

**Høgskolen
i Innlandet**

Fakultetet for økonomi og samfunnsvitenskap

Silje Fremstad Strickert og Heidi Syversen

Masteroppgave
Regnskapsrapportering og lønnsomhet
i norske sirkulære bedrifter

Financial reporting and profitability in Norwegian
circular companies

Master i økonomi og ledelse – økonomistyring

3MMØ300

Vår 2024

Forord

Etter to år på Høgskolen i Innlandet, studiested Rena, har vi nå lagt ned siste arbeid på vår master i økonomi og ledelse, med hovedprofil økonomistyring. Vi har samarbeidet godt under hele masterforløpet og utfyllt hverandres styrker og svakheter. Arbeidet med masteroppgaven har vært en lærerik prosess, og gitt oss nyttig kunnskap om sirkulær økonomi og regnskapsrapportering, som vi vil få nytte av i arbeidslivet.

Vi vil først og fremst takke alle informantene som har stilt opp til intervjuer og bidratt til vår forskning. Uten deres bidrag hadde ikke studien vår blitt den samme.

Vi har fått god hjelp fra flere hold, og vil benytte muligheten til å takke kolleger, familie og venner for støtte. Til slutt vil vi rette en stor takk til våre veiledere, Stein Antonsen og Hans Roger Granrud, for deres engasjement og gode innspill.

Høgskolen i Innlandet, Rena, 02.05.24

Silje Fremstad Strickert og Heidi Syversen

Sammendrag

Sirkulær økonomi har fått økt oppmerksomhet de seneste årene. Dagens samfunn står ovenfor en rekke utfordringer knyttet til ressursknapphet, miljøproblematikk og avfallsreduisering.

Sirkulær økonomi kan bidra som en del av løsningen på miljøutfordringene. For at bedrifter skal bli mer sirkulære er det viktig at regnskapet lykkes i å reflektere den virkelige verdien av en sirkulær økonomi. I denne masteroppgaven har vi derfor valgt å forske på temaet sirkulær økonomi og regnskapsrapportering, og vi har forsøkt å besvare følgende forskningsspørsmål: *«Hvordan er dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder tilpasset sirkulære forretningsmodeller og hvilke muligheter har sirkulære bedrifter til å få fram lønnsomheten og de virkelige verdiene i regnskapet?»*.

For å besvare forskningsspørsmålet har vi innhentet relevant teori, og gjennom kvalitative dybdeintervju har vi undersøkt syv norske bedrifters regnskapsmessige behandling av sirkulær økonomi. Dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder er lagt til rette for en lineær økonomi. Det samme er finansielle vurderingsverktøy og retningslinjer for vurdering av bedrifters lønnsomhet. Studiens funn understreker at intervjubedriftene har fått dagens praksis for regnskapsrapportering til å fungere til deres sirkulære forretningsmodeller. Mye tyder allikevel på at hvis regelverket var mer tilpasset en sirkulær økonomi, ville sirkulære bedrifter i større grad enn i dag lykkes i å få fram de virkelige verdiene av sirkulære eiendeler. En tredelt bunnlinje som hensyntar både økonomiske, sosiale og miljømessige forhold bør legges til grunn i vurderingen og verdsettingen av sirkulære bedrifter.

Studiens fokus har i hovedsak vært å kartlegge hvilke forbedringsmuligheter dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder har i en sirkulær økonomi. Studien kan være en bidragsyter til både teori og praksis innenfor regnskapsfaget og sirkulær økonomi. Gjennom å utforske mulighetene som eksisterer i sirkulærøkonomien og dagens regnskapsrapportering, kan man oppnå betydningsfull innsikt for å bedre imøtekomme framtidens bærekraftsutfordringer.

Abstract

The circular economy has received increased attention in recent years. Today's society faces several challenges related to the environment, resource scarcity, and waste reduction. Circular economy can contribute as a possible solution to these environmental challenges. For companies to become more circular, it is important that financial statements succeed in reflecting the true value of circular economy. In this master's thesis, we have therefore chosen to research the topic of circular economy and financial reporting, and we have attempted to answer the following research question: *«How are today's accounting laws and accounting standards adapted to circular business models and what opportunities do circular companies have to bring out the profitability and real value of the accounts?»*.

To answer the research question, we have obtained relevant theory, and through qualitative in-depth interviews we have examined seven Norwegian companies' circular accounting. Today's accounting laws and accounting standards are designed for a linear economy. The same applies to financial assessment tools and guidelines for assessing firms' profitability. The study's findings underlines that the interviewed companies have made current accounting practice work with their circular business models. However, there are strong indications that if the regulations were more adapted to a circular economy, circular companies would succeed to a greater extent than today in bringing out the true value of circular assets. A triple bottom line that considers economic, social, and environmental factors should be used as a basis for the assessment and valuation of circular companies.

The focus of this study has been to identify the potential for improvement of current accounting laws and accounting standards in a circular economy. This study can be a contributor to both theory and practice in accounting and circular economy. By exploring the opportunities that exist in the circular economy and today's financial reporting, one can gain significant insights to manage the sustainability challenges of the future.

Innholdsfortegnelse

1. INTRODUKSJON	7
1.1 FORSKNINGSTEMA	7
1.2 FORSKNINGSPØRSMÅL	8
1.2.1 Nøkkelbegreper	9
1.3 STUDIENS FORMÅL	10
1.4 FAGLIG OG TEORETISK TILNÆRMING	11
1.5 FORSKNINGENS UTFORMING OG FRAMGANGSMÅTE	12
1.6 STUDIENS STRUKTUR	13
2. TEORI	15
2.1 LITTERATURSØK	15
2.2 ØKONOMISK TEORI.....	17
2.3 VEIEN MOT EN SIRKULÆRØKONOMISK TEORI	18
2.4 SIRKULÆR ØKONOMI.....	19
2.5 SIRKULÆRØKONOMISKE FORRETNINGSMODELLER.....	23
2.5.1 Født-sirkulær vs. Født-lineær	26
2.6 FINANSIERING	27
2.6.1 Lønnsomhet og likviditet	29
2.7 REGNSKAPSRAPPORTERING	30
2.7.1 Varelager	33
2.7.2 Varige driftsmidler	34
2.7.3 Immaterielle eiendeler	36
2.7.4 Merverdiavgift.....	38
3. METODE.....	39
3.1 VALG AV FORSKNINGSMETODE.....	39
3.1.1 Induktiv eller deduktiv tilnærming	39
3.1.2 Kvalitativ eller kvantitativ metode	40
3.2 TEORI OG FORSKNINGSSTRATEGIER.....	41
3.3 FORSKNINGSDESIGN.....	43
3.3.1 Utvalgsstrategi	45
3.4 INNHENTING AV DATA.....	46
3.4.1 Intervjuguide	47
3.4.2 Bruk av lydopptak og personvern	49
3.5 DATAANALYSE.....	50
3.6 ETISKE OG KVALITETSMESSIGE VURDERINGER.....	52
4. ANALYSE AV DATA	55

4.1	PRESENTASJON AV BEDRIFTENE.....	55
4.1.1	<i>K. A. Rasmussen AS</i>	55
4.1.2	<i>Parkdressen (Liis AS)</i>	55
4.1.3	<i>Glava AS</i>	56
4.1.4	<i>Grønvolds Bil-Demontering AS</i>	56
4.1.5	<i>Ombygg AS</i>	57
4.1.6	<i>Sirkula IKS</i>	57
4.1.7	<i>Bergans Norway AS</i>	58
4.1.8	<i>Sparebank 1 Østlandet</i>	59
4.2	FORRETNINGSMODELL.....	60
4.3	FINANSIERING.....	62
4.3.1	<i>Bankens syn på finansiering til sirkulære bedrifter</i>	63
4.4	BEDRIFTENES REGNSKAPSRAPPORTERING.....	65
4.4.1	<i>Caserapport: Parkdressens regnskapsrapportering</i>	70
4.4.2	<i>Merverdiavgift</i>	71
4.5	VEIEN VIDERE FOR REGNSKAPSRAPPORTERING.....	72
5.	DISKUSJON.....	76
5.1	FORRETNINGSMODELL.....	76
5.2	FINANSIERING.....	79
5.2.1	<i>Lønnsomhet</i>	81
5.3	REGNSKAPSRAPPORTERING OG SIRKULÆR ØKONOMI.....	82
5.3.1	<i>Virkelig verdi</i>	83
5.3.2	<i>Varelager</i>	84
5.3.3	<i>Varige driftsmidler</i>	86
5.3.4	<i>Immaterielle eiendeler</i>	90
5.3.5	<i>Merverdiavgift</i>	90
5.3.6	<i>Viktigheten av samarbeid</i>	91
6.	KONKLUSJON.....	93
6.1	OPPSUMMERING AV FORSKNINGEN.....	93
6.2	TEORETISKE OG PRAKTISKE IMPLIKASJONER.....	95
6.3	BEGRENSINGER OG VIDERE FORSKNING.....	95
	LITTERATURLISTE.....	97
	VEDLEGG.....	106
	VEDLEGG 1.....	106
	VEDLEGG 2.....	109
	VEDLEGG 3.....	110

Tabell- og figuroversikt

Tabell 1: Nøkkelbegreper - side 9-10

Tabell 2: Oversikt over søkeord og teorigrunlaget – side 15-16

Figur 1: 9R Rammeverket – side 21

Figur 2: Avfallshierarkiet – side 22

Figur 3: Sirkulære forretningsmodeller – side 24

1. Introduksjon

I studiens innledende kapittel vil vi i hovedsak fremme og forklare bakgrunnen for valg av tema for forskningen og strukturen av studien. Videre vil vi presentere forskningsspørsmålet og tilhørende nøkkelbegrep, før vi utdyper studiens formål, faglig og teoretisk tilnærming og utforming av forskningen. Vi runder av innledningen med en overordnet beskrivelse av studiens struktur.

1.1 Forskningstema

Tema for vår masteroppgave er sirkulær økonomi og regnskap, hvor intensjonen var å fokusere på regnskapsrapporteringen blant norske bedrifter med en sirkulær forretningsmodell. Sirkulær økonomi er et tema som har fått økt oppmerksomhet de siste årene, både blant privatpersoner, bedrifter og ikke minst myndighetene. I 2021 publiserte Regjeringen en nasjonal strategi for sirkulær økonomi, og i 2024 ble en handlingsplan lansert. Målet med den nasjonale strategien og handlingsplanen er å sikre at overgangen til en sirkulær økonomi skjer så raskt som mulig, og sikre at internasjonale klima, miljø- og bærekraftsmål blir oppnådd (Departementene, 2021; Klima- og miljødepartementet & Nærings- og fiskeridepartementet, 2024).

Nøkkelen til overgangen til en sirkulær økonomi vil være et muliggjørende miljø og gunstige systemforhold, inkludert et mer tilrettelagt regnskap og tilgang til finansiering (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021). Dette vil kreve at måten virksomheter drives på revurderes, og at regnskapets sentrale rolle ikke blir oversett. Nåværende regnskaps- og rapporteringsteknikker er ofte dårlig rustet til å fange den virkelige verdien og de positive effektene av sirkulær drift, i henhold til at de er utviklet for en lineær økonomi (Circle Economy, 2022). En overgang til en mer sirkulær økonomi vil være med på å redusere avfall, påvirke miljøet og øke ressurseffektiviteten. Ressurseffektivitet innebærer å benytte de ressursene man har på en effektiv måte. I en sirkulær økonomi, vil grad av ressurseffektiviteten økes gjennom å holde produktene i verdikjeden over så lang tid som mulig gjennom eksempelvis gjenbruk, vedlikehold og utleie. Det er et økende krav blant kundene at virksomhetene har løsninger som er sirkulære og bærekraftige (Larsen, 2023b). Videre øker dette bedriftens behov for å utvikle en mer bærekraftig og sirkulær drift gjennom mer sirkulære forretningsmodeller.

En sirkulærøkonomisk forretningsmodell er en forretningsmodell etter prinsipper for å arbeide med sirkulær økonomi (Sander, 2023e). Det som skiller forretningsmodellen fra andre modeller er at den fokuserer mer på hvordan virksomheten vil tjene penger ved bruk av gjenbruk og resirkulering, på en mer bærekraftig måte. Ifølge Sander (2023e) må virksomheter begynne å endre sine forretningsmodeller til å bli mer sirkulære for å kunne klare å opprettholde en lønnsom drift i framtiden. Å endre forretningsmodellen og opprettholde lønnsom drift, krever god økonomi. Å ta i bruk brukte, isteden for nye, innsatsfaktorer vil eksempelvis ha ulik påvirkning på regnskapet. Det vil påvirke bedriftens rapportering i regnskapet, finansieringen og lønnsomheten ved å drive sirkulært. Valg av sirkulær forretningsmodell vil være med på å påvirke regnskapet på ulike måter, og valg av forretningsmodeller gir dermed ulike utfordringer og muligheter ved regnskapsrapporteringen.

1.2 Forskningsspørsmål

Forskningsspørsmålet er ment som en definisjon på hva det er vi ønsker å få svar på ved å gjennomføre studien. Vi definerer spørsmålet ut fra forskningens tema og formål, og hva vi vil oppnå med forskningen. Forskningsspørsmålet muliggjør forskningen på temaet om sirkulære bedrifters regnskapsrapportering. Et forskningsspørsmål kan være basert på to alternativer. Det første alternativet er på bakgrunn av forkunnskap, hvor spørsmålet er basert på faktiske forhold (Furseth & Everett, 2020). Det andre alternativet kan være at en har lite forkunnskaper og det er gjort lite forskning på området fra før. Det gjør at forskningsspørsmålet baseres på tema, og blir mer vidt og åpent (Furseth & Everett, 2020). Vi har i denne studien tilpasset oss vidt og åpent for å kunne gå mer i dybden på temaet, og for å ikke legge noen føringer for resultatet. Til tross for at forskningsspørsmålet skal være utgangspunktet for hva en ønsker å forske på, så kan man allikevel tilpasse og endre spørsmålet etter datainnsamlingen (Furseth & Everett, 2020). Forskningsspørsmålet skal samsvare med det vi kommer fram til senere i undersøkelsen, og det vil også være med på å forme strukturen og bakgrunnen for valg av teori og innhenting av data. På denne måten kan vi legge til rette for en forskning som følger en rød tråd gjennom hele prosessen. Sirkulær økonomi er et relativt nytt fenomen, og vårt formål er derfor å undersøke hvorvidt dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder støtter opp om sirkulære forretningsmodeller eller ikke. Samt hvordan regnskapspraksisen klarer å gjenspeile sirkulære bedrifters verdi. Vi har dermed kommet fram til følgende forskningsspørsmål:

Hvordan er dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder tilpasset sirkulære forretningsmodeller og hvilke muligheter har sirkulære bedrifter til å få fram lønnsomheten og de virkelige verdiene i regnskapet?

1.2.1 Nøkkelbegreper

For å gjøre forskningsspørsmålet målbart må det operasjonaliseres. Å operasjonalisere er å gjøre en teoretisk definisjon håndterbar i praksis. I forskningsspørsmålet har vi begreper som anses som abstrakte eller som teoretiske begrep, som ikke er målbare. Målet med å operasjonalisere er å gjøre begrepet kvalitativt målbart og operativt (Jacobsen, 2015). For å operasjonalisere de tvetydige begrepene, vil man ha et behov for å utdype og forklare begrepene mer konkret (Jacobsen, 2015). Nøkkelbegrepene vi har i vårt forskningsspørsmål, som må operasjonaliseres, er som følger:

BEGREP	FORKLARING
Regnskapsregler	Dagens regnskapsregler er regler etter <i>Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)</i> som i hovedsak er tilpasset en lineær økonomi.
Regnskapsstandarder	Norske regnskapsstandarder (forkortes til NRS) fungerer som et rettslig grunnlag, som en del av regnskapsregimet. Standardene er å anse som likestilt med Regnskapsloven og inneholder retningslinjer for regnskapsrapportering. De ulike standardene er i hovedsak tilpasset en lineær økonomi.
Sirkulære forretningsmodeller og sirkulære bedrifter	Norske sirkulære bedrifter med forretningsmodeller i tråd med de sirkulærøkonomiske prinsippene. Eksempelvis forretningsmodeller basert på utleie, gjenbruk, ombruk, bruksforlengelse og resirkulering.
Virkelig verdi	Verdsetningsverdi av sirkulære eiendeler, tatt i betraktning anskaffelseskost, avskrivning og økonomisk levetid. Et pålitelig estimat av alle bedriftens eiendeler, spesielt de sirkulære eiendelene.
Lønnsomhet	Lønnsomhet viser til en lønnsom drift, god likviditet og fortjeneste over tid. I en sirkulær økonomi må lønnsomheten

	utdypes mer enn bare i de økonomiske resultatene. Ved bærekraftig lønnsomhet vektlegges både miljømessige, sosiale og økonomiske forhold.
Sirkulær økonomi	En bærekraftig økonomi hvor gjenbruk, ombruk, reparasjon, resirkulering og gjenvinning står sentralt. Avfall skal reduseres, og man skal sikre at ressurser forblir i verdikjeden lengst mulig, som en motvekt til en lineær «bruk og kast»-modell.

Tabell 1: Nøkkelbegreper

1.3 Studiens formål

Sirkulær økonomi er blitt et stadig mer aktuelt tema i dagens samfunn, og ifølge Reike et al. (2018) har sirkulær økonomi fått økt interesse de siste fem til ti årene. Selv om sirkulær økonomi er mye forsket på, settes det sjeldnere i sammenheng med regnskapet og dets oppgave. Vårt formål er å gå i dybden på hvordan dagens regnskapsregler og -standarder påvirker den sirkulære økonomien. Med regnskapsregler og regnskapsstandarder mener vi regnskapsloven og norske regnskapsstandarder som er med på å styre rapporteringen av norske bedrifters økonomi. Vi kommer til å ta utgangspunkt i utfordringene rundt dagens regnskapsregler og -standarder, for å videre se på mulighetene for å få fram de virkelige verdiene og lønnsomheten i en sirkulær økonomi.

For å løse dagens miljøutfordringer vil synliggjøring og ansvarliggjøring stå sentralt, og her vil regnskapsrapporteringen spille en viktig rolle (Rethinking Economics Norge, 2021). Regnskapets rolle er å gi korrekt informasjon til beslutningstakere, og for at beslutningstakerne skal ha et godt nok grunnlag må regnskapet lykkes i å reflektere de virkelige verdiene av sirkulær drift. Fram til nå har regnskapets rolle i hovedsak handlet om finansielle forhold. Skal næringslivet og bedrifter lykkes med overgangen fra dagens lineærøkonomiske modell, må regnskapet også synliggjøre bedriftenes påvirkning på samfunnet og miljøet (Rethinking Economics Norge, 2021). En overgang fra en lineær forretningsmodell til en sirkulær forretningsmodell kan være krevende (Larsen et al., 2023). Forretningsmodellene har ulike motiver, og dermed ulike strategier og målsetninger. Økonomisk sett kan man se en ulikhet ved at produkter kan gå over til å bli leid ut, framfor å bli solgt, som igjen vil påvirke inntektsflyten til virksomheten. En overgang til en sirkulær forretningsmodell vil ha en påvirkning på bedriftens kapital, både i form av eiendeler og

finansiering, og salgsinntekter. For å endre forretningsmodell, må det være nøye planlagt og det bør gjennomføres jevnlige analyser og vurderinger av bedriftens likviditet, soliditet og lønnsomhet.

Målet med studien er å bidra til en økt forståelse av utfordringene knyttet til regnskapsrapportering av sirkulær økonomi og å identifisere områder for forbedring. Gjennom en kombinasjon av teoretisk analyse, empirisk forskning og kvalitative studier, søker vi å belyse kompleksiteten i sirkulær økonomi og dens implikasjoner for regnskapsfeltet. Denne studien håper også å gi innsikt i hvordan regnskapet kan utvikles for å bedre støtte sirkulære virksomheter og deres bidrag til å nå bærekraftsmålene. Studien vil ha relevans både for akademisk forskning og for praksisen i næringslivet. For det første bidrar studien til litteraturen om regnskap og sirkulær økonomi ved å utforske en nisje som er lite kjent. For det andre vil funnene ha praktisk betydning for bedrifter som ønsker å implementere sirkulære forretningsmodeller, samt for regnskapsførere, revisorer og beslutningstakere som søker å forstå og tilpasse seg den skiftende virkeligheten av moderne forretningspraksis.

1.4 Faglig og teoretisk tilnærming

Dagens regnskapsregler og -standarder er i hovedsak utviklet for en lineær økonomi. Som teoretisk grunnlag for regnskapsrapportering må vi derfor benytte oss av gjeldende regelverk i vår diskusjon om hvordan regnskapsreglene og -standardene fungerer i praksis i en sirkulær økonomi.

I 2019 ble den første norske sirkulære regnskapsklyngen etablert. Klyngen består av personer fra academia, regnskapsbransjen og næringslivet, og har som mål å løse problemstillinger knyttet til regnskap, skatt og avgift i en overgang til sirkulær økonomi (Larsen, 2019). I 2023 var flere av medlemmene i regnskapsklyngen med på å gi ut boken *Regnskap og økonomistyring i sirkulære virksomheter*. Boken vektlegger regnskapets rolle i sirkulære bedrifter, og utfordringer knyttet til både regnskap og overgangen til en sirkulær forretningsmodell (Tryggestad & Larsen, 2023). I tillegg blir også utfordringer rundt finansiering og sirkulærøkonomiens lønnsomhet adressert. Boken vil derfor være et godt grunnlag for vår teoretiske tilnærming sammen med andre relevante vitenskapelige artikler, bøker, regelverk og standarder.

I dagens lineære modell står profittmaksimering i fokus. Varer som produseres for å maksimere salg og fortjeneste er ment å vare kun i en kort periode. Ved at forbrukerne stadig blir nødt til å erstatte varene med nye produkter økes salget ytterligere. En slik modell stimulerer til produksjon og forbruk som er lite bærekraftig (Circle Economy, 2022). Til tross for overproduksjon og overforbruk, er det i dag et økende press for å bevege seg mot mer bærekraftige, sirkulære løsninger. Det økende presset gjør at behovet for produktdesign og produksjonsmetoder som støtter opp under sirkulære prinsipper gjør seg gjeldende. I en sirkulær økonomi er nettopp tanken at naturressursene og produktene skal holdes i kretsløpet framfor å bli kastet etter forbruk (Sander, 2023a). Skal man lykkes med en slik sirkulær overgang vil et godt alternativ for bedriften være å leie ut sine produkter i stedet for å selge. Bedriften vil fortsatt ha kontroll og eierskap over produktene, som muliggjør gjenbruk og vedlikehold av produktene i verdikjeden. Ettersom regnskapsregler og -standarder har sitt opphav i lineære forretningsmodeller, vil en økning av slike utleiemodeller kunne øke behovet for mer tilpassede vurdering- og avskrivningsregler. Allikevel må man i dag fortsatt finne løsninger innenfor regelsettet for lineær økonomi (Circle Economy, 2022). En mulig konsekvens av dette kan være at den økonomiske verdien av sirkulære eiendeler ikke kommer godt nok fram og at bedriftenes eksternaliteter overses.

Sundalskleiv og Alu (2023) definerer sirkulærøkonomien som den «nye økonomien», noe både nye og etablerte bedrifter blir utfordret av. En sirkulær økonomi kan anses som en mer bærekraftig økonomi og en sirkulær forretningsmodell skal blant annet ta mer hensyn til miljøet. Den sirkulære økonomien er en framoverlent økonomi som vil være et verktøy for utviklingen av et mer bærekraftig samfunn (Sundalskleiv & Alu, 2023). Til tross for disse fordelene, kan en slik «ny økonomi» være krevende og utfordrende å få til på en god måte.

1.5 Forskningens utforming og framgangsmåte

Forskningen er avgrenset til norske bedrifter med sirkulære forretningsmodeller. Årsaken til at vi har valgt å holde oss til Norge er mye på grunn av tilgjengelighet av informanter, men også fordi vi har valgt å legge regnskapsloven og de norske regnskapsstandardene til grunn i vår forskning. For å få fram flest mulig synspunkter, har vi valgt ut bedrifter fra flere ulike bransjer som har ulike typer sirkulære forretningsmodeller og inntektsmodeller. De sirkulære

bedriftene studeres isolert og vil ikke bli sett opp mot eller sammenlignes med bedrifter med lineære forretningsmodeller.

For å få tak i informanter til vår forskning gjennomførte vi informasjonssøk på internett og innhentet forslag fra vårt nettverk. Med tanke på at sirkulær økonomi er et relativt nytt begrep, og det fortsatt er få som har tatt i bruk sirkulær økonomi, er populasjonen begrenset (Larsen et al., 2023). Vi endte til slutt opp med et utvalg på sju norske bedrifter som alle har sirkulære forretningsmodeller. Utvalget er nøye vurdert og valgt bevisst for å få med bedrifter fra flere ulike bransjer. Datainnsamlingen ble gjort gjennom dybdeintervjuer med relevante informanter fra de sirkulære bedriftene. Målet var å ha informanter med innsikt i bedriftens regnskapsrapportering. Det innhentede datagrunnlaget ble kodet og analysert, og videre diskutert.

Ambisjonen med studien var å komme med konkrete forslag til endring av dagens regnskapsregelverk. Ettersom det i løpet av forskningsprosessen ble tydelig hvor heterogen gruppe sirkulære bedrifter er, viste det seg imidlertid å være utfordrende. Grunnlaget for å kunne fastslå konkrete forslag ble for svakt ved at vi ikke fikk gått nok i dybden på alle de ulike sirkulære forretningsmodellene. Hadde vi spesifisert intervjuguiden noe mer, i tillegg til å holde oss til en type sirkulær forretningsmodell, kunne vi fått mer konkrete regnskapsmessige utfordringer og muligheter i datagrunnlaget. Studiet presenterer derfor ikke detaljerte og konkrete løsninger og tilhørende muligheter for lovendring, men identifiserer heller områder hvor det er behov for løsninger som er mer tilpasset en sirkulær økonomi.

1.6 Studiens struktur

Masteroppgaven er delt inn i seks hovedkapitler for å gi forskningen en helhetlig struktur. Vi har metodisk strukturert teorien, analysen og diskusjonen med samme utforming for å følge en rød tråd gjennom hele studien. I studiens første kapittel har vi introdusert temaet, forskningsspørsmålet og formålet. Nøkkelbegrepene i forskningsspørsmålet har vi definert for å etablere en forståelse for hva vi legger til grunn i begrepene, og for å holde oss konsekvent gjennom forskningen. I neste kapittel skal vi presentere forskningens teoretiske rammeverk, identifisere relevante begreper og ta for oss hvilke av dagens regnskapsregler og -standarder som er mest aktuelle i en sirkulær økonomi. I det tredje kapitlet skal vi diskutere valg av metode for forskningen, forskningsdesign, datainnhenting og kvalitetsmessige vurderinger. I

kapittel fire analyserer vi de innhentede dataene fra intervjuene med de sirkulære bedriftene. Videre, i femte kapittel, skal vi diskutere de viktigste funnene opp mot teorigrunnlaget. Her vil eksempelvis dagens regnskapsregler og -standarder trekkes fram for å vurdere deres relevans for bedrifter med sirkulære forretningsmodeller. Avslutningsvis vil vi besvare forskningsspørsmålet på bakgrunn av de viktigste funnene. I konklusjonen vil vi også ta for oss forskningens teoretiske og praktiske implikasjoner, samt identifisere begrensinger og muligheter for framtidig forskning.

Det anbefales å lese kapitlene i kronologisk rekkefølge. Ved å lese kronologisk får man kjennskap til det teoretiske og empiriske grunnlaget studien bygger på, samt en forståelse for den metodiske gjennomføringen. Om man kun vil ha innsikt i masteroppgavens hovedfunn, kan en gå direkte til kapittel fem og seks for diskusjon og konklusjon.

2. Teori

I denne delen skal vi ta for oss studiens teoretiske rammeverk. Kapitlet starter med en kort oversikt over arbeidet med litteratursøk, inkludert hvilke søkeord vi har brukt og tilhørende teorigrunnlag. Videre gjennomgås en rekke teorier knyttet til sirkulær økonomi og regnskap. Innledningsvis vil vi gå historisk til verks og kort beskrive økonomisk teori før vi går inn på veien videre mot en sirkulærøkonomisk teori. Deretter går vi dypere inn i begrepet sirkulær økonomi for å beskrive dets prinsipper og ulike typer av sirkulære forretningsmodeller. Enhver bedrift, uavhengig av forretningsmodell, må være lønnsom for å overleve. Derfor vil vi gå inn på tema finansiering, og herunder lønnsomheten av sirkulære forretningsmodeller. Teorikapitlets siste, og største, del tar for seg regnskapsteori og regnskapsrapportering. Fokuset vil være regnskapsrapportering, inkludert hvilke regnskapsregler og regnskapsstandarder som er mest relevante for sirkulære utleiemodeller, verdsettelse og salg av brukte varer. Dette vil stå som det teoretiske grunnlaget for å besvare forskningsspørsmålet: «*Hvordan er dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder tilpasset sirkulære forretningsmodeller og hvilke muligheter har sirkulære bedrifter til å få fram lønnsomheten og de virkelige verdiene i regnskapet?*».

Helt til slutt i dette kapitlet vil vi kort ta for oss merverdiavgift, ettersom redusert merverdiavgift ofte benevnes som et mulig virkemiddel for økt sirkularitet, men det vil på ingen måte være studiens hovedfokus. Noe som bør påpekes er at det primære målet med studien ikke er å finne ut av hva regnskap og sirkulær økonomi er, men mer hvordan de samhandler eller ikke samhandler.

2.1 Litteratursøk

Teorien vi har som grunnlag, er knyttet til relevante vitenskapelige artikler, bøker, regelverk og standarder vi har funnet gjennom ulike litteratursøk. Tabellen nedenfor inneholder en oversikt over de mest relevante søkeordene, samt studiens viktigste teoretiske grunnlag:

SØKEORD	TEORETISK GRUNNLAG
Sirkulær økonomi (<i>Circle Economy</i>)	Rethinking Economics Norge (2021) Reike et al. (2018) Merli et al. (2018)

	Kirchherr et al. (2017) Vildåsen & Arbo (2022) Sander (2023a) (2023c) (2023d)
Regnskap og sirkulær økonomi (<i>Circular economy + accounting/ financial reporting, circular accounting</i>)	Circle Economy (2022) Ellen MacArthur Foundation Network (2021) Larsen et al. (2023) Baksaas & Stenheim (2020)
Sirkulære forretningsmodeller (<i>Circular business models</i>)	Driveklepp (2019) Sander (2023b) (2023e) Jensen (2022a) (2022b) Bocken et al. (2016) (2017)
Regnskapsregler og regnskapsstandarder	Regnskapsloven (1998) Norsk Regnskapsstandard [NRS]: <ul style="list-style-type: none"> - NRS 1 <i>Varer</i> - NRS 8 <i>God regnskapsskikk for små foretak</i> - NRS 13 <i>Usikre forpliktelser og betingede eiendeler</i> - NRS 19 <i>Immaterielle eiendeler</i> - NRS (V) <i>Regnskapsføring av inntekt</i> International Accounting Standards [IAS]: <ul style="list-style-type: none"> - IAS 16 <i>Eiendom, anlegg og utstyr</i>
Finansiering og verdsettelse (<i>circular economy and profitability, financing circular economy, accounting standard valuing used materials</i>)	Larsen et al. (2023) Ellen MacArthur Foundation Network (2021) Plenborg & Kinserdal (2021) Circle Economy (2022) Elkington (2014)

Tabell 2: Oversikt over søkeord og teorigrunnlaget

Mye av teorigrunnlaget om regnskap og sirkulær økonomi er med utgangspunkt i boken til Larsen et al. (2023) og dagens regnskapsregler og -standarder. Per i dag er ingen av regnskapsreglene eller regnskapsstandardene tilpasset en sirkulær økonomi (Circle Economy, 2022). Derfor må dagens regler for regnskapsrapportering legges til grunn. De vitenskapelige artiklene som benyttes er innhentet fra akademiske databaser som Oria, Google Scholar og

Science Direct. Vi har også søkt på tidligere masteroppgaver, i Oria og Brage, om sirkulær økonomi, for inspirasjon til både struktur og relevant litteratur. Generelt har vi holdt oss til litteratur som er relevant for å besvare vårt forskningsspørsmål. Det finnes et stort utvalg av litteratur om sirkulær økonomi generelt og om sirkulære forretningsmodeller. En utfordring er at temaet regnskapsrapportering og sirkulær økonomi er mindre utforsket. Nasjonalt har vi kun funnet enkelte artikler på Regnskap Norges nettsider, i tillegg til arbeidet til den norske sirkulære regnskapsklyngen. Internasjonale verk vi har med som grunnlag om regnskap i en sirkulær økonomi, fokuserer mer på hvordan verdi redefineres, og hvilken innvirkning og risiko akselerasjonen mot en sirkulær økonomi innebærer. Andre større studier som konkret studerer sirkulære bedrifters regnskapsmessige utfordringer, med bakgrunn i de norske regnskapsreglene og -standardene, fant vi ikke noe på.

2.2 Økonomisk teori

Før man kan gå dypere inn på veien mot og implementeringen av sirkulær økonomi, må man forstå markedsprosessene og hvordan samfunnet er kommet dit det er i dag. Økonomisk teori har gjennom tiden vært preget av ulike, til dels motstridende, teorier (Stoltz & Andresen, 2021). Dette preger fortsatt debatten om økonomisk politikk, og spesielt nå i overgangen mot sirkulær økonomi. Historisk sett regnes Adam Smith (1723-1790) som den første til å systematisk og fullstendig behandle fagfeltet samfunnsøkonomi (Stoltz & Andresen, 2021). I hans verk *The Wealth of Nations* tar Smith for seg begrepet arbeidsdeling, og så dette som en vesentlighet for økt produktivitet og velstand (Aastorp, 2004). Adam Smiths tanker om arbeidsdeling spilte en avgjørende rolle i den påfølgende perioden med den industrielle revolusjonen. Den økte produktiviteten og spesialiseringen som arbeidsdelingen muliggjorde, skapte grunnlaget for et skifte mot industrialisering (Rethinking Economics Norge, 2021). Maskiner og fabrikker erstattet manuelt arbeid, og dette førte til en drastisk økning i produksjonskapasiteten. Den industrielle revolusjonen (fra omkring 1760 til 1850), markerte en epoke der samfunnet gikk fra håndverksbasert produksjon til en storstilt, maskinell produksjon (Schrumpf et al., 2023).

Perioden med økonomisk transformasjon, som følge av den industrielle revolusjonen, førte til betydelig økonomisk vekst, urbanisering, befolkningsvekst og økt levestandard (Rethinking Economics Norge, 2021; Schrumpf et al., 2023). Den økonomiske veksten førte også til en paradoksal utvikling. Naturressurser og arealer for avfall ble ansett som nærmest utømmelige

(Rethinking Economics Norge, 2021). Ressurser ble utvunnet i økende tempo for å støtte den voksende produksjonen, mens avfall ble ansett som et biprodukt av økonomisk aktivitet, uten en tilstrekkelig tanke på langsiktig bærekraft. Den industrielle tankegangen bidro ikke bare til en rask økonomisk vekst, men det ga også opphavet til de miljømessige utfordringene en ser i dag (Rethinking Economics Norge, 2021). Den lineære «produser, bruk og kast»-modellen kjennetegnes av billige råvarer, billig energi, billig kreditt og billig arbeidskraft, som har ført til et masseforbruk spesielt i den vestlige verden (Boye, 2019). Den ekstreme sløsingen med ressurser, klimaendringene og den raske befolkningsveksten har gjort den lineære økonomien dysfunksjonell (Boye, 2019). Det har oppstått en rekke dilemmaer med den lineærøkonomiske modellen, og det står klarere enn noen gang at en mer bærekraftig tilnærming må vurderes for å balansere økonomisk vekst med hensynene til miljø og ressursforvaltning.

2.3 Veien mot en sirkulærøkonomisk teori

Den stadige reduksjonen av jordas ressurser og miljøutfordringene har ført til at man bør tenke nytt og annerledes. Den lineære økonomien påvirker hvordan en ser på økonomien, og hvordan vi mennesker forholder oss til naturen. Mineraler, metaller, biomasse og fossile brennstoff omgjøres til produkter som selges til konsumenter, som før eller siden anser det som avfall (Boye, 2019). Til tross for at den lineære økonomien har skapt en enorm rikdom og økt velstand, er det på bekostning av planeten og menneskene som lever her (Boye, 2019).

Begrepet bærekraft ble lansert i 1987 i rapporten *Vår felles framtid* utledet av Verdenskommisjonen for miljø og utvikling (Olerud, 2020). Arbeidsgruppen ble nedsatt av FNs generalsekretær i 1983 med Norges daværende statsminister Gro Harlem Brundtland som leder. Rapporten ga en oversikt over globale miljøproblemer og la fram framtidige strategier for å løse dem, og her ble begrepet bærekraft relevant (Olerud, 2020). Bærekraft defineres i rapporten som å dekke dagens behov uten at det svekker grunnlaget for at framtidige generasjoner skal få dekket sine (Rethinking Economics Norge, 2021). Å begrense presset på naturressursene og mengden avfall vil derfor være essensielt for en mer bærekraftig framtid og for veien mot en sirkulær økonomi.

Reike et al. (2018) foreslår å skille utviklingen av sirkulær økonomi i tre faser og argumenterer for at konseptet sirkulær økonomi ikke er så nytt som det ofte hevdes (Reike et

al., 2018; Sundalskleiv & Alu, 2023). Det hevdes at sirkulær økonomi kan spores så langt tilbake som til midten av 1700-tallet med Quesnays *Tableau Economique* og hans beskrivelse av konseptet med en sirkulær inntektsflyt (Murray et al., 2017). Ifølge Reike et al. (2018) starter sirkulærøkonomiens første fase på 1970-tallet og varer fram til 1990-tallet. I denne fasen får avfallshåndtering mer fokus gjennom regulering av deponi og forbrenning, men systemtenkningen var fortsatt svak og avfall ble ofte dumpet i u-land (Reike et al., 2018). Man kan anse at dagens sirkulær økonomi har sitt utspring i denne fasen. I den andre fasen (1990-2010) er det en økning i strategier for miljøeffektivitet, og tanken om at forebygging av forurensning lønner seg for både miljø og næringsvirksomhet blir sentral (Reike et al., 2018). Det var først i denne perioden at sirkulær økonomi virkelig fikk fotfeste. Den tredje fasen pågår fremdeles, og regnes å starte rundt år 2010. Fokuset i nåværende fase er å maksimere bevaringen av verdier, i en tid av ressursutarming og andre bærekraftsutfordringer (Reike et al., 2018). Ønsket er generelt at økonomisk vekst ikke lenger skal være sammenfallende med ressursbruk.

Organisasjoners fokus bør i en sirkulær økonomi utvides utover det tradisjonelle økonomiske perspektivet. Dette er selve rammeverket til teorien om en tredelt bunnlinje (Elkington, 2014). Teorien ble lansert av John Elkington i 1993 og den inkluderer organisasjoners effekter på planeten og menneskene i tillegg til profittfokus (Elkington, 2014; Nilsen, 2020). Begrepet bærekraft skal etter teorien om en tredelt bunnlinje deles inn i tre dimensjoner; sosiale, miljømessige og økonomiske forhold (Nilsen, 2020). Dimensjonene kan brukes til å konseptualisere både samfunnsansvar og kartlegge negative miljømessige konsekvenser (Miller, 2020). Slik kan bærekraftig praksis integreres i alle deler av virksomheten, som en sentral del av den bærekraftige forretningsstrategien. Det generelle målet med en slik strategi er å ha en positiv innvirkning på miljøet og samfunnet, samtidig som man blidgjør investorer ved å oppnå gode økonomiske resultater (Miller, 2020).

2.4 Sirkulær økonomi

Sirkulær økonomi mangler en klar definisjon, og det har i de siste årene vært en stor spredning av forskeres publikasjoner om emnet (Merli et al., 2018). Selv om sirkulær økonomi ofte assosieres med en rekke konsepter, framstår avfallshåndtering og bærekraft som de mest relevante (Merli et al., 2018). Merli et al. (2018) påpeker hvordan sirkulær økonomi som konsept er i stadig utvikling og det må fortsatt videreutvikles for at man skal klare å enes

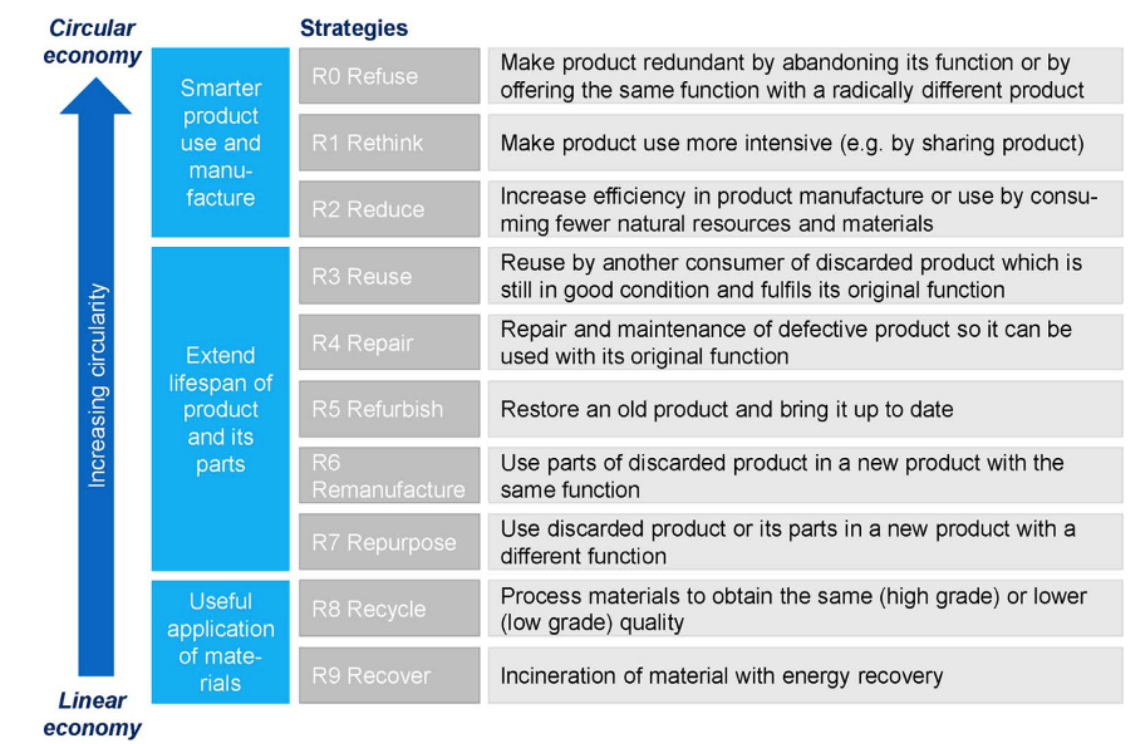
om en klar definisjon av sirkulærøkonomiens grenser, prinsipper og tilhørende praksis (Merli et al., 2018). En rekke vitenskapelige artikler kommer med ulike forslag til definisjoner (Kirchherr et al., 2017). Kirchherr et al. (2017) gjennomgår 155 ulike artikler om sirkulær økonomi, hvor hele 114 forskjellige definisjoner framkommer. Definisjonene varierer stort, men funnene i studien indikerer at sirkulær økonomi oftest er avbildet som en kombinasjon av reduksjons-, gjenbruks- og resirkuleringsaktiviteter (Kirchherr et al., 2017).

Systemperspektivet og hvordan det nødvendiggjør et systemskifte kommer ofte ikke fram av definisjonene. Heller ikke forbrukerperspektivet er spesielt framtreddende i definisjonene, og de unnlater ofte å inkludere forretningsmodeller som gjør det mulig å drive med sirkulær økonomi (Kirchherr et al., 2017). Kirchherr et al. (2017) kommer med sin egen definisjon av sirkulær økonomi, og det er denne som er lagt til grunn for vår studie. Definisjonen lyder som følger:

En sirkulær økonomi beskriver et økonomisk system som er basert på forretningsmodeller som erstatter «end-of-life»-konseptet med redusering, alternativt gjenbruk, resirkulering og gjenvinning av materialer i produksjons-, distribusjons- og forbruksprosesser, og som dermed opererer på både mikro-, meso- og makronivå. Dette med sikte på å oppnå bærekraftig utvikling, noe som innebærer å skape miljøkvalitet, økonomisk velstand og sosial rettferdighet, for fordel for nåværende og framtidige generasjoner.

(Kirchherr et al., 2017, s. 224-225, egen oversettelse)

Det er utviklet en rekke rammeverk for sirkulær økonomi, og en av disse er Kirchherr et al. (2017) sitt R9-rammeverk som uttrykker selve essensen av sirkulær økonomi. *Figur 1* oppsummerer R9-rammeverket, hvor begrepene er sortert etter hvor lang vei de har fra en lineær økonomi. «Recycle» og «Recover» er nærmest det lineære og begrepene oppover innebærer en økende sirkularitet, og et økende behov for innsats fra både forbrukere, bedrifter og myndigheter.

Figur 1: 9R Rammeverket (Kirchherr et al., 2017)

Andre kjente rammeverk som sirkulær økonomi bygger på, er avfallshierarkiet som er illustrert i figur 2. Avfallshierarkiet har som mål om å illustrere hvordan man kan redusere sløsing med ressurser, hvor man bør starte og hvor gevinsten er størst (Vildåsen & Arbo, 2022). Det øverste steget går ut på å lage mindre avfall, mens neste steg er ombruk og innebærer å bruke samme produkt eller materiale på ny i stedet for å kaste det (Sander, 2023c). For å muliggjøre ombruk er det viktig at produktene er gjenvinnbare, lages av miljøvennlige og skånsomme råvarer, og at de produseres på en slik måte at det kan resirkuleres (Nahikian, 2007). Interessen for ombruk og materialgjenvinning må økes, noe som blant annet kan gjøres gjennom tiltak rundt produktdesign, markedet, infrastrukturen og holdningsendring (Sander, 2023c).

Figur 2: Avfallshierarkiet (Vildåsen & Arbo, 2022)

Sirkulær økonomi er et konsept som trender, men den globale økonomien er per 2023 bare 7,2 % sirkulær (Circle Economy & Deloitte, 2023; Kirchherr et al., 2017). Prosentandelen drives av materialutvinning og bruk, og det innebærer at nesten 93 % av det som hentes ut av naturen ikke blir sirkulert tilbake i økonomien, men ender opp som ulike former for avfall (Circle Economy & Deloitte, 2023). Måten mennesker lever på i dag gjør at det brukes av framtidige generasjoner ressurser, og i 2023 falt Norges overforbruksdag allerede 12. april (Greenpeace Norge, 2023; Jørgensen et al., 2019). Dette innebærer at dersom alle hadde levd slik vi lever i Norge, hadde jordas årlige ressurskvote vært oppbrukt allerede etter fire måneder. Alt ytterligere forbruk er overforbruk (Greenpeace Norge, 2023). For å bruke økonomiske termer kan man si at vår levemåte reduserer naturens grunnkapital. Bærekraft handler i bunn og grunn om at menneskeheten skal leve av rentene, og ikke grunnkapitalen (Jørgensen et al., 2019). Med tanke på størrelsen av menneskehetens klimaavtrykk er det ingen tvil om at dagens måter å produsere og konsumere varer på ikke er bærekraftig. For å ikke etterlate en negativ grunnkapital til framtidige generasjoner må det endringer til på både system-, bedrift- og individnivå (Jørgensen et al., 2019). At den globale økonomien i dag bare er 7,2 % sirkulær, understreker potensialet for økt fokus på bærekraft og sirkularitet.

Det er stadig økende enighet om at bedrifter, både nasjonalt og internasjonalt, må utforme mer sirkulære forretningsmodeller for å klare å nå bærekraftsmålene som settes for næringslivet (Jørgensen et al., 2019). Sirkulære forretningsmodeller vil ikke bare være hensiktsmessig

bærekraftig, men de vil spare miljøet for mye avfall og unødvendig forbruk av produkter. Det er også et stadig økende krav fra både kunder og myndigheter om at bedriftene arbeider og produserer mer sirkulært og bærekraftig (Larsen, 2023b). Mange av dagens forretningsmodeller er under stort press som følge av økt vektlegging av bærekraft, endrede kundepreferanser og ikke minst digitaliseringen som har vært med å muliggjøre mange av de nye, mer sirkulære forretningsmodellene (Jørgensen et al., 2019).

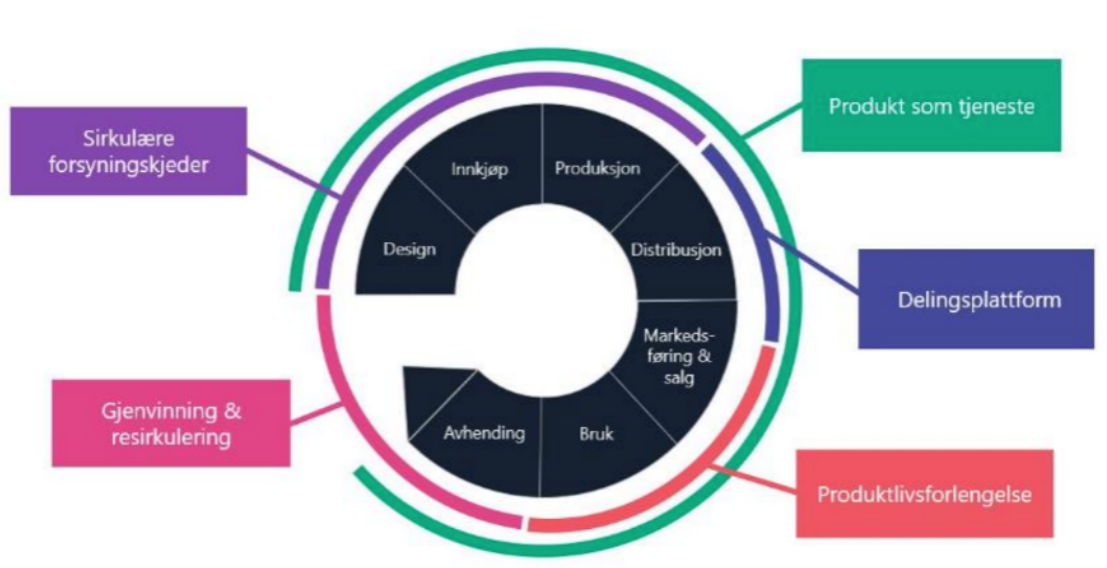
2.5 Sirkulærøkonomiske forretningsmodeller

Forretningsmodeller har i senere tid fått ett større fokus og synlighet noe som kan skyldes både økt konkurranse og fokus på differensiering (Erichsen et al., 2017). Klarer man å skille seg fra sine konkurrenter med noen unike faktorer kan det være med på å skape et konkurransefortrinn (Erichsen et al., 2017). Valg av forretningsmodell innebærer å definere måten bedrifter driver forretning på og hvilke forretnings- og ekspansjonsveier man har. Utvikling av forretningsmodell kan ses på som en driver for innovasjon, men når en forretningsmodell først er etablert møter ofte bedrifter store utfordringer med å endre den (Bocken et al., 2016). En sirkulær forretningsmodell vil ha store miljøgevinster. Samtidig vil implementeringen av en sirkulær forretningsmodell føre til betydelige endringer i prosesser og rutiner, og være kostbar på kort sikt (Larsen, 2023b).

Fokuset på forretningsmodeller er et element som er særegent for det Reike et al. (2018) kaller for sirkulærøkonomiens tredje fase, som er den fasen sirkulær økonomi fremdeles er i. Implementeringen av sirkulær økonomi krever at bedrifter revurderer sine produkt- og prosessdesign, skal man tilfredsstille kravene om å redusere ressursbruken (Merli et al., 2018). På denne måten blir utvikling av forretningsmodeller ansett som en hjørnestein i den sirkulære omstillingen (Merli et al., 2018). Dagens sirkulær økonomi krever både sosiale og institusjonelle endringer, samt nye forretningsmodeller og mer sirkulære produkt- og prosessdesign (Bocken et al., 2017).

Designet for en sirkulær økonomi kan beskrives ut fra tre prinsipper; 1) Eliminering av avfall og forurensning, 2) Sirkulering av produkter og materialer og 3) Regenerering av naturen (Ellen MacArthur Foundation, u.å.). Prinsippene fanger essensen av sirkulær økonomi og inngår i de fleste kategoriseringene av sirkulære forretningsmodeller. Enhver sirkulær forretningsmodell, trenger en tilhørende inntektsmodell for å sikre bedriftens inntjening

gjennom eksempelvis salg av brukte varer, utleie og reparasjonstjenester (Sander, 2023e). Driveklepp (2019) deler sirkulære forretningsmodeller inn i fem hovedkategorier:

Figur 3: Sirkulære forretningsmodeller (Driveklepp, 2019)

Sirkulære forsyningskjeder

Sirkulære forsyningskjeder er modeller som benytter seg av produktdesign som fremmer sirkulært forbruk og benytter fornybare innsatsfaktorer i produksjon (Driveklepp, 2019). Ifølge Sander (2023b) kan en slik sirkulær modell deles inn i fem faser av design, produksjon, konsum, reparasjon og oppgradering, og til slutt resirkulasjon. Kretsløpet kan ses på som evig ettersom produktene gjenbrukes og resirkuleres, og levetiden bare fortsetter (Sander, 2023d). Produktdesign er et sentralt moment, og for at produktet skal vare evig må det designes til å være holdbart og resirkulerbart (Nahikian, 2007). Det evige kretsløpet er en del av formålet med en sirkulær økonomi. Mest mulig skal kunne brukes igjen, og minst mulig skal kastes. Ressursenes verdi ivaretas og beholdes i verdikjeden over lenger tid ved å sørge for at ingen ressurser forsvinner (Larsen, 2023b). Dette skaper ikke bare nye inntektskilder, men også ny verdi for kundene.

Gjenvinning og resirkulering

Gjenvinning og resirkulering er en så viktig del av de sirkulære forsyningskjedene at det har fått sin egen kategori. Kategorien «Gjenvinning og resirkulering» inneholder ulike typer modeller som benytter seg av verdien i brukte materialer og avfall (Driveklepp, 2019). Her står ressursgjenvinning sentralt, som innebærer å resirkulere og gjenvinne materialer eller

bruk av energi (Sander, 2023e). Der man i en lineær modell har en mer «bruk og kast»-mentalitet, vil man i en sirkulær forretningsmodell beskrive det som «bruk og gjenbruk» (Sundalskleiv & Alu, 2023). Ressursgjenvinning og gjenbruk går ut på å gi brukte materialer et nytt liv og skiller seg fra begrepet ombruk hvor man bruker produktet til samme formål (Sander, 2023c). Når man slipper å resirkulere et produkt sparer en både energi og naturressurser, og på denne måten kan ombruk ses på som en av de mest betydningsfulle sirkulære tiltakene.

Delingsplattform

Delingsplattformer er en type forretningsmodell som muliggjør økt kapasitetsutnyttelse av ressurser (Driveklepp, 2019). Det omtales ofte som delingsøkonomi, og innebærer å dele ressurser eller tjenester mellom ulike aktører i stedet for at de eies individuelt.

Delingsøkonomien har i senere tid blitt en voksende trend, noe som er mye på grunn av ny teknologi og flere digitale plattformer som muliggjør delingen i et større omfang enn tidligere (NOU 2017: 4). Eksempler på delingsøkonomi er deling av biler, boliger, verktøy eller andre ressurser og tjenester, og her er Airbnb, Netflix og Voi sentrale aktører i dagens marked. Ved å dele ressurser kan man redusere behovet for å produsere nye produkter og dermed redusere miljøpåvirkningen. I tillegg vil deling av ressurser, uten at eierskapet endres, skape en økt tillit og et tosidig marked. Dette innebærer at delingsplattformen legger til rette for at tilbyderne og etterspørerne kan handle trygt fra hverandre uten at eierskapet til ressursen endres (Sander, 2023b). Delingsøkonomien kan også endre bedriftens syn på inntjening. Når et produkt er blitt til en tjeneste, er det i bedriftens interesse at produktet varer lengst mulig, i stedet for at man tjener på at kundene stadig må kjøpe nye produkter (Jørgensen et al., 2019). For eksempel blir det dyrere for bedriften om de stadig må ta inn produktene på reparasjon og utskifting.

Produktlivsforlengelse

Produktlivsforlengelse innebærer at man har forretningsmodeller som forlenger livssyklusen til et produkt gjennom reparasjoner, oppgraderinger, merbruk, gjenbruk, reprodusering og bruksalg (Driveklepp, 2019; Sander, 2023a). Ved at man forlenger produktets levetid med disse tiltakene, og lukker ressursyklusen, vil verdien opprettholdes (Bocken et al., 2017). Hensikten med produktlivsforlengelse er å maksimere ressursutnyttelsen, minimere avfall og redusere den totale miljøpåvirkningen. Andre strategier for forlengelse av produktets levetid

kan være å bruke produktene mer effektivt gjennom å dele eller gjøre de multifunksjonelle (Bocken et al., 2017).

Produkt-som-tjeneste

Den siste hovedkategorien er produkt-som-tjeneste, hvor man selger et produkt som en tjeneste (PaaS) eller en plattform som et produkt (PaaS) istedenfor eierskapet (Driveklepp, 2019). Denne kategorien er tett knyttet til delingsøkonomien ved at den er tjenestefokusert. Bedriften selger ikke produkter direkte til kunden, men tilbyr i stedet produktene som en tjeneste. Kunden betaler for tilgangen til produktet eller bruken av det, mens bedriften beholder eierskapet og ansvar for produktets levetid og vedlikehold. Produkt-som-tjeneste går ut på å leie, dele og lease produkter, varer og eiendeler (Sander, 2023e). Ved utleie har man en leieavtale med en bestemt leieperiode. Leasing skiller ofte fra vanlige utleiemodeller ved at man i tillegg har mulighet til å kjøpe eiendelen etter endt leieperiode (Larsen, 2023b). Ved en slik modell vil man ha muligheten til å vurdere gjenværende bruksverdi av det som er leid ut, når leieperioden er over. Utleiemodellen åpner også opp for å forlenge produktets levetid gjennom oppgradering, reproduisering og nødvendige endringer.

2.5.1 Født-sirkulær vs. Født-lineær

Når det er snakk om sirkulære forretningsmodeller, er betydningen av å være sirkulær fra start («født-sirkulær») eller om bedriften har vært gjennom en omstilling («født-lineær») et viktig moment. Bedrifter som er født sirkulære er bedrifter som er utformet med en sirkulær forretningsmodell, og som har brakt sirkularitet inn i alle trinnene i produktets levetid og brukssykluser fra start (Jensen, 2022b). Bedrifter som er født lineære må gjennom en omstilling for å iverksette en sirkulær forretningsmodell. En slik omstilling kan være et eksempel på en radikal endring, som vil kreve en ny måte å tenke og drive forretning på. Jo mer radikal produktinnovasjon er eller mer teknisk endringen er, desto mer utfordrende og større sannsynlighet er det for at den tradisjonelle forretningsmodellen må endres (Bocken et al., 2016).

Historisk sett er det mange ledende selskaper som ikke har klart å følge markedet og fått med seg hvordan nye, overlegne forretningsmodeller har endret konkurranselandskapet (Jensen, 2022b). På samme måte som bedriftene som er født digitale har overgått de ikke-digitale, er det en antakelse om at bedrifter som er født sirkulære vil overgå de som er født lineære

(Jensen, 2022b). Dette på bakgrunn av at de lineære kanskje ikke vil være i stand til å tilpasse seg sirkulærøkonomien i tide. Det antas at bedrifter som er født sirkulære vil være 2030-tallets nye industriledere (Jensen, 2022b). Antakelsene baserer seg på forutsetningene om at bedrifter som er født sirkulære kan forvente lavere kostnader for produksjonsinnsatsen sin. Ettersom innsatsfaktorene kommer fra overflødige og resirkulerte materialer, reduseres kostnadene på innsatsfaktorer som utvinnes fra knappe ressurser (Jensen, 2022a).

EU og flere av medlemslandene har klare mål om å gå over til en sirkulær økonomi for å gjøre Europa renere og mer konkurransedyktig (European Commission, 2020). I tillegg møter den tradisjonelle lineære økonomien på press fra publikum til å bli mer klimanøytrale (Jensen, 2022b). Lineære bedrifter bør derfor ta fatt på en fokusert overgang til sirkularitet hvor de sannsynligvis vil bli nødt til å endre sine allerede velfungerende forsyningskjeder, inntektsmodeller og kundeforhold. Alt må skje samtidig som de beskytter sin eksisterende lineære virksomhet under overgangen (Jensen, 2022b). Hvorvidt bedrifter som er født lineære klarer å omstille seg til å bli klimanøytrale med sin eksisterende forretningsmodell, eller om de er nødt til å gå over til en mer sirkulær modell, gjenstår å se.

2.6 Finansiering

Finansiering omfatter bedriftens kapitalbehov for drift og investering. Finanskapitalen anskaffes fra eierne, investorer, banker og selvfinansiering gjennom inntjening og resultater (Meinich, 2021). Totalt utgjør finanskapitalen bedriftens total kapital, gjennom egenkapital og gjeld. For å sikre lønnsomme finansieringsløsninger er det viktig at forretningsstrategien og finansieringsstrategien er i tråd med bedriftens nåværende situasjon og framtidige mål (Larsen, 2023b). For å utvikle og opprettholde en vellykket drift, er man avhengig av den nødvendige støtten finansieringen gir (Braam & Ewen, 2018).

For å ha en god finansieringsstrategi er man avhengig av å ha en god forretningsstrategi. Skal man gå fra en lineær til en sirkulær forretningsmodell bør bedriften ha evnen til å sammenligne forretningsmodellene først. Avkastningen og risikoen knyttet til begge forretningsmodellene bør evalueres, i tillegg til å finne en optimal finansieringsløsning (Larsen, 2023b). En sirkulær omstilling kan føre til store økonomiske endringer, spesielt på kort sikt, med tanke på omstillingskostnadene og endrede inntektsmodeller. For eierne vil avkastning på egenkapitalen være viktig (Larsen, 2023b). En omstilling til en sirkulær

forretningsmodell kan derfor påvirke bedriftens finansieringsmuligheter, grunnet manglende resultater i oppstartsfasen.

Når kun bedriftens internaliteter rapporteres vinner ofte de lineære forretningsmodellene (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021; Larsen, 2023a). En sirkulær bedrift vil være mer lønnsom på lang sikt, men det blir oversett av finanssektoren, investorer og banker, ettersom de vurderer etter nåværende tilnærming til risiko (Circle Economy, 2022). Mangelen på risikovillige investorer vil kunne hindre nye og eksisterende bedrifter i å utvikle mer sirkulære forretningsmodeller (Deloitte, 2020). Både bankene og investorene har behov for nye vurderingsverktøy for risiko, som fremhever verdien til bedrifter med en sirkulær forretningsmodell (Circle Economy, 2022; Ellen MacArthur Foundation Network, 2021). Finanssektoren vil derfor ha en sentral rolle i å tilrettelegge overgangen mot en sirkulær økonomi (Marco-Fondevila et al., 2023).

Rapportering og dokumentering av virksomhetens eksternaliteter bør bli en del av verdiskapingshistorien til enhver virksomhet (Larsen, 2023b). Det er fortsatt viktig at bedrifter kan verdsettes på en fornuftig måte for å måle økonomisk lønnsomhet. Det skilles mellom ulike verdsettelsesteknikker. Hvilken teknikk investorer og banker velger å basere seg på avhenger av eksempelvis bransje, fase i livssyklusen og økonomisk situasjon (Plenborg & Kinserdal, 2021). Forskjellige situasjoner krever ulike tilnærminger for å gi en så nøyaktig vurdering av en bedrift, eiendel eller prosjekts verdi som mulig. En mulig tilnærming for økonomisk vurdering av en bedrift kan være fundamental verdsettelse. Fundamental verdsettelse er en grunnleggende metode å verdsette på, som analyserer bedriftens kredittrisiko gjennom en grundig regnskapsanalyse (Plenborg & Kinserdal, 2021). Ved en fundamental verdsettelse benyttes ulike modeller, for eksempel DCF-modellen («discounted cash flow») som er en av de mest brukte. Etter DCF-modellen verdsettes et prosjekt, selskap eller eiendel basert på nåverdien av framtidige kontantstrømmer, justert for risiko og inflasjon (Plenborg & Kinserdal, 2021).

Tradisjonelt sett baserer verddivurdering seg på virksomhetens resultater og lønnsomhet (Larsen, 2023b). Dagens finansielle vurdering er i hovedsak basert på en lineær modell, tilpasset lineære forretningsmodeller. Dersom investorer bruker tradisjonelle verdsettelsesmetoder, kan det gi et feilaktig bilde av sirkulære bedrifters økonomiske

situasjon (Larsen, 2023b). Formålet med en sirkulær forretningsmodell er å skape verdier for samfunnet, ikke bare for kundene (Braam & Ewen, 2018). For at vurderingen skal passe en sirkulær modell må det være sammenheng mellom bedriftens finansielle informasjon, langsiktige påvirkning og kobling til samfunn og miljø (Circle Economy, 2022). Skal sirkulære forretningsmodeller bli konkurransedyktige, må bedriftens eksternaliteter tillegges de finansielle aktivitetene i regnskapet (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021). Det vil si at finanssektoren bør vurdere ut ifra et helhetlig perspektiv som inkluderer å hensynta både miljø, samfunn, balanse- og resultatregnskap og forretningsmodell (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021). Noe som er en forutsetning for å høste fordelene av en sirkulær økonomi (Circle Economy, 2022). Som Larsen (2023b) og Ellen MacArthur Foundation Network (2021) påpeker kan et eventuelt avvik mellom verdsettelsen av lineære og sirkulære bedrifter føre til at sirkulære bedrifter mister eller sliter med å sikre investorer. Dette vil være skjebnesvangert ettersom tilgangen til ekstern finansiering er en nøkkelfaktor for vellykket implementering av sirkulære forretningsmodeller (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021).

2.6.1 Lønnsomhet og likviditet

En sirkulær forretningsmodell som inkluderer en inntektsmodell, gir et helhetlig bilde på det å drive med sirkulær økonomi (Sander, 2023e). En forutsetning for å lykkes med overgangen til en sirkulær økonomi er å tydeliggjøre sirkulære forretningsmodellens lønnsomhet (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021). Å oppnå lønnsomhet med nye sirkulære forretningsmodeller anses som en av de største barrierene for omstilling (Departementene, 2021). For forbrukeren anses det i dag som mer lønnsomt å kjøpe nytt enn å reparere og bruke om igjen. Kostnadene som påføres naturen og klima under uttak, produksjon og transport reflekteres ikke i prisen på ressurser og varer (Departementene, 2021). Det fører til større tilgang på billigere produkter. For å prise inn miljødeleggelse og klimagassutslipp i produktene, må derfor tilgangen på ressurser under press avgrenses og prisene må reflektere klima og miljø (Departementene, 2021). Manglende prissetting av samfunnets faktiske kostnader kan være et hinder for å skape lønnsomhet, og for å gjøre sirkulære forretningsmodeller konkurransedyktige sammenlignet med de lineære (Deloitte, 2020).

Ved eksempelvis sirkulære forretningsmodeller basert på utleie eller leasing beholder bedriften eierskapet til produktene. Når bedriften går over fra å selge til å leie ut vil bedriftens

økonomiske bilde endres (Braam & Ewen, 2018). Kapitalen til bedriften økes når produktene er til varig eie og bruk, og forblir en del av bedriftens eiendeler. Inntektene opptjenes over en lenger periode enn ved salg hvor man får en større engangssum (Braam & Ewen, 2018). En bedrifts likviditet og soliditet vises i balansen, mens lønnsomheten vises i bedriftens resultatregnskap (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021).

«Valget av forretningsmodell kan påvirke likviditeten til virksomheten i betydelig grad» (Ellefsen, 2023, s. 182). Bedrifter er til enhver tid avhengig av å ha likviditet for å kunne dekke opp kortsiktige og langsiktige forpliktelser (Ellefsen, 2023). Ved eksempelvis utleie kan betalingsevnen til bedriften være dårligere, spesielt i oppstartsfasen. En stram likviditet kan i verste fall føre til begrensninger for utvikling og investering i framtiden (Ellefsen, 2023). I en salgsmodell anses likviditeten som god når kjøper betaler til forfall (Ellefsen, 2023). I en utleiemodell blir likviditeten annerledes. Modellen er basert på en leieavtale med jevnlig innbetalinger fra leietaker (kunden), og for utleier fører dette til en kapitalbinding i balansen med jevn kontantstrøm i hele utleieperioden (Ellefsen, 2023).

Endring av forretningsmodell og inntektsmodell kan påvirke både likviditet og lønnsomhet. Ifølge regnskapsloven er én regnskapsperiode på inntil ett år (Regnskapsloven, 1998, § 1-7). På kort sikt vil ikke utleie se lønnsomt ut, ettersom opptjeningsperioden ofte går over ett regnskapsår. En salgsmodell kan være mer økonomisk lønnsom, men den trenger ikke å være bærekraftig lønnsomt. En utleiemodell kan i hovedsak være bærekraftig lønnsom og være en netto mer lønnsom modell for sirkulære bedrifter (Ellefsen, 2023). Lønnsomhet kan ikke lenger være basert utelukkende på en økonomisk bunnlinje, miljøet og sosiale forhold må også hensyntas (Elkington, 2014). Generelt kan man si at en sirkulær økonomi vil ikke lykkes dersom det ikke blir lønnsomt for bedriftene (Departementene, 2021).

2.7 Regnskapsrapportering

Etter regnskapsloven skal regnskapet *«gi et rettvise bilde av den regnskapspliktiges og konsernets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat»* (Regnskapsloven, 1998, § 3-2a). Regnskapet er en kilde til økonomisk informasjon og skal ivareta både et prognoseformål, kontrollformål og fordelingsformål (Baksaas & Stenheim, 2020). Prognoser må formes for å kunne ta strategiske beslutninger og for å planlegge bedriftens framtid. Målet med kontroll er å følge opp og kontrollere at informasjonen i regnskapet er riktig. Fordelingsformålet

innebærer at regnskapet skal gi informasjon for å kunne fordele ressurser og resultater mellom interessentene, internt og eksternt (Baksaas & Stenheim, 2020). Fordelingsformålet blir stadig viktigere når bærekraft og samfunnsansvar får økt oppmerksomhet (Antonsen et al., 2023).

Informasjonen i regnskapet skal være til nytte for å ta beslutninger for regnskapsbrukerne (Antonsen et al., 2023; Baksaas & Stenheim, 2020). Regnskapsbrukerne kan eksempelvis være banker, eiere og/eller nye mulige investorer. I noen tilfeller kan også kunder, leverandører, media, ansatte og myndighetene være interesserte i bedriftens regnskap og anses derfor som regnskapsbrukere (Baksaas & Stenheim, 2020). På denne måten bør regnskapet være tilpasset alle bedriftens regnskapsbrukere (Antonsen et al., 2023).

Et regnskap skal avlegges etter grunnleggende regnskapsprinsipper, jf. regnskapsloven § 4-1. Prinsippene som skal følges er transaksjonsprinsippet, opptjeningsprinsippet, sammenstillingsprinsippet og forsiktighetsprinsippet. I tillegg skal gevinst og tap regnskapsføres i samme periode, jf. paragrafens siste punkt (Regnskapsloven, 1998, § 4-1). Transaksjonsprinsippet krever at alle transaksjoner blir regnskapsført til verdien av vederlaget på tidspunktet transaksjonen skjer. Inntekt føres i regnskapet når den er opptjent, i henhold til opptjeningsprinsippet. Sammenstillingsprinsippet fastslår at utgifter skal kostnadsføres i samme periode som tilhørende inntekt, mens forsiktighetsprinsippet krever at urealiserte tap skal resultatføres så snart de blir identifisert (Regnskapsloven, 1998, § 4-1).

Dagens regnskapsverktøy er ifølge Circle Economy (2022) ikke tilpasset til å fange opp den virkelige verdien til bedrifter med sirkulære forretningsmodeller. Regnskapssystemene er ikke tilrettelagt for endringene en sirkulær økonomi vil bringe med seg, ettersom systemene er designet for en lineær økonomi (Arjaliès et al., 2023). Circle Economy (2022) understreker med sitatet: «*Regnskap for sirkulær virksomhet kan være som å prøve å sette firkantede knagger inn i runde hull*» (Circle Economy, 2022, s. 8, egen oversettelse). Sitatet referer til hvordan dagens lineære regnskapsregler og -standarder ikke fanger opp alle aspektene ved en sirkulær økonomi, og hvordan utfordringer kan oppstå når er forsøker å tilpasse tradisjonelle regnskapsregler og -standarder til en sirkulær forretningsmodell. I Circle Economy (2022) nevnes det at et sirkulært regnskap betyr å finne løsninger for en sirkulær forretningsmodell ved bruk av reglene som gjelder for dagens lineære økonomi. Sirkulært regnskap er enda ikke en vanlig praksis, hverken blant bedrifter eller for regnskapsførere, og det er derfor lite

forståelse for fordelene med det enda (Circle Economy, 2022). Det kan derfor være behov for standarder og regler som er tilpasset et sirkulært regnskap (Circle Economy, 2022).

Regnskapsførere kan ha en nøkkelrolle, eller en rådgivende rolle i å etablere og videreutvikle retningslinjene for rapportering av sirkulær drift (Circle Economy, 2022). For å implementere og fremme et behov for sirkulære regnskapspraksiser er samarbeid en viktig faktor. Bedrifter kan samarbeide med regnskapsførere eller investorer for å dele kunnskap og innsikt om hvordan nye tilnærminger kan legges til rette (Circle Economy, 2022).

For å sikre et så rettvise regnskap som mulig, er det viktig å redusere risikoen for regnskapsmessig støy. Regnskapsmessig støy oppstår ved avvik mellom den rapporterte informasjonen og de faktiske økonomiske forholdene i bedriften (Antonsen et al., 2023). Det innebærer at regnskapsreguleringen ikke gir en fullverdig framstilling eller at informasjonen ikke oppfyller kvalitetskravene for regnskapsinformasjon (Antonsen et al., 2023). En endring av forretningsmodell kan føre til endring av regnskapsrapportering, men endringene skal fortsatt følge god regnskapskikk, jf. regnskapsloven § 4-6 (Regnskapsloven, 1998, § 4-6). Kvalitetskravene ivaretas ved at regnskapsinformasjonen er forståelig, troverdig, relevant og sammenlignbar (Baksaas & Stenheim, 2020). Alle regnskapsbrukere skal kunne vurdere bedriften pålitelig, ut fra rapportert regnskapsinformasjon. Regnskapsmessig støy kan eksempelvis oppstå når regnskapsbrukerne får feilaktig eller manglende informasjon. I sirkulære forretningsmodeller kan det føre til asymmetri, dersom regnskapsbrukerne fortsetter å lese regnskapet med et lineært syn (Antonsen et al., 2023).

I en sirkulær økonomi vil et viktig grep være å gå bort i fra å vurdere verdi på kort sikt, og heller bruke en tilnærming der ressursene skal holdes i verdikjeden så lenge som mulig (Circle Economy, 2022). Det vil innebære å verdsette brukte eiendeler. Ellen MacArthur Foundation Network (2021) har igangsatt et europeisk samarbeid hvor behovet for en ny standard for verdsettelse av brukte materialer, på basis av dagens IFRS-regelverk, er diskutert. En standard for verdsettelse av brukte materialer vil bidra til å sikre at bedriftens interessenter får en bedre forståelse av regnskapets verdier og skape økt forutsigbarhet for forventet avkastning (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021). For å i det hele tatt kunne verdsette brukte materialer og eiendeler, må det omdefineres hva som anses å ha verdi. Circle Economy (2022) beskriver at i en tradisjonell lineær modell brukes begrepet «avfall» for å beskrive gjenværende ressurser som brukte materialer og eiendeler. For å oppmuntre til sirkularitet må

det omdefineres hva som er avfall, og i stedet benytte begreper som restverdi og residualverdi (Circle Economy, 2022). At det kan gjøres rede for ressursene gjennom å beholde historikken og forlenge levetiden basert på denne informasjonen, vil bidra til at ressurser aldri blir avfall (Jørgensen et al., 2023). Gjennom muligheten for forlenget levetid vil gjenværende ressurser i en sirkulær økonomi skape nye kilder til verdi, i stedet for å anses som avfall.

Alle selskaper skal gi opplysninger i noter til årsregnskapet (Regnskapsloven, 1998, § 7-1). Opplysninger som er relevant å oppgi i årsregnskapet, er man som regnskapspliktig pliktig til å opplyse om, og opplysninger som ikke er relevant for årsregnskapet kan utelates (Regnskapsloven, 1998, § 7-1). Regnskapslovens kapittel 7 benevner ikke noen krav til noteopplysninger for sirkulærøkonomiske poster. For at regnskapsbrukere skal lese regnskapet med et sirkulært syn og for å gi utfyllende informasjon, kan det være relevant å opplyse om sirkulære eiendeler og andre sirkulære poster i regnskapet ved hjelp av noter (Larsen, 2023b).

2.7.1 Varelager

Et varelager er et lager bestående av bedriftens varer, ment til salg. Varelageret kan bestå av varer kjøpt til direkte videresalg og råvarer for egenproduserte varer, varer under tilvirkning og ferdig tilvirkede varer. Bedriften selger varene ut til markedet og varelageret er bedriftens totale salgsvolum. Jf. NRS 1 *Varer* punkt 2 klassifiseres varer som en del av bedriftens omløpsmidler (Norsk RegnskapsStandard [NRS] 1, 2022, 2). Varebeholdningen skal verdsettes til kostpris (Baksaas & Hansen, 2022). I handelsbedrifter er kostprisen anskaffelsesverdien, som er lik inntakskosten. Inntakskosten omfatter netto innkjøpspris og andre direkte kjøpskostnader som toll og frakt (Baksaas & Hansen, 2022). For industribedrifter er det tilvirkningsverdien som er kostprisen. Tilvirkningsverdien inkluderer inntakskosten, alle kostnader som direkte kan knyttes til tilvirkningen av produktet (Baksaas & Hansen, 2022).

Varer skal ifølge NRS 1 og regnskapsloven § 5-2 vurderes til laveste verdi av anskaffelseskost og virkelig verdi. Varens anskaffelsesverdi inkluderer kjøpsutgiften og tilvirkning (NRS 1, 2022, 3.1). For å finne virkelig verdi kan eksempelvis markedsverdi eller antatt omsetningsverdi i markedet benyttes. Om markedet ikke er modent og markedspriser ikke er utviklet, vil det kunne oppstå utfordringer med å fastsette virkelig verdi (Ellen

MacArthur Foundation Network, 2021). I norsk regnskapsregulering (GRS) finnes det ingen entydig definisjon av virkelig verdi. Begrepet brukes allikevel i flere sammenhenger, eksempelvis knyttet til transaksjonsprinsippet og forsiktighetsprinsippet jf. regnskapsloven § 4-1 og ved innregning av eiendeler og gjeld til markedsverdi jf. regnskapsloven § 5-8 (Baksaas & Stenheim, 2020; Regnskapsloven, 1998). I NRS 1 anses virkelig verdi som netto salgsverdi, etter at nødvendige utgifter for gjennomføring av salg er trukket fra (NRS 1, 2022, 3.2). Verdien for netto salgsverdi baseres på det som virker mest pålitelig ved bokføring. Denne måten å verdsette eiendelen på passer godt inn i en lineær modell, men i en sirkulær modell hvor brukte eiendeler omsettes kan det være mer utfordrende å verdsette til virkelig verdi. Virkelig verdi kan være krevende å fastsette på sirkulære eiendeler, ettersom markedspriser enda ikke er utviklet (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021; Larsen, 2023a). Generelt er hverken regnskapsloven eller de norske regnskapsstandardene videreutviklet til å inkludere og definere verdsetting og regnskapsrapportering for salg av brukte varer.

2.7.2 Varige driftsmidler

Varige driftsmidler klassifiseres som anleggsmidler i regnskapet og er eiendeler ment til varig eie og bruk. Det finnes ingen egen norsk regnskapsstandard for varige driftsmidler i GRS, men det finnes et eget kapittel i et høringsutkast fra 2014 til en ny norsk regnskapsstandard (Baksaas & Stenheim, 2020). I IAS 16 defineres varige driftsmidler som eiendom, anlegg og utstyr, og defineres som «*materielle enheter som a) holdes av foretaket til bruk i produksjonen eller til levering av varer eller tjenester, for utleie til andre eller til administrative formål, og b) som er forventet å være i bruk mer enn én regnskapsperiode*» (International Accounting Standard [IAS] 16, 1998, 6). Varige driftsmidler er en av tre inndelinger av anleggsmidler i balansen, sammen med immaterielle eiendeler og finansielle anleggsmidler (Regnskapsloven, 1998, § 6-2). Varige driftsmidler er nevnt i NRS 8 *God regnskapsskikk for små foretak*. I standarden defineres varige driftsmidler som fysiske anleggsmidler anskaffet til bruk i produksjon av varer og tjenester (NRS 8, 2023, 4.3.2). I tillegg kan varige driftsmidler være til administrative formål eller utleie til andre (NRS 8, 2023, 4.3.2).

Utleie innebærer at bedriften leier ut varer til kundene etter et avtalt vederlag og over en avtalt leieperiode (Antonsen et al., 2023). Varer til utleie bør være utover én regnskapsperiode, og er

dermed eiendeler ment til varig eie og bruk (Ellefsen, 2023). På denne måten vil utleieobjekter anses som varige driftsmidler, og ikke som en del av varelageret (Ellefsen, 2023). Etter regnskapsloven § 5-3 har anleggsmidler en begrenset økonomisk levetid. Varige driftsmidler skal derfor avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan og nedskrives til virkelig verdi ved verdifall (Regnskapsloven, 1998, § 5-3). I en sirkulær økonomi er det ikke uvanlig at ulike komponenter av et produkt brukes om igjen på ulikt vis (Antonsen et al., 2023). Det kan føre til et behov for dekomponering og at anleggsmidlet deles opp i flere komponenter i avskrivningsplanen (NRS 8, 2023, 4.3.2.1). Det innebærer at hver enkelt komponent avskrives ulikt, basert på at komponentene har ulik levetid.

Etter en lineær forretningsmodell og regnskapsloven, er det mest relevant å avskrive varige driftsmidler ned til lavest mulig verdi eller null i restverdi. Ved usikkerhet skal beste estimat benyttes, jf. regnskapsloven § 4-2. Estimater vil være basert på den informasjonen man har når årsregnskapet skal avlegges (Regnskapsloven, 1998, § 4-2). I en sirkulær forretningsmodell vil målet være at sirkulære eiendeler har høyest mulig restverdi (Braam & Ewen, 2018). Å avskrive en sirkulær eiendel til null i verdi etter lavest verdis prinsipp kan virke motstridende mot tanken om at ressurser i en sirkulær økonomi skal holdes i verdikjeden og brukes igjen etter den økonomiske levetiden er over (Circle Economy, 2022). En sirkulær restverdi har lett for å bli utelatt i de finansielle modellene, fordi det er for avansert å synliggjøre restverdien i regnskapet, grunnet både kompleksitet og usikkerhet (Braam & Ewen, 2018).

Inntekter regnskapsføres i hovedsak etter de grunnleggende regnskapsprinsippene i regnskapsloven (NRS (V), 2010). Ifølge NRS(V) *Regnskapsføring av inntekt* er transaksjonsbasert inntekt ansett som opptjent når salgstransaksjonen er gjennomført. Ved transaksjonstidspunktet er varen som regel levert, og risiko og kontroll overføres fra selger til kunde. Ved salg av tjenester vil ikke transaksjonstidspunktet nødvendigvis være anvendbart ved overføring av risiko og kontroll, det er tidspunktet hvor retten til vederlag er etablert som vil være bestemmende (NRS (V), 2010, 2.1). Som en hovedregel må det være levert en tjeneste eller ytelse for at det er en rett til vederlag (NRS (V), 2010, 2.1). NRS (V) sier ikke noe eksplisitt om overføring av kontroll og risiko for utleie. Ifølge standarden skal imidlertid leieinntekter opptjenes i takt med utleieavtalens løpetid og periodiseres over hele leieperioden (NRS (V), 2010, 7.4).

Vedlikehold

Sirkulærøkonomiske eiendeler vil kunne ha behov for reparasjon og vedlikehold for å holde eiendelene i verdikjeden. Framtidige vedlikeholdskostnader eller reparasjon kan være knyttet til noe usikkerhet, og usikkerhet i regnskapsrapporteringen skal følge regnskapsloven § 4-2 hvor beste estimat legges til grunn (NRS 13, 2022, 2.1). Usikre forpliktelser og betingede eiendeler, som omtales i NRS 13 *Usikre forpliktelser og betingede eiendeler*, kan være knyttet til transaksjoner med en usikkerhet for gjennomføringen og for transaksjoner som ikke er fullførte (NRS 13, 2022, 2.1). Utgifter til vedlikehold som oppstår på varige driftsmidler til utleie, er det utleier som er ansvarlig for (Antonsen et al., 2023). Utgifter til vedlikehold skal samsvare med hovedprinsippene i NRS 13 og skal ikke gjennomføres ved vedlikeholdsavsetning (NRS 13, 2022, 7.6). Standarden sier at det ikke er tillatt å avsette til framtidig vedlikehold, grunnet ingen samsvar med gjeld i regnskapet (Antonsen et al., 2023). Allikevel sier NRS 13 at det er tillatt etter god regnskapsskikk. Framtidig vedlikehold kan eksempelvis være utskifting og/eller reparasjon av enkelte deler eller hele produktet. Etter NRS 13, og sammenstillingsprinsippet i regnskapsloven § 4-1, skal framtidige utgifter resultatføres i samme periode som inntekten (NRS 13, 2022, 2.1; Regnskapsloven, 1998, § 4-1). Dette kan gjelde vedlikeholdsutgifter knyttet til inntekter som allerede er resultatført. En mulig ulempe som kan oppstå ved å periodisere vedlikeholdsutgiftene, er at kostnadsføringen kan motstride med sammenstillingsprinsippet (Antonsen et al., 2023). Det bør påpekes at man ikke er forpliktet til å rapportere utgifter knyttet til periodisk vedlikehold i regnskapet (NRS 13, 2022, 3).

2.7.3 Immaterielle eiendeler

En immateriell eiendel er en eiendel som ikke er finansiell eller materiell, og er en ikke-engepost (Antonsen et al., 2023; Baksaa & Stenheim, 2020). NRS 19 *Immaterielle eiendeler* er standarden som tar for seg den regnskapsmessige behandlingen av immaterielle eiendeler ment til varig eie eller bruk, men den tar ikke for seg immaterielle eiendeler knyttet til varekretsløpet (NRS 19, 2022, 1). En immateriell eiendel har ingen fysisk substans for bedriften og brukes til eksempelvis tilvirkning og/eller administrative formål (NRS 19, 2022, 2.1.1). For å kunne definere en eiendel som immateriell må den være identifiserbar og kunne kontrolleres som en framtidig økonomisk fordel for bedriften (NRS 19, 2022, 2.1.1). NRS 19 identifiserer kriterier og krever at immaterielle eiendeler kan vise til en framtidig økonomisk

fordel for å kunne balanseføres (NRS 19, 2022, 1). I tillegg til NRS 19, skal immaterielle eiendeler vurderes etter regnskapsloven §§ 5-3 og 5-6.

Eksempler på hva som kan defineres som immaterielle eiendeler er varemerker, programvarer, lisenser, driftsrettigheter og patenter (NRS 19, 2022, 2.1.1). Det er viktig å notere at en programvare kan være en del av et fysisk driftsmiddel dersom det utgjør den mest sentrale bestanddelen av driftsmiddelet (NRS 19, 2022, 2.1.1). Det kan eksempelvis være operativsystemer. I en sirkulær forretningsmodell er det blitt vanlig å etablere blant annet teknologiske plattformer til bruk for tjenesteleveranse og til bruk for utleie (Antonsen et al., 2023). Plattformene kan anses som en programvare som brukes i den daglige driften.

Forskning og utvikling

Forskning og utvikling balanseføres som en immateriell eiendel, jf. regnskapsloven § 6-2 og NRS 19. Utgift til egen forskning skal kostnadsføres, mens utgift til egen utvikling kan kostnadsføres (Regnskapsloven, 1998, § 5-6). Balanseførte utgifter til egen utvikling skal vurderes etter samme som regler som anleggsmidler, jf. § 5-3 (Regnskapsloven, 1998, § 5-6). Dersom det er utfordrende å anslå en pålitelig økonomisk levetid for balanseførte utviklingsutgifter, skal de avskrives over maks 10 år, jf. regnskapsloven § 5-6 (Antonsen et al., 2023).

I NRS 19 beskrives betydningen av hva som legges til grunn for vurderingen av eiendeler knyttet til forskning og utvikling. Forskning defineres som «*grunnleggende, planmessige undersøkelser som utføres med håp om å finne fram til tekniske eller vitenskapelige nyvinninger med mulig økonomisk anvendelse*» (NRS 19, 2022, 2.1.3). Utvikling er «*bearbeidelse og videreføring av teknisk, vitenskapelig eller annen kunnskap med mulig økonomisk anvendelse med sikte på å frembringe nye eller vesentlig forbedrede produkter, prosesser, metoder, systemer eller tjenester, frem til oppstart av kommersiell produksjon eller bruk*» (NRS 19, 2022, 2.1.3). Aktiviteter knyttet til utvikling nevnes i NRS 19, og kan eksempelvis være design av verktøy, evaluering av alternative produkter eller produksjonsprosesser og testing av prototyper. «*Aktiviteter som har til hensikt å frembringe ny viten av teknisk eller vitenskapelig art*» er et eksempel på forskningsaktiviteter (NRS 19, 2022, 2.1.3).

2.7.4 Merverdiavgift

Merverdiavgift er en skatt eller avgift man betaler og som beregnes ved kjøp og omsetning av varer eller tjenester (Merverdiavgiftsloven, 2009, § 3-1; Skatteetaten, u.å.). Som merverdiavgiftsloven definerer det, er det en avgift som betales til staten ved omsetning, uttak og innførsel av varer og tjenester (Merverdiavgiftsloven, 2009, § 1-1). I merverdiavgiftsloven kapittel 3 beskrives hva som er merverdiavgiftspliktig omsetning, uttak og innførsel, samt hvilke varer og tjenester som er unntatt loven. Merverdiavgift kan være både inngående og utgående. Den inngående merverdiavgiften er en avgift på varene eller tjenestene som næringsdrivende kjøper til virksomheten. Næringsdrivende kan føre fradrag for den inngående merverdiavgiften (Skatteetaten, u.å.). Utgående merverdiavgift er en avgift næringsdrivende skal beregne og kreve inn ved salg av varer og tjenester, og avgiften blir belastet sluttbrukeren (Skatteetaten, u.å.). Forbrukere og næringsdrivende uten omsetning er å anse som sluttbrukeren, og de har ikke fradrag for merverdiavgift (NOU 2019: 11). Merverdiavgiftssystemet kan anses som et virkemiddel for å stimulere sirkulære forretningsmodeller (Antonsen og Hanssen, 2023).

3. Metode

I dette kapitlet skal vi gjøre rede for valg av forskningsmetode og -design som vi benytter oss av i vår forskning om regnskapsrapportering og sirkulær økonomi. Først vil vi forklare vårt valg av metode, tilnærming, forskningsstrategi, og hvorfor vi mener det er egnet til å bevare studiens forskningsspørsmål. Videre vil vi gå inn på studiens forskningsdesign, utvalgsstrategi og framgangsmåte for datainnsamling, før vi går mer inn på personvern og metode for dataanalyse. Til slutt vil vi ta for oss studiens etiske og kvalitetsmessige vurderinger.

3.1 Valg av forskningsmetode

Vi skal nedenfor forklare hvilken tilnærming vi har til forskningen og valgt metode for å gå i dybden på temaet om regnskapsrapportering og sirkulær økonomi, og for å besvare forskningsspørsmålet: *«Hvordan er dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder tilpasset sirkulære forretningsmodeller og hvilke muligheter har sirkulære bedrifter til å få fram lønnsomheten og de virkelige verdiene i regnskapet?»*.

3.1.1 Induktiv eller deduktiv tilnærming

Det finnes ulike tilnærminger en forsker kan ta for å forstå sammenhengen mellom teori og forskning og for å kunne bruke teorien. Ikke bare er teori viktig da det gir en bakgrunn og begrunnelse for forskningen, men det gir oss også en ramme for å forstå sosiale fenomener og tolke forskningsresultater (Clark et al., 2021). I hovedsak vil spørsmålet være om man samler inn data for å utvide eksisterende eller ikke-eksisterende teori eller om man vil teste teorier (Clark et al., 2021). Man skiller først og fremst mellom en induktiv eller deduktiv tilnærming, men ettersom det i mange tilfeller viser seg at elementer fra begge tilnærmingene gjør seg gjeldende har en abduktiv tilnærming blitt mer framtrædende.

Når det kommer til hvilken tilnærming som er gjeldende i denne studien kan man argumentere for ulike tilnærminger. En induktiv tilnærming er eksplorerende og/eller empiridrevet, og brukes ofte når forsker går fra empiri til teori. Målet er her å slutte fra et eller et begrenset antall enkelttilfeller til en generell regel (Clark et al., 2021). Dette innebærer at man samler inn relevant data, for så å systematisere de innsamlede dataene for å utvikle nye teorier (Jacobsen, 2015). Etter en induktiv tilnærming går en ut i virkeligheten uten forventninger og antakelser med mål om teoriutvikling (Jacobsen, 2015). Skulle man lagt vekt

på at regnskapsrapportering og sirkulær økonomi er to elementer som ikke ofte er blitt studert i sammenheng, vil en induktiv tilnærming finne seg mer gjeldende. Samler man på den andre siden inn data for å teste teorier og slutter fra en generell regel til ett enkelt tilfelle, brukes en teoridrevet, deduktiv tilnærming (Tjora, 2021). Med en deduktiv tilnærming går forsker fra teori til empiri, og ved innsamling av data og erfaringer tar man utgangspunkt i tidligere teorier og empiriske funn. Man søker å undersøke om allerede eksisterende antakelser får støtte eller ikke i empirien (Jacobsen, 2015). Målet med studien var å være teoriutviklende og eksplorerende, men samtidig eksisterte det en del antakelser på området som vi kunne få bekreftet eller avkreftet. På denne måten vil studien også kunne ses på som deduktiv.

Abduktiv tilnærming starter fra empirien og er teoriutviklende. Med en abduktiv tilnærming kan ny teori utledes, samtidig som eksisterende teorigrunnlag tas hensyn til (Jacobsen, 2015). På denne måten aksepterer man også betydningen av teorier og perspektiver både i forkant av og i løpet av forskningsprosessen (Clark et al., 2021; Tjora, 2021). Man kan konkludere med at vår studie kan ses på som abduktiv da den inneholder elementer fra begge de to andre tilnærmingene. Ettersom vi i hovedsak fikk undersøkt om eksisterende antakelser kunne støttes eller ikke, vil vår tilnærming være mer deduktiv enn induktiv. Eksisterende teori er lagt til grunn og vi har vært åpne for å oppdage og gi mening til eventuelle data som bryter med de teoretiske forventningene, men samtidig har vi hatt teorien om at den regnskapsmessige behandlingen av sirkulær økonomi er mangelfull med oss underveis i forskningsprosessen.

3.1.2 Kvalitativ eller kvantitativ metode

Til denne studien av sirkulær økonomi og regnskap anser vi det som mest relevant å gjennomføre en kvalitativ forskning. En kvalitativ strategi og framgangsmåte vil være hensiktsmessig for å finne de svarene vi er ute etter med vår forskning. Metoden passer spesielt godt ettersom vi ønsker å gå i dybden og finne ut mer om bedriftenes erfaringer med regnskapsrapportering av sirkulærøkonomiske poster og eiendeler.

En kvantitativ tilnærming til datainnsamling ville vært hensiktsmessig om studiens formål var å trekke generelle slutninger og generalisere til en større populasjon. Metoden egner seg godt dersom man har et stort datagrunnlag, og dersom den sosiale virkeligheten kan måles ved hjelp av metoder og instrumenter som kan gi oss informasjon i form av tall (Jacobsen, 2015). Disse opplysningene behandles så ved hjelp av statistiske teknikker.

Har forskningen en kvalitativ tilnærming, som i denne studien, tar man utgangspunkt i at virkeligheten er for kompleks til å reduseres til tall. På bakgrunn av dette vil den mest hensiktsmessige informasjonsinnsamlingen være i form av ord, da det åpner opp for mer nyanserikdom (Jacobsen, 2015). Gjennom en kvalitativ tilnærming har man mulighet til å gå i dybden av hvordan bedriftene opplever og bruker dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder, noe som understreker hvorfor en kvalitativ tilnærming er valgt for denne studien.

3.2 Teori og forskningsstrategier

Aase og Fossåskaret (2014) påpeker at det finnes en mengde retninger og teorier som forfekter ulike syn på kunnskap i forskningssammenheng. Dette kalles epistemologiske spørsmål og det diskuteres om hva kunnskap er, hvordan kunnskap dannes og hvilke kriterier som må oppfylles for at kunnskapen skal kunne anses som gyldig eller sann. Ut ifra essensen i de ulike teoriene om hva slags grunnleggende kunnskapssyn som ligger bak undersøkelser, skiller forfatterne mellom to motstridende syn, teorien om sammenfall og teorien om sammenheng (Aase & Fossåskaret, 2014).

Dersom man følger antagelsen om at teori er resultatet av forskning og at det dannes ved å trekke generaliserbare slutninger ut av observasjoner, en mer induktiv tilnærming, vil teorien om sammenfall være aktuell (Clark et al., 2021; Aase & Fossåskaret, 2014). Her ses kunnskap på som et speilbilde av den objektive, ytre virkeligheten og den er slik uavhengig av menneskelig kunnskap og persepsjon (Aase & Fossåskaret, 2014). I vår studie, hvor vi har hatt et mål om å gå i dybden gjennom personlige intervjuer, kan det ikke garanteres for objektivitet. Dermed vil teorien om sammenheng være mer gjeldende. Her blir det satt fokus på hvordan en er dømt til å oppfatte verden gjennom sansene og at den ytre verden er et speil av tankene, ikke nødvendigvis selve virkeligheten. Likevel, selv om den ikke spiller den ytre virkeligheten, kan man fortsatt vite om kunnskapen er sann da det har sin interne sammenheng (Aase & Fossåskaret, 2014).

Det er ikke slik at metodebruk bare innebærer praktiske valg av egnede prosedyrer for innsamling av observasjoner og analyse av data, men også spørsmålet om hvilke typer erkjennelser og innsikt som ligger innenfor de kunnskapsområdene samfunnsforskningen kan fremskaffe (Aase & Fossåskaret, 2014). Teorien om sammenfall og teorien om sammenheng

er det man kaller epistemologiske paradigmer. Epistemologi er læren om viten og erkjennelse, og herunder kommer spørsmål om hva som er, eventuelt hva som bør sees på som, akseptabel kunnskap i en disiplin. Et spesielt relevant spørsmål innen samfunnsvitenskapene er hvorvidt kunnskap er objektiv eller subjektiv (Jacobsen, 2015). Det har i lang tid vært *«ulike oppfatninger om hva som er den riktige forståelsen av virkeligheten (ontologi), den beste måten å forstå hvordan kunnskap tilegnes på (epistemologi) og den korrekte måten å samle inn empiri på (metode)»* (Jacobsen, 2015, s. 24). De ulike oppfatningene oppsummeres ofte i skillet mellom en positivistisk og en fortolkningsbasert (interpretivisme/antipositivisme) (Clark et al., 2021; Jacobsen, 2015).

Som en reaksjon på positivismen og dens naturvitenskapelige ideal kom den fortolkningsbaserte tilnærmingen (Jacobsen, 2015). Mens positivismen baserte seg på at den objektive verden kunne studeres på en objektiv måte, så satte interpretivismen dette under tvil og poengterte hvordan det er grunnleggende forskjeller mellom folk og naturvitenskapens objekter (Clark et al., 2021; Jacobsen, 2015). Den sosiale virkeligheten er ikke stabil, for mennesker og sosiale systemer vil alltid være i kontinuerlig utvikling. Det finnes ingen objektiv sosial virkelighet, men heller flere ulike forståelser av virkeligheten (Jacobsen, 2015). Interpretivismen som epistemologisk posisjon vil med dette være et egnet ståsted for denne studien, og den har også flere likhetstrekk med den ontologiske posisjonen konstruktivismen som også vil være gjeldende her. Konstruktivismen hevder også, som en fortolkningsbasert tilnærming til hvordan kunnskap tilegnes, at sosiale fenomener og deres betydning skapes kontinuerlig av sosiale aktører (Clark et al., 2021).

Fortolkningsbaserte tilnærminger vil ofte også være induktiv. Ettersom virkeligheten i liten grad oppfattes som stabil og objektiv, vil det ha liten hensikt å forsøke å lage store teorier om hvordan virkeligheten ser ut, og hvordan den henger sammen (Jacobsen, 2015). Som vi har nevnt tidligere så vil en abduktiv tilnærming være mest passende i denne studien, og denne tilnærmingen understreker både dette poenget, samtidig som relevante deduktive elementer trekkes inn. Her vil spesielt det om forventningene som dannes på bakgrunn av tidligere empiriske funn og at tidligere teorier stemmer overens med virkeligheten være aktuelt (Jacobsen, 2015). Med en kvalitativ tilnærming, som vi har valgt som forskningsmetode, kan man ikke garantere for at vitenskapen er objektiv og fri for verdier. Det understreker hvorfor et epistemologisk og ontologisk ståsted som tar utgangspunkt i at kunnskap er en sosial

konstruksjon av virkeligheten, er egnet for denne studien. Det er samspillet mellom subjektive erfaringer og sosiale handlinger som danner grunnlaget for hva vi kan vite, derfor tas et konstruktivistisk og interpretivistisk standpunkt for vår forskning.

3.3 Forskningsdesign

Forskningsdesignet fungerer som studiens rammeverk, og det beskriver innsamlingen og analysen av dataene i forskningen (Clark et al., 2021). Forskningsspørsmålet og formålet med forskningen styrer forskningsdesignet, og valg av forskningsdesign er dermed med på å forme både innsamlingen og analysen av datainnhenting. Det finnes ulike rammeverk av forskningsdesign, for eksempel eksperimentell, longitudinell, casestudie, komparativ og kvasi-eksperimenter (Clark et al., 2021). Når det gjelder hvordan dagens regnskapsregler og -standarder fungerer i en sirkulær økonomi, har vi som mål å gå i dybden for å kunne besvare forskningsspørsmålet. Vi ønsker å finne ut mer om hvor optimalt dagens regnskap er for sirkulære bedrifter. Hva er utfordringene og finnes det muligheter som tilpasser seg bedre til en sirkulær økonomi? For å svare på forskningsspørsmålet må vi innhente data fra flere bedrifter som arbeider med sirkulær økonomi og som håndterer det i regnskapet. For å få et mest mulig pålitelig resultat, bør vi ha en viss struktur for innhenting av data. Vi vil komme nærmere inn på dette nedenfor, men det viktige er å sørge for at det innhentes informasjon rundt de nødvendige temaene, begrepene eller spørsmålene som kan knyttes til forskningsspørsmålet. Vi har forsket på en enkeltsak som kan være kompleks og fokusert på den regnskapsmessige behandlingen av sirkulær økonomi, og vi anser derfor studien som en casestudie (Clark et al., 2021). Vi har kun en case hvor vi ser på bruken av dagens regnskapsregler og -standarder i bedrifter med en sirkulær forretningsmodell.

Utvalget vårt er begrenset, da det er et krav at bedriftene vi skal undersøke må ha sirkulære elementer i sin drift og ha en sirkulær forretningsmodell. Ettersom vi har et begrenset tema og forskningsdesign, var innhenting av informanter strategisk (Tjora, 2021). Dette er et kjennetegn som kan knyttes til definisjonen av en casestudie hvor det eksisterer grenser for hva og hvem forskning inkluderer og ikke (Tjora, 2021). Det er tydelig at bedrifter med en tradisjonell, lineær forretningsmodell utelates, da disse lettere kan bruke eksisterende regnskapsregler og -standarder. Ettersom vi skulle finne ut mer om hvordan dagens regnskapsregler og -standarder fungerer i en sirkulær økonomi, var vi nødt til å begrense oss til å kun undersøke bedrifter med sirkulære forretningsmodeller.

Et annet mulig valg av forskningsdesign kunne vært et komparativt design som kan brukes både i kvantitativ og kvalitativ forskning (Clark et al., 2021). Komparativt design kunne eksempelvis blitt brukt hvis vi skulle målt en sirkulær forretningsmodell opp mot en lineær. Man kunne også satt to bedrifter med ulike forretningsmodeller opp mot hverandre for å måle eventuelle fordeler og ulemper ved hver av modellene. I et komparativt design forsker man ved å se på to kontraster av tilfeller som bruker omtrent identisk metode, og en kan ut fra det forstå de sosiale fenomenene bedre når de sammenlignes med minst to meningsfulle situasjoner (Clark et al., 2021). Vi kunne benyttet et komparativt design hvis vi skulle ha gått i dybden på å sammenligne og tatt utgangspunkt i bedrifter i samme bransje, som sånn sett har samme utgangspunkt. En slik forskning kan være krevende da det kan være utfordrende å finne en lineær og en sirkulær bedrift med samme formål, og som er like nok til å sammenlignes. Med tanke på utfordringene og omfanget av en slik forskning, vurderte vi det som ikke hensiktsmessig for denne studien.

I denne studien har det vært hensiktsmessig å ha et åpent og eksplorerende design. Ved å være eksplorerende er målet å utforske og skaffe innsikt som kan lede til mer formulerte forskningsspørsmål eller hypoteser. Designet vil også være intensivt ved at man går i dybden, undersøker få enheter og innhenter detaljert informasjon om hver enhet i form av deres oppfatninger om regnskapsrapportering og sirkulær økonomi. Dette står i kontrast til et ekstensivt design hvor man går mer kvantitativt til verks med mange enheter og større statistisk generaliseringskraft (Jacobsen, 2015). Intensive design er også velegnet i tilfeller som dette hvor ressurser, tid og kapasitet står i veien for å analysere store mengder ustrukturert informasjon, og derfor velges det i stedet ut én eller noen få caser (Jacobsen, 2015). I tillegg, er et deskriptivt/beskrivende design gjeldende ved at man søker å oppnå en grunnleggende forståelse av det man studerer for å beskrive et fenomen. En beskrivende problemstilling er ofte avgrenset i tid og dermed begrenset til å si noe om en tilstand på et gitt tidspunkt (Jacobsen, 2015). I motsetning skal et forklarende design forklare hvorfor noe er som det er. Det er viktig å poengtere at man bør ha kunnskap om selve fenomenet før man klarer å forklare det og derfor er et intensivt, beskrivende design passende for en studie som denne hvor tema fortsatt ikke er nok utforsket.

3.3.1 Utvalgsstrategi

I utgangspunktet er tanken at utvalgsstrategien for intervjuobjektene vil være sekvensiell som vil si at informantene er bestemt på forhånd (Clark et al., 2021). Underveis i intervjuene var vi imidlertid åpen for informantenes forslag til hvem vi kunne intervju videre. Dermed var det muligheter for at det kunne dukke opp interessante informanter underveis, og slik holdt vi mulighetene for et ikke-sekvensielt utvalg åpent. Snøballmetoden har også vært hensiktsmessig for oss i og med at det i vår forskning kan være utfordrende å innhente informanter. Allikevel kunne det også vært en ulempe å bruke snøballmetoden, da det kunne begrenset forskningens variasjon (Tjora, 2021). Dersom informantene kom med forslag til andre mulige informanter, gjorde vi en vurdering om de faktisk ville være relevante for oss. Kriteriene for utvalget ble lagt i forkant, men dersom det ble opplyst om informanter utenom kriteriene var muligheten for et mer betinget utvalg åpen (Clark et al., 2021).

Etter flere søk, og innspill fra andre, kom vi fram til et utvalg av bedrifter som driver med sirkulær økonomi. Disse bedriftene er populasjonen i vår forskning. For å begrense antall informanter, valgte vi oss et sekvensielt utvalg. For å få en bredere forståelse og for å sikre variasjon og dybde, ønsket vi å intervju bedrifter fra ulike bransjer og med ulike sirkulære forretningsmodeller. Vi endte også med et utvalg som varierte etter hvor lenge de har drevet sirkulært. Utvalget kan virke bredt, men ettersom regnskapsreglene og -standardene er like, uavhengig av bransje, så vi på det som nyttig å undersøke ulike bedrifter fra forskjellige bransjer. Ved at vi intervjuet bedrifter med ulike sirkulære forretningsmodeller fikk vi muligheten til å avdekke eventuelle utfordringer og ulikheter på tvers av forretningsmodell og inntektsmodell. Det har i vår forskning om regnskapsrapportering generelt vært en utfordring å komme i kontakt med aktuelle bedrifter og informanter. Noe som kan skyldes at de i perioden vi tok kontakt, og prøvde å avtale intervjuer, var midt i arbeidet med årsregnskapet og andre rapporteringer.

Vi tok kontakt med en rekke sirkulære bedrifter og fikk avtalt intervjuer med sju av dem. Bedriftene vi intervjuet var K. A. Rasmussen AS, Parkdressen (Liis AS), Glava AS, Grønvolds Bil-Demontering AS, Ombygg AS, Sirkula IKS og Bergans Norway AS. Presentasjon av hver bedrift vil vi ta for oss innledningsvis i analysen, sammen med dataen vi innhentet fra informantene under de innledende spørsmålene. I tillegg tok vi kontakt med et par av bedriftenes eksterne regnskapsførere, hvor vi endte med å få ett intervju. Intervjuet

med regnskapsføreren knyttet vi sammen med intervjuet med bedriften, ettersom spørsmålene ble besvart på vegne av bedriften. Da vi så hvor stor betydning finansiering hadde for enkelte av de sirkulære bedriftene, bestemte vi oss for å ta kontakt med en bank. Banken vi endte med å intervjuer var Sparebank 1 Østlandet, og vi fikk dermed inkludert deres perspektiv på finansiering til sirkulære virksomheter. Vi endte ikke opp med et fysisk intervju med banken, men fikk svar på e-post, og vurderte det dit at det fungerte godt i dette tilfellet. Ettersom dette er en liten del av studien, anså vi det ikke som relevant å intervjuer flere banker.

Hvor mange intervjuobjekter som trengs for å besvare et forskningsspørsmål vil avhenge, men det viktigste er at man klarer å innhente nok data til at forskningen blir pålitelig og gyldig nok til å kunne benyttes av andre interessenter eller til videre forskning. Etter hvert som vi intervjuet bedriftene, fikk vi en større oversikt og koblet gjennomgående svar. Vi opplevde dermed at vi fikk innhentet nok data til å besvare forskningsspørsmålet.

3.4 Innhenting av data

Data kan innhentes ved bruk av ulike forskningsmetoder som verktøy. Før vi startet intervjuene hentet vi også ut bedriftenes årsregnskap for 2022 hos Brønnøysundregisteret. Å studere årsregnskaper er en type dokumentstudie og en mulig forskningsmetode for innhenting av data. Ettersom det ikke tydelig framkom i årsregnskapene hvordan sirkulær økonomi er rapportert, er det ikke lagt noen særlig vekt på disse. Årsregnskapene er derfor ikke brukt aktivt i hverken datainnhenting eller analysen. Observasjon er en alternativ metode for innhenting av data. I observasjonsstudier deltar forskeren, åpent eller skjult, i intervjuobjektens arbeidsliv i en gitt tidsperiode (Tjora, 2021). Denne type studie kunne vært passende om vi bare valgte å sette søkelys på ett par sirkulære bedrifter, og tillatt oss å observere og analysere arbeidet med regnskapsrapporteringen i praksis. Observasjon kunne begrenset utvalget gjennom økt risiko for at bedriftene ikke ville gitt samtykke til å bli observert. Vårt formål med forskningen var å få fram bedriftenes synspunkter, og derfor anså vi det som mindre risikofyllt å innhente data gjennom dybdeintervjuer.

For å holde en konsistens i intervjuemetoden, vil det være hensiktsmessig med strukturerte intervjuer og en fast intervjuguide (Clark et al., 2021). I vårt tilfelle er muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål viktig, noe semi-strukturerte intervjuer åpner opp for. Semi-strukturerte dybdeintervjuer tillater en mer åpen dialog mellom intervjuer og deltaker, og som tillater mer

fleksibilitet og dybde i samtalen. I motsetning til helt strukturerte dybdeintervjuer, hvor spørsmålene er forhåndsbestemte og stilles i en fast rekkefølge. Det er viktig at spørsmålene stilles på en åpen måte slik at informanten kan gi et mest mulig detaljert svar (Clark et al., 2021). Intervjuguiden fungerte som et verktøy for å holde strukturen, og en oversikt over de spørsmålene man som forsker ønsket å få svar på. Et ustrukturert dybdeintervju vil gi informanten muligheten til å respondere mer åpent og fritt, noe som kan øke sjansen for å innhente mer relevante data (Clark et al., 2021). Samtidig som vi hadde faste temaer og spørsmål vi skulle gjennom, hadde vi fortsatt rom for variasjon i både rekkefølgen av spørsmålene og temaene, samt hvilke områder vi la mest vekt på (Oppen et al., 2020).

Vi valgte å samarbeide med å gjennomføre alle intervjuer, framfor å dele intervjuene mellom oss. Dette henger også sammen med at vi hadde semi-strukturerte intervjuer da det her vil være like effektivt at begge deltok på alle intervjuene, for å sikre at vi er konsistente. På denne måten kunne vi også hjelpe hverandre med å komme på oppfølgingsspørsmål. En av oss tok styringen for gjennomføringen av intervjuet, og var den som stilte mest spørsmål.

Hovedintervjuer hadde ansvaret for å holde strukturen, være klar og tydelig, og sørge for å holde en åpen samtale (Clark et al., 2021). Medintervjuer sin rolle ble å ta notater underveis og eventuelt fange opp dersom den andre glemte noe, og følge opp med oppfølgingsspørsmål. At vi fulgte en viss struktur for gjennomføringen av intervjuene, gjorde det enklere for begge da vi lettere kunne følge med på hvor i intervjuguiden vi var. Vi anså friheten til å kunne stille oppfølgingsspørsmål som spesielt viktig, og det ble en av hovedgrunnene til at vi valgte semi-strukturerte intervjuer.

3.4.1 Intervjuguide

For å gjennomføre intervjuene på en så effektiv og ryddig måte som mulig, satte vi opp en intervjuguide (vedlegg 1). Intervjuguiden bidro som et hjelpemiddel for å strukturere intervjuene (Tjora, 2021). Semi-strukturerte intervjuer har ofte en dynamisk karakter, og dersom det er nødvendig, vil det derfor være lønnsomt for forskeren å avvike fra intervjuguiden for å få tak i den beste dataen fra informantene (Clark et al., 2021).

Eksempelvis, dersom informantene forutså et framtidig spørsmål kunne vi som forskere endre rekkefølgen i intervjuguiden underveis (Clark et al., 2021). Å intervjuer på denne måten gjorde hvert intervju mer personlig, da vi som forskere kunne tilpasse oss hver enkelt informant og la intervjuet utforme seg løpende. Viktigheten med å ha en intervjuguide er, som Tjora (2021)

beskriver, å få et så detaljert og formulert intervju som mulig, ettersom vi intervjuet informanter fra ulike bedrifter og bransjer.

Vi valgte å strukturere intervjuguiden slik som Tjora (2021) har strukturert et dybdeintervju. Intervjuet deles inn i tre faser; oppvarmingsspørsmål, refleksjonsspørsmål og avrundingspørsmål (Tjora, 2021). Vi startet intervjuene med en kort introduksjon hvor vi blant annet spurte informanten om tillatelse til å ta lydopptak, samt fortalte hva vi skulle bruke det til. Videre presenterte vi oss selv og formålet med vår forskning. Til slutt informerte vi om informantens rettigheter, personvern og et omtrentlig tidsestimat for intervjuet. Oppvarmingsspørsmål skal være korte og enkle, og kreve lite refleksjon fra informanten (Tjora, 2021). I vår intervjuguide kalte vi disse for åpningsspørsmål. De fire åpningsspørsmålene var generelle spørsmål om bedriftene og deres sirkulære drift. Formålet med disse spørsmålene var å få en oppvarming og en mykere overgang til de mer komplekse spørsmålene.

Selve kjernen i intervjuene er refleksjonsspørsmålene (Tjora, 2021). Det er i hovedsak disse spørsmålene som er avgjørende å få svar på for at vi skal klare å besvare forskningsspørsmålet. Intervjuguidens refleksjonsspørsmål er delt inn i fire kategorier; forretningsmodell, finansiering, regnskapsmessig behandling av en sirkulær forretningsmodell og veien videre for regnskapsmessig behandling av sirkulær økonomi. Som Tjora (2021) nevner, vil det være lettere for både oss som intervjuere og informantene å holde orden i spørsmålene ved å dele de inn i temaer. Bakgrunnen for temaene gjenspeiler seg i teorien, samtidig som det er relevante temaer for oss å fokusere på for å kunne gå i dybden på forskningsspørsmålet. Intervjuguiden inneholder to spørsmål som angår forretningsmodellen, tre spørsmål om finansiering, ni spørsmål om den regnskapsmessige behandlingen og til slutt to spørsmål om hvilke tanker intervjubedriftene har rundt veien videre for regnskapsmessig behandling av en sirkulær økonomi.

Avslutningsspørsmålene er med på å avrunde intervjuet og ta fokuset vekk fra refleksjonen eller hoveddelen av intervjuet (Tjora, 2021). Avslutningen sørger for at intervjuet avsluttes på en god måte, og at vi har mulighet for å ta kontakt ved behov senere i forskningen (Tjora, 2021). I avslutningsdelen spurte vi informanten om de hadde noe mer å tilføye, om de hadde annen relevant informasjon til forskningen og om de visste om noen andre vi kunne kontakte.

Helt til slutt takket vi for at de tok seg tid til å stille til intervju og for deres bidrag til vår forskning. For å få et best mulig intervju valgte vi å sende intervjuguiden (vedlegg 1) til hver enkelt informant, sammen med informasjonsskrivet om personvern (vedlegg 3) i forkant av intervjuet. Det ga informantene muligheten til å forberede seg, samt at de ble informert om deres rettigheter som informant.

For å få et ekstra innblikk i finansiering til sirkulære bedrifter og ikke bare bedriftenes egne perspektiver, opererte vi med en annen intervjuguide til banken. Spørsmålene om finansiering fra intervjuguiden til de forestående intervjuene, var ikke tilpasset bankens rolle. Vi lagde derfor en ny intervjuguide (vedlegg 2), med ni nye spørsmål om finansiering fra en banks ståsted.

3.4.2 Bruk av lydopptak og personvern

I et intervju er det vanlig å bruke lydopptak som hjelpeverktøy, for å lettere få med alt som blir sagt i intervjuet (Tjora, 2021). Brukes lydopptak kan det fokuseres mer på kommunikasjon og flyt i intervjuet, med fullt fokus på informanten (Tjora, 2021). Jo mindre fokus vi har på å notere underveis, desto lettere er det å få med seg helheten i det som blir sagt og klare å følge opp med oppfølgingsspørsmål. Ut ifra måten vi intervjuet på og omfanget av intervjuguiden, var det nødvendig å benytte oss av lydopptak. Før man benytter lydopptak, er det viktig å få godkjenning fra informanten (Tjora, 2021). Når vi fikk samtykke informerte vi informanten om hvordan lydopptakene oppbevares, hvordan vi bruker det og hva vi skal gjøre med det når vi er ferdige med forskningen (Tjora, 2021). I tillegg til lydopptak, tok en av oss også noen notater underveis som en reserveløsning.

Selve lydopptakingen ble gjennomført ved bruk av applikasjonen «diktafon», som tilbyr sikker lagring av lydopptakene på en kryptert server. Lydfilene kunne vi i etterkant hente fram i nettportalen «nettskjema», hvor vi bruker sikker innlogging gjennom Høgskolen i Innlandet. På nettskjemaet ble også en transkribert versjon av opptaket automatisk generert. Ettersom denne viste seg å være upresis transkriberte vi alle intervjuene manuelt. Transkriberingen ble gjennomgått av oss begge for å forsikre oss om at alt ble oppfattet korrekt og at all data kom med. Vi transkriberte jevnlig og sporadisk etter hvert intervju for å få det unna mens vi fortsatt hadde det friskt i minne. Transkriberingen var god hjelp til videre arbeid med studien. Det er ikke dermed sagt vi vil få bruk for alt, men på transkriberingstidspunktet vet man ikke

konkret hva man kommer til å ende med å bruke (Tjora, 2021). I analysen ble kun de dataene fra transkriberingen som var relevant for studien brukt. Etter vi er ferdige med vår forskning vil vi slette lydopptakene fra systemet.

Lydopptak er det eneste vi kommer til å bruke, i form av personopplysninger, i vår forskning. Vi vil ikke oppbevare noen andre personopplysninger om informantene, og heller ikke stille noen spørsmål som kan knyttes mot informantens rolle i bedriften. Det eneste vi kommer til å oppgi er bedriftsnavn, som vi fikk samtykke til av hver enkelt informant. Intervjuobjektet vil ikke kunne identifiseres, noe vi også informerte våre informanter om i forkant av intervjuet. Informantenes tittel var uvesentlig i denne sammenheng, da vi i hovedsak var ute etter at informanten hadde nok kjennskap til bedriftens regnskapsmessige behandling av deres sirkulære forretningsmodell.

Før vi kunne begynne å samle inn data, måtte vi søke om tillatelse for bruk av personopplysninger. Vi søkte på Sikt som har et digitalt meldeskjema for forskere og studenter som må fylles ut for å kunne behandle personopplysninger i et forskningsprosjekt (Sikt, u.å.). Vi fylte ut en søknad om innhenting av personopplysninger til vår forskning om sirkulær økonomi og regnskap, med bakgrunn i at vi ønsket å benytte lydopptak til videre arbeid med vår forskning. Vi fylte ut søknaden med all nødvendig data om vår forskning, la ved utkast til intervjuguiden og fylte ut et informasjonsskriv (vedlegg 3) som vi også la ved søknaden. Vi fikk prosjektet godkjent av Sikt 12. januar 2024, og vi har fått godkjenning for innsamling og lagring av lydopptak av intervjuene til og med 14. juni 2024.

3.5 Dataanalyse

Etter all data er samlet inn er det viktig at man gjennomgår og strukturerer datamaterialet (Tjora, 2021). For å strukturere så store mengder ustrukturert datamateriale, vil man med fordel kunne dele opp dette arbeidet i flere steg hvor man til slutt skal klare å ende opp med en konklusjon og et svar på forskningsspørsmålet. Metoden som er lagt til grunn i vårt analysearbeid er stegvis deduktiv-induktiv metode etter Tjora (2021). Denne metoden tar ikke bare hensyn til eksisterende teori ved å være deduktiv, men den åpner også for å danne ny teori på bakgrunn av dataene som er samlet inn gjennom de kvalitative dybdeintervjuene (Tjora, 2021). I prosessen bevegde vi oss oppover fra data til teori, samtidig som vi

tilbakekoblet når vi sjekket det teoretiske mot det empiriske (Tjora, 2021) Dette henger følgelig sammen med studiens abduktive tilnærming som er gjort rede for tidligere i metoden.

Gjennom en stegvis-deduktiv induktiv metode arbeider vi i etapper fra rådata til konsepter og videre til testing av teorier. I vår studie er mye av teorigrunnet basert på regnskapsregler og -standarder, så dermed blir formålet å teste hvorvidt disse er optimale i en sirkulær økonomi. Selve gjennomføringen av dataanalysen kan deles inn i fire faser; forberedelsen, koding, kategorisering og rapportering (Clark et al., 2021; Tjora, 2021). I forberedelsen handler det om å bli godt kjent med datagrunnet og skaffe oversikt over rådataene. Dette ble gjort samtidig med transkriberingen og kvalitetssikringen hvor vi ble påminnet om hva vi faktisk hadde fått ut av intervjuene. Transkriberingen er også veldig viktig for å gjøre datamaterialet troverdig (Clark et al., 2021). Vi begynte i forberedelsen å se etter overordnede tema blant dataene som videre skulle grupperes i kodingen. I den andre fasen er målet å få til å sette ord på de viktige poengene som kommer fram under datainnsamlingen. Kodingen vil kunne bidra til å finne meningsbærende elementer i dataene, samtidig som det gir oss oversikt og en dypere innsikt om regnskapsrapportering og sirkulær økonomi. Et viktig moment å huske på er at kodene skal ligge tett på respondentens utsagn og ivareta materialet ved eksempelvis å bruke ord eller fraser fra materialet som stikker seg ut (Tjora, 2021). Vi sier dermed at rådataene bearbeides gjennom datanær/empirinær koding. Dataene fra intervjuene ble strukturert i tabeller for at det videre skulle bli lettere å kategorisere hovedfunnene under overordnede temaer.

Videre kan kodingen brukes til å kategorisere, og det er her hensiktsmessig å se etter tema/kategorier som forekommer ofte i datamaterialet. Dette gjøres på bakgrunn av forberedelsene og kodingen som er gjort. I vårt tilfelle grupperte vi etter kategorier som forretningsmodell, finansiering, lønnsomhet, regnskapsregler og -standarder, og tanker om veien videre for sirkulære bedrifter. Det som er viktig å være oppmerksom på i denne fasen er at det lett kan falle ut viktig informasjon som ikke naturlig kan tilskrives en gitt kategori. I dette steget vil vi begynne å se om de funnene som er innhentet i intervjuene samsvarer med teorien og forskningsspørsmålet. Den fjerde og siste fasen er rapportering. Denne fasen er det som vil legges fram i studiens neste deler, nemlig analysen og diskusjonen. Vi vil først legge fram de dataene som er mest relevante for å svare på forskningsspørsmålet, og videre vil diskusjonen sjekke empiriens kvalitet ved å trekke dataene opp mot den eksisterende teorien

vi har lagt til grunn. I disse delene vil en ryddig struktur være avgjørende for at de viktigste momentene skal komme godt nok fram (Tjora, 2021).

3.6 Etiske og kvalitetsmessige vurderinger

Når man gjennomfører dybdeintervjuer, slik vi har gjort i denne studien, er det en rekke etiske og kvalitetsmessige hensyn å ta. Flere av de etiske hensynene er knyttet til personvern og anonymisering, men ettersom vi kun benytter bedriftens navn, og ikke annen sensitiv informasjon, vil dette være en mindre bekymring. Informanten skal ikke utsettes for noen negative konsekvenser ved å delta i studien, og det er derfor viktig at anonymiteten ivaretas gjennom hele forskningsprosessen.

I tillegg til de etiske hensynene er det i kvalitativ forskning flere kvalitetsmessige vurderinger som bør tas. Som forsker er det viktig å vurdere kvaliteten av forskningen, spesielt hvor gyldig, pålitelig og generaliserbar de konklusjonene man har kommet fram til er. I en forskningsstudie er det relevant å generalisere for å kunne beskrive forskningen som gyldig og relevant. Vi må derfor kunne vise til generaliserbarhet, som definerer gyldigheten til det som forskes på i undersøkelsen (Tjora, 2021). Gyldighet vil si at det er en logisk sammenheng mellom spørsmålene man stiller og hva man faktisk ønsker svar på, og hva man får i svar (Tjora, 2021). Gyldigheten kan defineres ved å kontrollere om det er korrelasjon mellom spørsmål og svar. Noen av spørsmålene vi stilte informantene kan virke til å være mindre optimale, for eksempel spørsmålene rettet mot overgangen til en sirkulær forretningsmodell. Dette på bakgrunn av at flere av bedriftene har vært sirkulære fra start, og ikke vært gjennom en endring av forretningsmodell. Etter kodingen av funnene så vi også at spørsmålene om forretningsmodell og finansiering kunne vært mer presise og bedre rettet mot forretningsmodellen og finans. Svarene vi fikk om finansiering gjenspeiler seg i svarene vi fikk om den regnskapsmessige behandlingen. Til tross for at spørsmålene ikke alltid var like godt operasjonaliserte, og at svarene på denne måten har en tendens til å gå inn i hverandre, mener vi det ikke vil påvirke forskningen i negativ retning. Vi vil fortsatt påstå at helheten av svarene gir oss nok grunnlag til å si at funnene er gyldige.

Vitenskapelig metode skiller mellom to typer gyldighet, intern og ekstern (Jacobsen, 2015). Intern gyldighet tar for seg hvorvidt vår empiri gir dekning for de sammenhengene vi trekker. Denne studien har dermed intern gyldighet ved at funnene går igjen på tvers av

intervjubedriftene. Den eksterne gyldigheten sier noe om i hvilken grad funnene kan generaliseres til å være gyldige også i andre sammenhenger (Jacobsen, 2015). Ettersom våre resultater kan overføres til andre bedrifter, forretningsmodeller og bransjer, kan vi si at studien også har ekstern gyldighet. Dette begrunner vi med bakgrunn i at ingen av bedriftene har gjort noen spesialtilpasninger og kun har forholdt seg til dagens regnskapsregler og -standarder. Dette understreker også studiens generaliserbarhet, ofte også kalt overførbarhet (Jacobsen, 2015; Tjora, 2021).

I etterkant ser vi at ikke alle intervjubedriftene var like aktuelle når det kom til å besvare forskningsspørsmålet. Det kom eksempelvis fram at en av bedriftene ikke driver med sirkulær økonomi som føres direkte i regnskapet. Bedriften hadde allikevel noen tanker rundt lønnsomheten med sirkulær økonomi for framtiden, og underbygget på denne måten flere av de andre informantenes svar. I tillegg ser vi at vi med fordel kunne hatt færre informanter og heller fått muligheten til å gå mer i dybden på enkelte bedrifter med eksempelvis samme sirkulære forretningsmodell og inntektsmodell. Imidlertid kunne det gått på bekostning av at vi ville studere regnskapsrapporteringen uavhengig av forretningsmodell og bransje. For å støtte oppunder formålet med studien, hadde Regnskap Norge vært en mulig informant. Regnskap Norge kunne bidratt med verdifull informasjon om arbeidet med regnskapsrapportering i en sirkulær økonomi, men fra et overordnet ståsted. Vi ville da fått annen type data og ikke utfordringer som oppleves i praksis ute hos bedriftene. Studien kunne blitt for omfattende, og det kunne ført til kvalitetsmessige utfordringer.

I tillegg til å være gyldig og relevant, skal empirien også være pålitelig og troverdig (Jacobsen, 2015). Studien må være gjennomført på en måte som vekker tillit, og ha en intern sammenheng gjennom hele forskningsprosjektet (Tjora, 2021). At man setter krav til datainnhenting, utvalget og hvordan dataene skal gjøres relevante, underbygger påliteligheten (Tjora, 2021). En viktig faktor vil være å vurdere om de valgte teoretiske bidragene er til å stole på og om de er relevante nok til å kunne besvare forskningsspørsmålet. Vårt teoretiske grunnlag består av både bøker, forskningsartikler, regnskapsregler og regnskapsstandarder. Forskningsartiklene er fagfellevurdert, ofte sitert og publisert i akademiske databaser. Fagbøkene er utgitt og godkjent av akademiske forlag. De norske regnskapsstandardene er utviklet av Norsk RegnskapsStiftelse gjennom flere tiår og IAS ble utviklet av International Accounting Standards Committee, som begge er anerkjente

regnskapsorganisasjoner. Regnskapsreglene vi har brukt som teoretisk grunnlag har sitt opphav i *Lov om årsregnskap m.v. (regnskapsloven)* og er en del av den norske lovgivningen. Dette gir regnskapsreglene juridisk autoritet. På grunnlag av dette kan vårt teoretiske grunnlag anses som pålitelig.

Forskerens forkunnskaper og posisjon er også viktig for påliteligheten. Forskerens bakgrunn, erfaringer og perspektiver kan påvirke både forskningen og tolkingen av resultatene (Jacobsen, 2015). Måten man stiller spørsmål på i intervjuene kan påvirke hvilke svar man får, og slik kan man risikere skjevhet i datainnsamlingen. Det er derfor viktig å være oppmerksom på eventuelle skjevheter og være konsekvent med spørsmålsformuleringene under hele datainnsamlingsprosessen. Tidligere kunnskap og erfaringer om tema, samt forståelse av relevante begreper, kan også påvirke hvordan man tolker informantenes svar. Å være bevisst på sin rolle som forsker, og holde seg objektiv, vil derfor være vesentlig for å redusere risikoen for at egne påstander påvirker forskningens resultater. Ved å holde oss til de innsamlede dataene, og ikke trekke egne konklusjoner, har vi redusert denne risikoen. Samlet sett vil en diskusjon rundt påliteligheten gi viktig innsikt i forskningens styrker og svakheter, og fremme tilliten til resultatene som presenteres.

4. Analyse av data

I denne delen av studien skal vi legge fram de viktigste funnene fra de innhentede dataene. Analysen deles inn i ulike temaer som gjenspeiler seg fra intervjuguiden og teorien. Først vil vi presentere alle de sju sirkulære bedriftene og banken vi har intervjuet. Presentasjonen av bedriftene er en kombinasjon av informasjon hentet fra deres hjemmesider og fra oppvarmingsspørsmålene i intervjuene. Vi vil videre legge fram dataene vi innhentet under inndelingene fra intervjuguiden, «Forretningsmodell», «Finansiering», «Regnskapsmessig behandling av sirkulær økonomi» og «Veien videre for regnskapsmessig behandling av sirkulær økonomi».

4.1 Presentasjon av bedriftene

Som oppvarming startet vi hvert intervju med å stille noen innledende spørsmål om hvor lenge bedriften har hatt en sirkulær forretningsmodell, hva som er deres motivasjon til å drive med sirkulær økonomi og hva som gjør bedriften sirkulær. Vi har gjennomført intervjuer og innhentet data fra sju ulike bedrifter og en bank. Vi har gjennomført dybdeintervjuer med K. A. Rasmussen AS, Parkdressen (Liis AS), Glava AS, Grønvolds Bil-Demontering AS, Ombygg AS, Sirkula IKS, Bergans Norway AS, og i tillegg Sparebank 1 Østlandet.

4.1.1 K. A. Rasmussen AS

K. A. Rasmussen AS (heretter K. A. Rasmussen) er en bedrift med fabrikklokaler på Hamar med fokus på resirkulering av edelmetaller (K. A. Rasmussen, u.å.-a). Bedriften har vært sirkulær siden opprettelsen i 1872, og driver med gjenvinning hver dag ved at de benytter edelmetaller som en fornybar ressurs (K. A. Rasmussen, u.å.-a). Informanten fortalte: *«kjernen i det vi gjør er at vi lager nye produkter basert på de gamle. Så vi raffinerer som vi sier, eller resirkulerer, edelmetaller som gull, sølv, palladium og rhodium»*. K. A. Rasmussen tar imot og raffinerer edelmetaller både fra bedriftsmarkedet og privatmarkedet. Mengden med finmetaller settes inn på kundens metallkonto, hvor man kan velge å hente ut nye metaller eller få verdien utbetalt i form av penger (K. A. Rasmussen, u.å.-b).

4.1.2 Parkdressen (Liis AS)

Parkdressen, som startet i 2018, er en liten bedrift med en forretningsmodell med fokus på miljøet, og som er spesielt rettet mot kundegruppen, småbarnsforeldre og barna (Parkdressen,

u.å.). De designer og produserer parkdresser til barn som kan brukes i alle sesonger, som de leier ut som en bærekraftig tjeneste. Dette understrekes i visjonen deres «*skape bærekraftige forbruksvaner for kommende generasjoner*» (Parkdressen, u.å.). Informanten fra Parkdressen påpekte at informant selv, og vi, kommer til å kjøpe klærne våre selv fordi det er det vi er vant med. Barn i barnehagen har enda ikke etablert slike vaner, så Parkdressen ønsker å bidra til å gjøre leie til en vane for den kommende generasjonen. Som K. A. Rasmussen startet Parkdressen også som et sirkulært konsept, men de har kun vært i drift de siste seks årene. En annen viktig ting å nevne er at K. A. Rasmussen er mer en salgsbedrift, mens Parkdressen er en utleiebedrift. De har derfor to ulike inntektsmodeller, men dette vil vi diskutere nærmere senere.

4.1.3 Glava AS

Glava AS (heretter Glava) har ikke vært sirkulære fra start, og de er heller ikke en helsirkulær bedrift. Målet deres er «*å resirkulere og gjenbruke alt, slik at ingen materialer skal gå til deponi*» (Glava, u.å.). Glava sin langsiktige plan er å drive utelukkende sirkulært. De har som mål å innen 2025 halvere avfall til deponi, innen 2030 skal de ikke ha noe avfall til deponi og i 2050 skal de kun ha sirkulær økonomi (Glava, u.å.). Glava produserer isolasjon av glassull, og bruker per i dag resepter med omtrent 60 % returglass. Fra oppstarten i 1935 produserte Glava alt glass selv, og returglass var noe de begynte med først tidlig på 2000-tallet. Informanten fortalte: «*Vi har en beholdning med returglass, emballasje og alle disse forskjellige siloene, men vi har også beholdninger til å lage glass selv*». Beholdningen av returglass består av «*panteglass, vinduer og større ting til flasker og alt annet av returglass og det er en del av vår sirkulær økonomi på innsatsfaktorene*», ifølge informanten. Glava har, ifølge informanten, en miljøprofil basert på isolering av bygg og å holde kulde ute ved bruk av mindre energi til oppvarming. Bruken av returglass er et sirkulært tiltak som bygger oppunder miljøprofilen ytterligere.

4.1.4 Grønvolds Bil-Demontering AS

Grønvolds Bil-Demontering AS (heretter GBD) er landets største bil-demonteringsfirma (GBD, u.å.). GBD ble etablert i 1992, og har alltid vært en sirkulær bedrift, ifølge informanten. GBD driver med salg av brukte bildeler (gjenbruksdeler), og de tar hånd om både utrangerte biler, kollisjonsskadede og kondemnerte biler fra forsikringsselskapene. Bilene går gjennom en produksjonslinje, og delene blir lagerført og lagt ut for salg på internett. GBD

selger i stor skala både i innland og utland, ifølge informanten. Bedriften tar hensyn til klima og miljø ved at kjøretøy vrakes på en miljø- og sikkerhetsmessig forsvarlig måte (GBD, u.å.). Etter at olje, væsker, drivstoff og andre farlige materialer er tatt ut, blir 97 % av en bil gjenbrukt gjennom at delene repareres, overhales eller gjenbrukes av verksteder rundt i landet (GBD, u.å.). GBD har et delelager med over 68 000 indekserte og søkbare bildeler, og i løpet av ett år gjenvinner de rundt 3 000 biler (GBD, u.å.).

4.1.5 Ombygg AS

Ombygg AS (heretter Ombygg) er et datterselskap av Resirqel AS. Ombygg startet som et prosjekt og har vært en aktiv bedrift siden februar/mars 2023. Ifølge informanten, startet planleggingsfasen av prosjektet rundt to år før oppstarten. Ombygg har vært sirkulære fra start. Deres mellomlagringstilbud bidrar til at byggevarer kan brukes på ny og Ombygg tar på denne måten vare på miljøet, naturen og naturressursene (Ombygg, u.å.). Bedriften poengterer at byggevarehuset og mellomlagringstilbudet for brukte byggevarer er en nødvendig del av det grønne skiftet (Ombygg, u.å.). Det som tas imot av brukte byggematerialer blir enten videresolgt eller mellomlagret. Ombygg har per i dag kun ett byggevarehus, plassert i Oslo. Allikevel er Ombygg sannsynligvis Europas største sentral for mottak og salg av brukte byggematerialer av høy kvalitet, med 4 500 kvadratmeter innendørs og 2 500 kvadratmeter utendørs (Ombygg, u.å.).

4.1.6 Sirkula IKS

Sirkula IKS (heretter Sirkula) er et interkommunalt selskap, eid av Hamar, Løten, Stange og Ringsaker, som er ansvarlig for avfallshåndteringen til private husholdninger i de fire kommunene (Sirkula, u.å.-a). I tillegg til å hente avfall, drifter Sirkula fem gjenvinningsstasjoner, ett avfallsanlegg og Resirkula som er deres ombrukskonsept (Sirkula, u.å.-a). Ettersom bedriften alltid har tilrettelagt for resirkulering og ombruk, kan man si at Sirkula har vært sirkulære siden start. Sirkula ble etablert som eget selskap i 2016, samme år som Kretsløsparken ble bygd. I Kretsløsparken jobbes det i dag mer med ombruk av varer enn tidligere, ifølge informanten. Informanten fortalte videre: *«i henhold til avfallspyramiden jobber vi mer og mer med den øverste delen hvor vi minimerer avfall og det med å holde det i ombruk, enn å brenne eller deponere det, noe som var mer vanlig før»*.

Ombruksvarene Sirkula får inn i Kretsløsparken går til butikkssenteret Resirkula (Sirkula, u.å.-b). Dette omfatter eksempelvis sport- og fritidsutstyr, elektronikk og møbler. Resirkula fordeles ombruksvarene videre til selvstendig næringsdrivende som leier butikklokaler av Sirkula. Sirkula sin rolle er dermed både som utleier av lokaler til næringsvirksomhet, samtidig som de gir ut ombruksvarer gratis til butikkene. Det gjør at Sirkula ikke driver med salg selv og de har dermed ingen beholdning av varer. Sånn sett har de lite gjenbruksaktiviteter i regnskapet sitt, ifølge informanten. Sirkula sin visjon er: «*Vi gir avfall høyere verdi*» (Sirkula, u.å.-a). Visjonen gjenspeiler hovedessensen i en sirkulær økonomi, hvor avfall skal reduseres og få ny verdi gjennom gjenbruk og ombruk. Som informanten påpeker er dette hovedgrunnen til at de eksisterer. De håndterer avfallet til sine innbyggere på en forsvarlig måte som gjør at det blir lengst mulig i kretsløpet og at det holdes i det sirkulære, ifølge informanten.

4.1.7 Bergans Norway AS

Siste bedrift vi intervjuet var merkevarekjeden Bergans Norway AS (heretter Bergans). Bergans utvikler funksjonelt turutstyr og teknisk bekledning og har vært en betydelig aktør i norsk friluftsliv siden 1908 (Bergans, u.å.-a). Hvor lenge Bergans har drevet med sirkulær økonomi avhenger av hvordan man definerer sirkularitet, ifølge informanten. Informanten antar at de har hatt en reparasjonstjeneste like lenge som de har eksistert. «*Vi har hatt en god kontinuitet på akkurat reparasjonstjenester*», fortalte informanten og refererer til Bergans egne systue. Bergans ser imidlertid på reparasjonstjenestene som god kundebehandling, og ikke bare sirkulær økonomi.

Videre fortalte informanten at når det gjelder de sirkulære tjenestene, begynte Bergans mer aktivt med dette i 2016, da de blant annet åpnet egen butikk. Fra tidligere var Bergans en stor leverandør av klær og utstyr til forhandlerne som eksempelvis Sport 1 og Intersport, noe de fortsatt er. Det var ikke før de åpnet egen butikk i Oslo i 2016 at de fikk egne privatkunder. De har senere åpnet både nettbutikk og enda flere fysiske Bergans-butikker. «*Det var det som åpna litt veien når vi kom i kontakt med våre kunder og kunne bruke den Flagship-butikken i Oslo som en litt sånn teste- og prøvearena for flere typer tjenester*» fortalte informanten. I butikken har de lansert «systue i butikk», i tillegg til muligheter for innsamling av brukte klær, bruksalg, en liten utleiekolleksjon og litt re-design. Ifølge informanten så de muligheten til å lansere de nye tjenestene innen bærekraft på grunn av engasjerte og ivrige ansatte høyt

oppe i hierarkiet. Videre har Bergans utviklet reparasjonstjenesten og prøvd ut ulike abonnementsmodeller. Som Bergans selv sier: *«Vårt ansvar strekker seg fra produktutvikling med design og valg av materialer, over produksjon og transport, frem til bruk og utover det når produktet skal repareres, videreselges, redesignes eller resirkuleres»* (Bergans, u.å.-b). For å få inn mest mulig varer til gjenbruk fra kundene har Bergans blant annet opprettet en panteordning som går ut på at kunden bestiller pantepose, fyller den med brukte varer og sender tilbake til Bergans. Til gjengjeld får kunden en rabattkode de kan bruke i nettbutikken, ifølge informanten.

4.1.8 Sparebank 1 Østlandet

Sparebank 1 Østlandet er Norges fjerde største bank med kontorer i Innlandet, Oslo og Akershus, og med hovedkontor på Hamar (Sparebank 1 Østlandet, u.å.-a). Banken tilbyr ulike tjenester til bedrifter som eksempelvis lån og kreditt, betalingsformidling i inn- og utland og rådgivning (Sparebank 1 Østlandet, u.å.-a). Banken har i sin lange fartstid hatt som formål å ta del i samfunnsutviklingen. Fokuset på bærekraft har kommet mer med årene, i takt med utviklingen i samfunnet. Bærekraft har blitt en mer integrert del av driften til banken for å kunne lykkes med en bærekraftig omstilling (Sparebank 1 Østlandet, u.å.-b). For å lykkes bidrar banken med å *«kanalisere kapital til bærekraftige prosjekter og til nødvendig omstilling til et bærekraftig og klimanøytralt samfunn»* (Sparebank 1 Østlandet, u.å.-b). Sparebank 1 Østlandet fortalte at banken har tradisjonelle retningslinjer og føringer for finansielle vurderinger som er basert på en lineær økonomi. Banken har et stykke igjen å gå for å fastsette gode KPI'er («key performance indicators») og målinger for sirkulær økonomi i finans, men det er under utvikling, fortalte informanten. Per i dag vurderes bedrifter med en sirkulær forretningsmodell ut fra en helhetsvurdering. Informanten fortalte: *«Vi har ingen egen definisjon av sirkulærøkonomiske forretningsmodeller ut over at vi er kjent med de prinsipper som gjelder for kommersielle rammeverk (eksempelvis Finansbransjens veikart til sirkulær økonomi), samt EU-taksonomien»*.

For å oppsummere de sirkulære bedriftene vi har intervjuet, har K. A. Rasmussen, Parkdressen, GBD, Ombygg og Sirkula vært sirkulære fra start. Bergans har alltid tilbudt reparasjoner på sine produkter, men det er ikke før i de senere årene at de satte et større fokus på bærekraft ved å implementere mer sirkulær økonomi i sin forretningsmodell. Glava var på

2000-tallet gjennom en omstilling hvor de innførte sirkulær økonomi i deler av sin virksomhet. Informantene vil videre omtales som representanter for sin bedrift.

4.2 Forretningsmodell

I dette delkapitlet skal vi analysere funnene fra spørsmålene om forretningsmodell. Vi startet med å spørre hva som var bedriftenes motivasjon for å implementere en sirkulær forretningsmodell. Svarene til K. A. Rasmussen bærer preg av at de alltid har vært sirkulære og at selve kjernen i det de gjør er å lage nye produkter basert på de gamle. Informanten fortalte at de har hatt gjenvinning som et eget forretningsområde siden oppstart, og at det har vært deres drivkraft. Bergans er også en av de bedriftene som har hatt sirkulære elementer i sin virksomhet siden start, men i mindre grad enn K. A. Rasmussen. Bergans sitt hovedfokus har lenge vært å produsere og selge friluftsutstyr av god kvalitet og tilby reparasjoner ved behov. I de senere årene har fokuset på bærekraft fått enda større plass ved at de nå også selger brukte Bergans-produkter i sine butikker. De setter fokus på at det for kunden skal ha en *«verdi å reparere det og ikke kjøpe nytt»*, og de er tydelige på at de ikke er interesserte i *«å risikere merkevaren på dårlige reparasjoner eller på dårlige brukte produkter»*.

En tredje bedrift som også har vært sirkulære siden start er GBD. GBD så et hull i markedet, og *«så tidlig at det var veldig god butikk»* å drive med salg av brukte bildeler. De har derfor satset på dette fra start og utvidet seg på flere områder for å møte etterspørselen. Glava har i likhet med de tre bedriftene nevnt ovenfor hatt salg som sin hovedbeskjeftigelse, men i hovedsak vært lineære. Det er kun i de siste årene at Glava har innført sirkulære elementer i sin drift. Ifølge informanten baserer Glava sin motivasjon seg på to ting. Den første faktoren er å *«bygge opp under miljøprofilen som vi er veldig fokusert på»*. Den andre faktoren er mer økonomisk ved at *«det er dyrt å bli kvitt søppel og det blir stadig dyrere»*. At man kan bruke materialer om igjen blir både en miljømessig og økonomisk motivasjon.

Parkdressen og Ombygg, er begge forholdvis nyetablerte bedrifter hvor motivasjonen har vært å starte opp en ren, sirkulær bedrift. På spørsmål om hva motivasjonen bak å starte en sirkulær bedrift var, fikk vi følgende svar fra Parkdressen: *«Min personlig motivasjon er å bruke kunnskapen vi har om tekstilbransjen til å lage forretningsmodeller som er mer rettet mot verden vi går inn i, og prøve å etterlate kloden i en noe bedre forfatning enn vi overtok den i»*. Dette viser til en sterk, sirkulær tankegang. Ombygg sin motivasjon reflekterer også denne

tankegangen. Deres hovedmotivasjon var at de så et manglende område innenfor byggenæringen. Bakgrunnen for å starte et lager for brukte byggematerialer var at det i utgangspunktet ikke er noen aktører i bransjen som sitter på slike lager selv. Samtidig er det, ifølge Ombygg, et stort behov for *«en plass å lagre ting før du skal bruke det igjen»*. Den siste bedriften vi intervjuet, Sirkula, har en litt annen type forretningsmodell enn de andre bedriftene. For Sirkula var det å ha en sirkulær forretningsmodell ikke et valg. Som informanten fortalte: *«Vi er en lovpålagt tjeneste. Så det er vel heller det at det er et krav at vi måtte ha det»*. Redusering av avfall har alltid vært selve motivasjonsfaktoren til Sirkula.

Det andre vi spurte bedriftene om, var hvorvidt de opplever at det offentlige regelverket og samfunnsøkonomien legger til rette for sirkulære forretningsmodeller, og eventuelt om de har møtt på spesifikke utfordringer eller muligheter knyttet til dette. Her fikk vi varierte tilbakemeldinger, og det virker som det kan ha en sammenheng med hvor lenge bedriftene har vært sirkulære og hvor mye de har møtt på av utfordringer i forbindelse med regelverket for å implementere en sirkulær forretningsmodell.

K. A. Rasmussen, Glava og Sirkula var de tre bedriftene som hadde opplevd minst utfordringer knyttet til det offentlige regelverket og samfunnsøkonomien generelt. Glava nevnte ingen spesifikke utfordringer eller muligheter, men trakk fram at *«hadde det vært bedre støtteordninger fra myndighetene så hadde vi nok fått gjort mer»*. Hadde de ikke hatt god nok økonomi til å kjøre de sirkulære prosjektene selv, hadde ikke dagens støtte fra Enova og Forskningsrådet vært tilstrekkelig.

GBD nevnte ingen andre utfordringer og muligheter med regelverket annet enn at de kunne fått økt salget av gjenbruksdeler ytterligere dersom merverdiavgiften ble fjernet, eventuelt redusert. Bergans nevnte også hvordan merverdiavgiften godt kunne blitt redusert som en tydelig oppmuntring til sirkularitet fra myndighetene. Ombygg og Parkdressen hadde flere tanker om hvordan regelverket er tilpasset for å implementere en sirkulær forretningsmodell og eventuelle utfordringer rundt dette. Ombygg nevnte problemer knyttet til dokumentering av brukte byggematerialer og at det ikke er noe regelverk på dette. I tillegg trakk de fram problematikken rundt at det fremdeles er mange regler som er innrettet mot at du har en lineær forretningsmodell, selv om det er gjort noen endringer nå underveis. Parkdressen sier også at regelverket generelt er dårlig tilpasset sirkulære forretningsmodeller. Selv om både

myndighetene og EU virker å være opptatt av sirkulær økonomi, er det «*en ganske stor gryte man skal røre om i*». Det å endre regelverket til å passe en sirkulær økonomi, er ikke gjort over natta, ifølge informanten. Et annet godt sitat fra Parkdressen er: «*Alle ønsker endring, men ingen vil ha forandring*». Hvordan regelverket er tilpasset sirkulære forretningsmodeller vil vi komme mer inn på i analysens delkapittel om veien videre for regnskapsrapportering.

4.3 Finansiering

Under kategorien om «Finansiering» innhentet vi data på hvordan en sirkulær forretningsmodell påvirker bedriftenes finansiering og kapitalstruktur, og om noen har møtt på spesielle utfordringer eller muligheter knyttet til finansiering.

Parkdressen tar opp finansiering som en sentral utfordring. For å klare å lykkes med deres forretningsmodell er de avhengige av å ha et stort antall parkdresser, slik som i en lineær modell. For å være økonomisk bærekraftig har Parkdressen måtte finansiere opp de varige driftsmidlene, og informanten påpeker:

Skal man ha et stort volum er det mange parkdresser som må ut, så du må produsere tilsvarende. Så det jeg vil påstå har vært mest krevende, er å finne kapital for å finansiere et varelager, som du så skal leie ut.

(Parkdressen, 2024)

Parkdressen fortalte at det, på den ene siden, finnes mye tilgang på grønn finansiering og at man møter mye positivitet rundt dette. På den andre siden virker fortsatt flere av bankene tvilsomme til å gi finansiering til bedrifter med sirkulære forretningsmodeller ettersom risikoen er for stor ifølge en tradisjonell, lineær verdsettelse. Informanten fortalte videre: «*Alle er helt enige om at banken kommer til å spille en avgjørende rolle i det grønne skiftet, men så langt har det kun vært en bank som faktisk har vært villig til å ta den risikoen*».

Bergans nevnte hvordan myndighetene og støtteordninger snakker mye om sirkulær økonomi, og hvordan de gjerne vil at Norge skal være et foregangsland på dette feltet. Allikevel, «*i praksis er det ikke sånn kjempegodt tilrettelagt*», ifølge Bergans. Spesielt med tanke på at søknadsprosessene til disse støtteordningene ofte er tid- og ressurskrevende, samt at de i hovedsak er forsknings- og utviklingsbaserte. I likhet med Bergans, nevnte også Parkdressen

hvordan det mangler støtte til oppskalering. Bergans har, utenom støtte til oppskalering, ikke så store problemer med finansiering, ettersom de i tillegg til de sirkulære elementene også driver med salg av nye varer. Dette er med på å øke volumet til varelageret og omsetningen til Bergans.

Ombygg har per i dag ikke vært i banken for å skaffe finansiering, men det kan bli aktuelt i framtiden, ifølge informanten. Ombygg kjøper ikke inn materialene selv, de blir som regel donert. Ombygg har et varelager uten verdi, i og med at de ikke har noen inngående kostnader på materialene. De har i dag ikke noe system på hvordan verdiene skal skrives opp, men informanten fortalte at *«det kan være at det finnes en måte å gjøre det på, men vi gjør det ikke»*. I tillegg påpeker Ombygg at de kunne hatt nytte av en form for finansiering, for eksempel kassekreditt, ettersom de har en del kostnader før de får det igjen i salg.

De fire gjenværende bedriftene poengterer ingen spesielle utfordringer knyttet til finansiering. K. A. Rasmussen har som nevnt drevet sirkulært i over 150 år og hatt samme bank i flere tiår som dermed er godt kjent med hvordan de driver. De har også en lav egenkapital sammenlignet med andre bedrifter fordi metallbehandlingen deres finansieres gjennom å låne av metallbeholdningen. K. A. Rasmussen fortalte også at de opererer med en annen egenkapital overfor banken enn hva de gjør i de offisielle regnskapene, fordi banken forstår hvordan de driver virksomheten. Glava er en del av et større konsern, noe som kan by på både utfordringer og muligheter med finansiering. Bedriftens siste langsiktige gjeld ble nedbetalt på 90-tallet, så de står i dag for egen finansiering. Allikevel, selv om de har tilgang på midler i konsernet, er det også en utfordring at investeringer må godkjennes av ledelsen. I likhet med Glava, er også GBD gjeldsfri. GBD har en solid økonomi, noe de har hatt lenge. Ifølge informanten har de aldri hatt et regnskap med røde tall. Sirkula på sin side er som nevnt et interkommunalt selskap, og det er kommunene som setter grensene for deres finansiering. De lånene som eventuelt tas opp er garantert av kommunene, noe som betyr liten risiko for långiverne.

4.3.1 Bankens syn på finansiering til sirkulære bedrifter

Etter å ha innhentet data fra alle bedriftene, så vi behovet for å kontakte en bank for deres synspunkter rundt finansiering til bedrifter med sirkulære forretningsmodeller. Vi valgte kun å få med perspektivet til en bank, ettersom vi antar at utfordringene er like for de fleste

bankene. Ifølge Parkdressen var det mange banker som var interesserte i deres prosjekt, men kun en bank som var villig til å gi finansiering. Ut fra Parkdressens årsregnskap for 2022 framkom det at Sparebank 1 Østlandet var den aktuelle banken.

Som nevnt tidligere i kapitlet om metode, fulgte vi en litt annen intervjuguide i intervjuprosessen med Sparebank 1 Østlandet. Spørsmålene var mer rettet mot banken og deres syn på sirkulære forretningsmodeller, vurderinger som foretas for sirkulære mot for lineære og hvilke grep de har tatt for å imøtekomme sirkulære omstillinger. Til slutt stilte vi spørsmål om hva som er årsaken til at de innvilger finansiering for sirkulære prosjekter og hva som er krevende med å vurdere bedrifter med en sirkulær forretningsmodell.

Sparebank 1 Østlandet har finansiert kunder som har tatt i bruk flere sirkulærøkonomiske prinsipper eller kunder som benytter sirkulær økonomi som konkurransekraft i sin forretningsmodell. Ut ifra en helhetsvurdering med tradisjonelle kriterier vurderer banken betjeningsevne, eierstruktur og bærekraft som de viktigste momentene. Ifølge informanten er dette grunnlaget for om Sparebank 1 Østlandet innvilger eller ikke innvilger finansiering til sirkulære bedrifter. For å imøtekomme en sirkulær omstilling på en god måte har Sparebank 1 Østlandet gjort flere isolerte grep. De fortalte at de har definert et eget rammeverk for sirkulær økonomi som definerer reisen. Å skulle endre fra en lineær til en sirkulær økonomi er en lang reise som innebærer endring av forbrukeratferd og konkurransekraft for næringslivet. I den forbindelse understreker de at det vil kreve en betydelig innsats. Banken fortalte at det er umulig å si om de har gjort tilstrekkelig grep, til tross for at de forsøker å være en pådriver på flere arenaer.

Når det kommer til retningslinjer og vurderinger banken foretar når de innvilger lån til sirkulære bedrifter, følger de standard retningslinjer for utlån til bedriftsmarkedet, samfunnsansvar og bærekraft. Videre fortalte Sparebank 1 Østlandet at dagens modeller i finanssektoren bygger på en lineær økonomi, som ikke er tilpasset en sirkulær økonomi enda. Det kan derfor være utfordrende å vurdere lønnsomheten til de sirkulære bedriftene. Det kan eksempelvis være krevende å få et godt bilde på risiko og muligheter inn i framtiden. Videre nevnte banken at de jobber med å utvikle egne retningslinjer og rammeverk som skal ligge til grunn i deres systemer. I utviklingsprosessen skal de ha et høyt fokus på kompetanse og utvikling av forståelse av sirkulærøkonomiens muligheter og risiko, ifølge informanten.

4.4 Bedriftenes regnskapsrapportering

I denne delen av analysen skal vi analysere funnene som omhandler bedriftenes syn og perspektiver på den regnskapsmessige behandlingen av en sirkulær forretningsmodell. I tillegg var målet å finne ut om bedriftene opplever noe problematikk eller utfordringer rundt regnskapsrapporteringen og verdsettelsen av sirkulære eiendeler.

K. A. Rasmussen AS

K. A. Rasmussen gjør ingen spesielle grep i regnskapene sine for rapportering av sirkulær økonomi, men de opplever noen utfordringer med den regnskapsmessige sikringen. K. A. Rasmussen verdsetter varebeholdningen, og rapporterer det som et omløpsmiddel. *«Når vi fører inn de innlånte metallene så skal de føres til høyeste verdis prinsipp. Da bruker vi sikringsbokføring, slik at verdien blir den samme på begge sider i balansen»*, fortalte informanten. K. A. Rasmussen har en særegen håndtering av metallet som de har på en metallkonto hos banken. Metallet sendes til banken, hvor de får det godskrevet. K. A. Rasmussen påpeker: *«Vi inntektsfører ikke det når vi sender varen fysisk, men vi inntektsfører når vi selger fra konto. Så det er kanskje litt spesielt»*. K. A. Rasmussen har ikke opplevd noen særlige utfordringer eller mangler i regnskapsreglene og -standardene for å håndtere en sirkulær forretningsmodell, og legger til *«for vår del er det ikke noen stor utfordring»*. Når de verdsetter edelmetallene i balansen benytter de seg av markedspris, uavhengig av om edelmetallene er brukt før eller ikke. K. A. Rasmussen opplever at nåværende praksis lykkes i å reflektere den virkelige verdien av de sirkulære eiendelene, men påpeker at *«vi må så klart håndtere usikkerheter i metallinnhold, men det har vi god erfaring med. Det er ikke et stort problem i praksis»*.

Glava AS

Glava behandler ikke det som omhandler det sirkulære noe annerledes enn det lineære regnskapsmessig, ifølge informanten. Brukte innsatsfaktorer (returglass) til produksjonen av isolasjon rapporteres på samme måte som nye, og det tas dermed ikke noe hensyn til forskjell i verdi. Videre nevnte Glava at de *«fører regnskapskontiene etter norsk kontoplan»*, og at de forholder seg til de anbefalte regnskapsstandardene. Varelageret vurderes etter vanlige regnskapsregler og regnskapsstandarder. En utfordring de har møtt på er å sette en varekost på blåsulla de lager, ettersom den aldri blir presis. Informanten utdyper: *«Vi vet ikke om den*

kostet 100 kr, 80 kr eller 125 kr. Det spørs alt etter hva innholdet er». Varekosten utgjør en liten del av totalen, og det anses ikke som vesentlig i en revisjon. Glava anser heller ikke at en standard for verdsettelse av brukte materialer ville gjort det noe enklere. Ifølge informanten lykkes nåværende praksis i å reflektere den virkelige verdien til de sirkulære materialene. Glava utvikler også en del av maskineriet som skal reprodusere de sirkulære innsatsfaktorene selv. Disse maskinene avskrives etter ti år som om de var kjøpt inn, og behandles regnskapsmessig likt som andre anleggsmidler.

Grønvolds Bil-Demontering AS

GBD gjør ingen spesielle tilpasninger i regnskapene sine, og forholder seg til de vanlige regnskapsstandardene og bokføringsprinsippene. Det største problemet for GBD har vært å verdsette varelageret. Som informanten nevnte: *«Skattemessig ville vi nok helst satt det i null, men det kommer nok ikke skatteetaten til å godta»*. Videre påpeker informanten: *«Varen har jo ikke en verdi for oss før den er solgt, for vi vet jo ikke om vi får solgt varen vi plukker av en bil»*. Det viser heller ikke et riktig bilde av regnskapet om varelageret settes til null i verdi. I dag rapporterer GBD inn de brukte delene til en gjennomsnittsverdi. Om denne verdien er riktig, er umulig å vite. *«Ut ifra salget så kan det være at verdien skulle vært høyere»*, ifølge informanten. GBD oppfatter at dette allikevel fungerer per dags dato.

Brukte varer har ingen reell innkjøpspris, og for GBD varierer det hva de kjøper bilene inn for. Noen biler betaler de ingenting for, mens andre biler har en høy innkjøpspris. I noen tilfeller kjøper GBD inn hele biler, som de demonterer og selger delene av. Det kan føre til at noen deler aldri blir solgt og til slutt kassert. Ifølge GBD kan det oppstå en eventuell ukurans dersom bildelene blir kassert. Ettersom bildelene ikke har noen verdi før de blir solgt, vil det føre til en lav varelagerverdi i forhold til antall deler på lager. Varelageret rapporteres i regnskapet til GBD som omløpsmidler. Informanten fortalte videre: *«Det blir ikke dratt inn som anleggsmiddel ettersom det ikke er noe langsiktig»*. Bildelene vises ikke i varelageret som resirkulerte varer, det rapporteres inn uten noen spesiell henvisning til at det omhandler et sirkulært varelager. GBD hatt noen runder opp gjennom årene hvor de har vært usikre på hvordan de skal verdsette varelageret. Dette ble løst gjennom samarbeid med andre bransjekolleger, bransjeorganisasjoner og møter med revisor.

Ombygg AS

I likhet med GBD, gjør heller ikke Ombygg noen tilpasninger i regnskapsrapporteringen. «*Vi gjør egentlig ikke noen spesialtilpasninger foreløpig*», fortalte Ombygg. Ombygg har kun vært i drift i litt over ett år, og de har ikke hatt mye tid på å vurdere hvilken betydning deres sirkulære forretningsmodell har regnskapsmessig. Bedriften er heller ikke et selskap som revideres, og som informantene fortalte: «*det kunne godt hende at vi hadde fått litt annerledes forhold til det så fort vi hadde begynt å revidere det*». Til tross for at de i dag ikke har gjort noen spesielle tilpasninger, trekker informantene fram: «*Det er sikkert flere områder man kunne gjort endringer på. Så jeg tror nok kanskje en del av det blir enda mer synlig hvis vi blir større*». Ombygg nevnte at de, i likhet med GBD, har hatt utfordringer med verdsettelse av varelageret. Informantene fortalte: «*Hvis man ser på regnskapet, er det ikke noe varelager. Men det er jo et varelager. Men det har ikke noe verdi*». Varene Ombygg har på sitt lager, er varer som er blitt ansett som en del av et anleggsmiddel, og som regnskapsmessig har levd ut sin levetid. Byggevarerne kan fortsatt ha en bruksverdi, ettersom de ikke nødvendigvis har blitt brukt hele den økonomiske levetiden. For Ombygg sin del er det å ha et varelager med verdi viktig, for å tydeliggjøre at produktene deres faktisk har en verdi. Med tanke på kostnadene ved å ta ut materialer fra bygg som skal rives, poengterer Ombygg at materialene kunne blitt gitt en verdi gjennom, eksempelvis oppskrivning av materialer som kan brukes på ny. Ombygg nevnte at verdsettelse, og nåværende praksis ikke lykkes i å reflektere den virkelige verdien av sirkulære eiendeler. Ombygg påpeker:

Ideelt sett burde vi kanskje ikke tatt imot det med donasjon, men kjøpt det ut ifra den varekosten de har hatt for å demontere det. Da ville man fått et mye mer reelt bilde av hva som er lønnsomt og ikke etter hvert.

(Ombygg, 2024)

Videre understreket Ombygg at når eiendelene har en kunstig lav kostnad, får de også en kunstig høy gevinst ved salg. Utover dette nevnte Ombygg utfordringer med å starte opp for bedrifter med tilsvarende forretningsmodeller, grunnet store oppstartskostnader. Det kreves omsetning i form av salg for at det skal være lønnsomt, noe som kan være utfordrende for nyetablerte bedrifter og prosjekter.

Bergans Norway AS

I likhet med flere av de andre sirkulære bedriftene, gjør heller ikke Bergans noen regnskapsmessige tilpasninger som informanten kjenner til. Rapporteringen av utleieproduktene som leies ut hos noen DNT-hytter, har de hatt noen regnskapsmessige utfordringer med. «*Jeg vet det ble litt annerledes med de utleieproduktene i og med at de fortsatt er i vårt varelagersystem*», fortalte informanten. Hvordan de endte opp med å løse disse utfordringene hadde imidlertid ikke informanten noe ytterligere kjennskap til. Andre momenter innen økonomi Bergans er opptatt av, er at håndteringen av de brukte produktene de får inn innebærer store kostnader. Spesielt i forbindelse med reparasjoner i systua. Til tross for at de får inn produktene tilnærmet gratis, med unntak av at kunden gis 30 % avslag på et nytt produkt, så er inntjeningen på nye produkter mye høyere enn på de brukte. Informanten lurer av og til på om de tar for lav pris på de brukte produktene, men at det til gjengjeld bidrar til å få kunder inn i butikken ved at det er stor interesse for bruksalg. Ifølge informanten gir det en Add-On-verdi ved at kundene også kjøper med seg nye produkter i tillegg til de brukte. Utover utfordringene Bergans nevnte, fikk vi inn få data om hvilke konkrete regnskapsmessige utfordringer Bergans har støtt på som følge av de sirkulærøkonomiske elementene de har i sin virksomhet.

Parkdressen (Liis AS)

Parkdressen har ikke møtt på noen spesielle utfordringer når det gjelder regnskapsrapporteringen. De har hele tiden rådført seg med regnskapsfører og de gjorde en grundig jobb med å finne rett regnskapsfører før de startet. Parkdressen har oppdaget noen svakheter med å få tydeliggjort lønnsomheten med sirkulær økonomi. De ser på selve produktet som noe som skal ut, men som ikke skal avskrives med en gang. Parkdressene avskrives for hver dag den er utleid, eksempelvis «*er en parkdress ute i 90 dager, så skrives verdien ned ved 90 dagers bruk*». Når dressen kommer inn igjen til Parkdressen, beholder den verdien minus antall dager i bruk, og den fortsetter å bli avskrevet når den leies ut igjen. «*Sånn fortsetter vi til den er nedskrevet til 0 fra 750 kr*», ifølge informanten. Det betyr at dressen avskrives fram til den har vært i bruk i 33 måneder, totalt fire års brukstid. Parkdressen kan dekomponeres når delene har ulik levetid som gjør at de avskrives forskjellig. For eksempel ved at hetta har en lenger avskrivningstid enn ytterdressen. Dette praktiseres ikke per i dag, ettersom de ikke har en løsning for hva som skal gjøres med delene som har lenger levetid. På spørsmålet om de føler at nåværende praksis for verdsettelse av de

sirkulære eiendelene lykkes i å reflektere den virkelige verdien, svarte Parkdressen: «*Enn så lenge, ja*». Informanten fortalte videre:

I dag består jo et regnskapsår av 365 dager. Men hvem har sagt at det skal være sånn? For etter en sirkulær modell passer det ikke med 12 måneder, 365 dager som ett regnskapsår. Hvorfor skal vi da vurderes etter ett regnskapsår hvor det ser dårlig ut for vår del?

(Parkdressen, 2024)

Parkdressen påpeker med dette hvordan det kunne vært bedre for deres del og for tilsvarende bedrifter å bli vurdert eksempelvis måned etter måned, eller etter rundt fire år. Ifølge informanten kan man forvente et negativt resultat de første tre årene, før man oppnår et positivt resultat. Utfordringen blir å få investorer som er interesserte, når regnskapet ikke gir et riktig bilde av verdiene til virksomheten de første årene. For mer utfyllende informasjon om Parkdressens regnskapsrapportering, fikk vi tilsendt en caserapport skrevet i samarbeid med den sirkulære regnskapsklyngen. Denne henviste Parkdressen jevnlig til under intervjuet. Caserapporten går vi dypere inn i etter neste avsnitt.

Sirkula IKS

Sirkula driver ikke med salg av brukte produkter, de tar kun imot ombruksvarer som de videre gir bort gratis til selvstendig næringsdrivende. Som informanten presiserte: «*Vi har ingen beholdning av varer*». Ettersom de ikke har noen varebeholdning, og heller ikke hatt behov for å verdsette ombruksvarene i regnskapet sitt, har de ikke opplevd utfordringer eller mangler med dagens regnskapsregler og -standarder. Resirkula er, som nevnt innledningsvis, et butikksenter som Sirkula eier. Det er på butikksenteret Sirkula tar imot brukte varer som kan brukes på ny, enten som de er eller etter reparasjon. Videre får butikkene ombruksvarene tildelt kostnadsfritt. Regnskapsmessig er det ingen kontakt mellom Sirkula og butikkene. De næringsdrivende butikkene står selv ansvarlig for regnskapsrapporteringen av ombruksvarene. Den eneste koblingen mellom butikkene og Sirkula er at de næringsdrivende leier lokaler av Sirkula. Sirkula nevnte hvordan de er underlagt selvkost på deler av sin virksomhet og at dette iblant byr på utfordringer på grunn av at det er et «*ganske strengt regelverk på hva som kan inngå i selvkostregnskapet*». For eksempel er ikke utleie av arealer til ombruksbutikker en aktivitet de kan ha i selvkostregnskapet, fordi det omhandler næring og ikke husholdning.

4.4.1 Caserapport: Parkdressens regnskapsrapportering

Fra Parkdressen fikk vi, som nevnt, caserapporten med mer utfyllende informasjon om deres regnskapsrapportering og problemstillinger de har stått ovenfor. Problemstillingene er knyttet til hvordan de best mulig skal håndtere dagens regnskapsregler og -standarder. Vi vil nedenfor ta opp noen av problemstillingene.

For å holde parkdressene lengst mulig i kretsløpet, etter viktige sirkulærøkonomiske prinsipper, vil vedlikehold, kvalitet og design være med på å påvirke levetid og verdi. Et spørsmål blir da hvorvidt kostnadsføringen av vedlikeholdsarbeidet av parkdressen skal skje løpende eller ved periodisk avsetning. I rapporten henvises det til NRS 13, mer spesifikt punkt 7 og etter definisjonen i punkt 3. Det kommer fram i rapporten hvordan Parkdressen skal hensynta valg av avskrivningsplan for framtidig vedlikehold etter punkt 3 i NRS 13. I rapporten står det følgende: *«I utgangspunktet er oppfatningen dermed at en ikke kan foreta avsetning for framtidig vedlikehold på driftsmidler som i Parkdressen.no sitt tilfelle»*. Allikevel, ifølge NRS 13.7.6 er det å periodisere gjennom avsetning til vedlikehold god regnskapsskikk, som også er tillatt etter standarden. *«Begge løsningene er forenlige med sammenstillingsprinsippet i regnskapsloven»*, ifølge rapporten. Videre står det: *«Avsetning for fremtidige vedlikeholdskostnader vil derfor være avhengig av, og ses i sammenheng med, avskrivningsplan og dekomponering»*. En avskrivning med dekomponering vil utfolde seg annerledes enn ved en lineær avskrivning. For Parkdressen kan det være relevant ettersom ulike deler av dressen har ulik levetid. Ser man det opp mot vedlikeholdskostnader og reparasjon, så fører det til en jevnere belastning. En balanseføring av en ny del, som for eksempel må repareres eller vedlikeholdes, skal balanseføres og resultatføres som tap eller gevinst ved utskifting eller utrangering etter beste estimat, jf. regnskapsloven § 4-2.

Parkdressene vil ikke være et varelager ettersom de skal leies ut, ifølge rapporten. De bør defineres regnskapsmessig som anleggsmidler/varige driftsmidler jf. NRS 8, slik det er gjort. Dette baseres på at dressene har en levetid (brukstid) over 3 år og forventes å bli brukt utover én regnskapsperiode. Dersom antrekket har en forventet salgssum (og eventuell restverdi) etter avskrivningstiden, skal dette tas høyde for i avskrivningsplanen. Hvordan dressene avskrives, har også med hvordan de blir verdsatt underveis i levetiden. Hvordan dressene bør balanseføres, baseres ut fra en skjønnsmessig vurdering etter kriteriene i regnskapsloven og

god regnskapsskikk. Når det gjelder inntektsføring av utleie av parkdressen, fastslår rapporten at dette ikke avviker fra inntektsføring ved tradisjonell utleie. *«Inntekten periodiseres over leieperioden»*, ifølge rapporten, og det er dermed ingen spesielle forhold som må hensyntas.

TOOLER er Parkdressen sin web-løsning som er deres plattform for utleie av parkdresser. Når det gjelder forskning og utvikling, henviser rapporten til utgiftsføring jf. regnskapsloven § 5-6. I rapporten understrekes det at paragrafen må forstås i sammenheng med sammenstillingsprinsippet. Sammenstillingsprinsippet krever at slike utgifter skal aktiveres i balansen, og videre avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan, jf. regnskapsloven § 4-1 første ledd nr 3 og § 5-3 andre ledd. Ut fra NRS 19 kan Parkdressen balanseføre indirekte utgifter som kan knyttes til utviklingsarbeidet, samt den forholdsmessige andelen av indirekte kostnader, ifølge rapporten. Det konkluderes med at TOOLER defineres og innregnes som en immateriell eiendel. Immaterielle eiendeler vurderes etter regnskapsloven § 5-3 og er eiendeler som har en økonomisk begrenset levetid. Eiendelene skal avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan. Vanligvis er grunnlaget for avskrivning anskaffelseskost minus utrangeringsverdi. I rapporten påpekes det: *«For immaterielle eiendeler vil utrangeringsverdien vanligvis settes til null»*.

4.4.2 Merverdiavgift

Merverdiavgift (mva) har kommet opp som andre momenter som bedriftene er opptatte av når det gjelder sirkulær økonomi. K. A. Rasmussen nevnte merverdiavgift i forbindelse med deres salg av gullbarrer. I EU kan man kjøpe gullbarrer uten mva, men det kan du ikke i Norge. 30 % av GBD sitt marked består i dag av privatkunder og merverdiavgiften anses derfor som en kjempeutfordring. Kundene er ikke interesserte i å betale mva på en brukt vare, som strengt tatt er beskattet tidligere, ifølge informanten. GBD presiserte: *«Vi kunne solgt mye mer i privatmarkedet»*, dersom mva-reglene hadde vært annerledes. Fra 1.1.2023 ble det i tillegg innført mva på brukte elbilbatterier. GBD demonterer veldig mye elbiler og batteripakkene til elbilene er veldig dyre. *«Vi kunne nok fått flere brukte elbiler på veien igjen dersom det hadde vært avgiftsfritak på batterier»*, påpeker GBD. Med tanke på både bærekraft og sirkularitet, er ikke denne endringen positiv.

Noen av de andre bedriftene tok også opp tematikken om merverdiavgift på salg av brukte varer og ved utleie. Parkdressen sier at for deres del har det ingen betydning for å få flere

kunder, men at en reduksjon på merverdiavgiften kunne bidratt til bedre marginer. «*Det ville gjort det enklere for oss å overleve*», ifølge informanten. Sirkula driver ikke med salg av varer selv, men hadde allikevel gjort seg opp noen tanker på feltet. De understreker at hvor grensa skal gå på hva du betaler mva for, er et komplisert tema, men de nevnte at avgiftsfritak på brukte varer kan være et mulig tiltak. «*Alternativt en støtteordning ved omsetting på brukte varer som kompensasjon for moms, det kunne vært et alternativ*», tilføyde informanten. Ombygg ble i utgangspunktet opprettet som et mellomagringstilbud for bedrifter, men de har også privatkunder. Informanten påpekte at for bedriftskundene utgjør ikke mva noe, men for privatkunder som ikke får fradrag så har det en betydning. Videre fortalte informanten:

Veldig mye av drivere for privatmarkedet er jo det at de kan gjøre kupp eller kjøpe litt billigere. Så da når du slenger på 25 % moms så mister du litt av det insentivet da. I tillegg til at det allerede er skattet.

(Ombygg, 2024)

Ombygg mente derfor at å ta vekk merverdiavgiften er veldig aktuelt ettersom det er varer som er blitt beskattet før. Bergans nevnte merverdiavgift både i forbindelse med salg av brukte varer, utleie og reparasjon. De fortalte at de gjerne vil ha vekk merverdiavgiften, og understreker hvordan avgiftsfritak vil kunne bidra til rimeligere tjenester, økt volum og potensielt bedre inntjening på virksomhetens sirkulære elementer. Merverdiavgiften er dermed noe de fleste bedriftene anså som et forbedringspotensial for sirkulærøkonomien, med unntak av Glava som ikke hadde noen innvendinger.

4.5 Veien videre for regnskapsrapportering

I siste del av analysen skal vi legge fram hvilke tanker bedriftene har om framtiden for regnskapsrapportering i en sirkulær økonomi og bedriftenes eventuelle meninger om mulige endringer i dagens regnskapspraksis.

K. A. Rasmussen har gjort seg opp få tanker om hvordan regnskapet kunne vært bedre rettet mot en sirkulær økonomi, ettersom de ikke har møtt på noen utfordringer på området. Det samme gjelder for GBD. De har vært sirkulære fra start og har ikke hatt noen regnskapsmessige utfordringer, bortsett fra verdsetting av varelager. Utfordringen ble løst gjennom kommunikasjon med andre i samme bransje og revisor. Som informanten fra GBD

nevnte: «*Vi har liksom ikke hatt behov for å gjøre spesielle tilpasninger i dette tilfellet*». Både K. A. Rasmussen og GBD mener at dagens regnskapsregler og -standarder fungerer sånn det er nå, også for rapportering av sirkulær økonomi. Sirkula ser heller ikke behov for noen endringer. Som informanten fortalte er det «*andre som står for den økonomiske håndtering som salg og renter*». Sirkula forholder seg kun til formidling av varer. Sirkula hadde noen tanker om lønnsomheten ved å drive sirkulært, og påpeker:

Det er ikke så mye økonomi i det. Du blir ikke rik av å drive på med det. Det må være fordi at du brenner for det. Så ulike tiltak regnskapsmessig som kunne gjort det mer attraktivt og lønnsomt, det tror jeg hadde vært bra.

(Sirkula, 2024)

Sirkula viser til hvordan det generelt er utfordrende for bedrifter å gjøre noe som er bra for miljøet, ettersom det ofte er lite lønnsomhet i det. Dette bidrar til å gjøre sirkulær økonomi lite attraktivt, ifølge informanten. Flere bærekraftige løsninger og finansielle tiltak, som kan gjøre det enklere å drive lønnsomt, vil være avgjørende for veien videre. Dette tar også flere av de andre bedriftene opp som et viktig moment for å kunne fortsette med en sirkulær forretningsmodell. Glava har fått dagens regelverk til å fungere for deres del, men påpeker at om det hadde kommet noen nye regler som er mer tilpasset en sirkulær økonomi, så hadde de tilpasset seg det. Glava er enige med Sirkula i at lover og regler som premierer sirkulær økonomi kan hjelpe, og påpeker: «*Sirkulær økonomi er såpass linket opp mot miljø, og det er litt trist, men i markedet er det fortsatt pris og lønnsomhet som trumfer miljø*». Dette nevnte også Parkdressen, og poengterer at lover og krav må komme raskere.

Bergans påpeker, i likhet med Glava, at lønnsomhet fortsatt trumfer miljø. Man er nødt til å ha med seg den lineære økonomiske tankegangen inn i en sirkulær forretningsmodell, «*både for å få godkjenning fra ledelsen, men også klare å få nok lønnsomhet i det*», ifølge Bergans. Informanten er tydelig på at de er avhengige av å tjene penger på de sirkulære løsningene for å overleve, og dersom samfunnet klarer å knekke koden vil den sirkulære utviklingen gå mye raskere. Andre viktige momenter for veien videre som Bergans trekker fram er viktigheten av samarbeid på tvers av, og innad i bransjen. Informanten fortalte at det fortsatt kan være uvant å samarbeide om eksempelvis reparasjoner. Ettersom mye fortsatt er konkurransepreget. Å gå

samarbeidets vei kan være med på å løse mye og bidra til å «*virkelig få fart på økonomien i dette her*», ifølge informanten.

Ombygg trekker også fram viktigheten av å finne gode modeller som gjør det lønnsomt å drive sirkulært. «*Man taper ikke noe på å få det kastet framfor å få det ombrukt*», påpeker Ombygg. Det bidrar negativt når målet er å stimulere til sirkulær økonomi. Selv om Ombygg ikke har konkrete svar på hva som bør gjøres med dagens regnskapsregler og -standarder, nevnte de at det handler like mye om bærekraftsrapportering. Ombygg antar at dagens bærekraftsrapportering i mye større grad enn det den er i dag, vil bli integrert med den finansielle, regnskapsmessige rapporteringen. Ved å bli enige om standarder blir det mye lettere å sammenligne mellom bedrifter, om hvem som er bærekraftig og ikke, ifølge Ombygg. «*Da blir du på en måte mye mer brutalt målt på det bærekraftige da, enn det man gjør i dag*», sier informanten. Et annet område som har forbedringspotensial, ifølge Ombygg, er verdien på materialer som regnskapsmessig er avskrevet.

Veldig ofte sier vi at ved enden av levetiden til et bygg, så er det verdt null. Men hvis det har en verdi, så er det jo interessant å vite. Det gjør at du stiller deg kanskje litt annerledes til hvordan du bruker.

(Ombygg, 2024)

At byggematerialer får en verdi, selv etter levetiden til bygget, vil kunne stimulere til mer sirkulær økonomi i byggebransjen, ifølge Ombygg. Parkdressen trekker fram at dressene etter endt levetid, etter en lineær modell, ikke lenger vil ha noen verdi. Dressene har allikevel en residualverdi. Informanten påpeker at «*om man kunne lagd en ny parkdress av samme materialet, er det der gevinsten hadde ligget*». Parkdressen påpeker i tillegg hvordan forbrukeratferden bør endres. Fokus bør endres til hva tjenesten, og ikke produktet, kan gjøre for deg som forbruker. Et større utleiefokus «*tilgjengeliggjør høyere kvalitet til flere mennesker til en lavere pris*», fortalte Parkdressen. Et større omfang av sirkulære utleiemodeller vil kunne utfordre det lineære regnskapsåret, og informanten legger til at «*det er nyttig å løfte blikket og se lenger fram enn 365 dager av gangen*» i et sirkulært regnskap.

Parkdressen nevnte, i likhet med Bergans, at samarbeid kan løse mye. Parkdressen påpeker både hvordan lokal klyngevirksomhet og samarbeidet med regnskapsfører er viktig. I en

klynge kan man utveksle informasjon, diskutere hvilke muligheter som finnes og hvilke regler man må forholde seg til. Viktigheten av å ha en god regnskapsfører kan heller ikke bli lagt nok vekt på, ifølge Parkdressen. Informanten påpeker videre at et slikt nybrottsarbeid, som flere sirkulære forretningsmodeller faktisk er, krever at regnskapsfører er villig til å tenke annerledes. *«Det er lett å havne i den samme mølla og gjøre de samme regnskapene igjen og igjen. Men hadde de fått tilskudd av staten til å utvikle kompetansen sin, så kunne det kanskje vært noe»*, poengterer Parkdressen. Ombygg fortalte at regnskapsførerne ofte ikke har så mye erfaring med sirkulær økonomi, som underbygger Parkdressens poeng. Parkdressen tydeliggjør: *«Skal du få hele verden til å endre takt, er ikke det gjort på et kvarter»*. Samarbeid og deling av informasjon vil være kritisk. Vi avslutter med å gjenta Parkdressens sitat: *«Alle ønsker endring, men ingen vil ha forandring»*.

5. Diskusjon

I dette kapitlet av studien skal vi diskutere funnene fra analysen opp mot teorien, og ta for oss de temaene som er mest aktuelle i henhold til forskningsspørsmålet: «*Hvordan er dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder tilpasset sirkulære forretningsmodeller og hvilke muligheter har sirkulære bedrifter til å få fram lønnsomheten og de virkelige verdiene i regnskapet?*». Vi unnlater å diskutere rundt sirkulær økonomi generelt, ettersom det vil være gjennomgående under alle temaene. Innledningsvis vil vi diskutere rundt sirkulære forretningsmodeller, før vi går inn på tema finansiering, og til slutt regnskapsrapportering og sirkulær økonomi. Veien videre for regnskapsrapporteringen vil være mest naturlig å diskutere inn under de aktuelle temainndelingene.

5.1 Forretningsmodell

Det finnes ulike typer sirkulære forretningsmodeller som muliggjør en sirkulær verdikjede. Driveklepp (2019) deler de sirkulære forretningsmodellene inn i fem hovedkategorier som sammen skal fange essensen av sirkulær økonomi. De fem inndelingene er sirkulære forsyningskjeder, gjenvinning og resirkulering, delingsplattform, produktlivsforlengelse og produkt som tjeneste (Driveklepp, 2019). Hver av de sju bedriftene vi studerte faller inn under en eller flere av disse kategoriene.

Fire av bedriftene har fra start hatt en sirkulær forretningsmodell. Bedriften som har drevet lengst, og sirkulært, er K. A. Rasmussen. Helt siden de ble opprettet i 1872 har de brukt edelmetaller som en fornybar ressurs, og de har en forretningsmodell lik det Driveklepp (2019) omtaler som produktlivsforlengelse, og gjenvinning og resirkulasjon. Mentaliteten deres står i stil med en sirkulær forretningsmodell hvor «bruk og gjenbruk» er fokuset (Sundalskleiv & Alu, 2023). Den bedriften med nest lengst fartstid innen sirkulær økonomi er GBD. GBD kan kategoriseres etter de samme forretningsmodellene som K. A. Rasmussen, men i tillegg har de elementer fra en sirkulær forsyningskjede ved at de fremmer sirkulært forbruk. Ved å ivareta brukte bildeler, og forlenge deres levetid, bidrar GBD til å utfordre markedet til å benytte seg av mer brukt i stedet for å kun kjøpe nye bildeler. De framstår dermed som et mer bærekraftig alternativ i en bransje med et lineært fokus. Ombygg og Parkdressen er på sin side to nyetablerte bedrifter, men de har, i likhet med K. A. Rasmussen og GBD, drevet sirkulært fra start. Begge har som formål å drive med produktlivsforlengelse. Parkdressen designer sine produkter med hensyn til at de skal vare lenge og være av god

kvalitet, samt være tilrettelagt for reparasjoner og vedlikehold. Disse elementene er sentrale i sirkulære forsyningskjeder. Ombygg tar vare på byggematerialer gjennom å mellomlagre det for videre bruk, i tillegg til at de selger videre både til privatpersoner og bedriftskunder. På denne måten kan man si at både Ombygg og Parkdressen kan knyttes til forretningsmodellen produktlivsforlengelse, men også delingsplattform. Parkdressens delingsplattform som muliggjør utleie av parkdresser, er også med på å tilrettelegge for deres produkt som tjenestemodell.

For Sirkula var det heller et krav enn et valg, å ha en sirkulær forretningsmodell. De har alltid hatt et mål om å redusere og håndtere avfall, og på den måten vært sirkulære fra start. Sirkula driver med avfallshåndtering gjennom å hente avfall hos husholdninger, drifte gjenvinningsstasjoner og gi bort produkter som kan ombrukes. Sirkula kan derfor plasseres under Driveklepp (2019) sin kategori «gjenvinning og resirkulering». Glava og Bergans har som fellestrekk at de har vært gjennom en omstilling hvor det er blitt tillagt flere sirkulære elementer i driften. Bergans har innført en rekke ulike sirkulære elementer. Noen av de sirkulære elementene har Bergans hatt siden start, men ikke som hovedbeskjeftigelse. Bergans har alltid tilbudt reparasjonstjenester, men i 2016 begynte de å satse mer på sirkularitet ved å blant annet innføre salg av brukte produkter i sine butikker, utleie av utstyr og utvikling av reparasjonstjenestene. Dette gjør at Bergans sirkulære drift kan plasseres innunder alle kategoriseringene til Driveklepp (2019). Ved at bedriften designer produkter av god kvalitet som er ment til å vare lenge, bidrar de til at kunden skal ønske å reparere det. De tilbyr også pant på brukte Bergans-produkter som motiverer kunden til å returnere og ikke kaste. Dette er produkter som Bergans videre reparerer og setter i stand for videre salg. Utleietilbudet deres bidrar til at høy kvalitet tilgjengeliggjøres for flere og at man kan bruke et Bergans-produkt uten å eie det.

Glava skiller seg ut fra de andre bedriftene ved at de har knyttet sirkulære elementer direkte til sin eksisterende lineære virksomhet. Der de tidligere kun benyttet jomfruelige innsatsfaktorer i sin produksjon av isolasjon, har de nå erstattet mye av dette med returglass. Glava benytter seg av verdien i brukte materialer og avfall i sin produksjon, som kan knyttes til «gjenvinning og resirkulering»-modellen. I en sirkulær forsyningskjede benyttes fornybare innsatsfaktorer i produksjonen, noe som gjør at Glava i tillegg kan plasseres inn under denne kategoriseringen (Driveklepp, 2019).

Som vi nå har sett har bedriftene sirkulære kjennetegn som gjør at de ofte kan passe inn under mer enn bare en av de fem hovedkategoriene. Det er fortsatt viktig å påpeke at ikke alle typer forretningsmodell vil passe alle bedriftene. Det som imidlertid er likheten i alle modellene er, som Sander (2023b) påpeker, at levetiden til eiendelene ses på som evig og forlenges i den sirkulære verdikjeden. Generelt kan man påstå at desto flere av disse kategoriene en bedrifts forretningsmodell kan knyttes til, desto mer sirkulær kan de ses på som. Allikevel er en bedrift fortsatt sirkulær selv om de kun kan knyttes til en eller to av kategoriene, slik som K. A. Rasmussen.

Det er en rekke fordeler og ulemper både ved å være sirkulær fra start, men også ved å være en lineær bedrift som må gjennom en sirkulær omstilling. Dette bekrefter både intervjuene og teorien. Bedrifter som er født sirkulære har fordelen med å starte med «blanke ark» og de kan uten særlige utfordringer bringe sirkularitet inn i alle virksomhetens deler (Jensen, 2022b). Spesielt Parkdressen er et godt eksempel ettersom de er gjennomgående sirkulære og kan knyttes opp mot alle de fem kategoriseringene av sirkulære forretningsmodeller. Ifølge Parkdressen er det viktig at man i dag lager forretningsmodeller som er mer rettet mot verden vi går inn i, og dette reflekteres i deres sirkulære økonomi. Bergans og Glava har i hovedsak vært lineære bedrifter. De har vært nødt til å omstille seg for å bli sirkulære, og det trenger ikke alltid å være problemfritt. Jo mer sirkulære lineære bedrifter ønsker å bli, jo større sannsynlighet er det for at det kreves større endringer i forretningsmodellen (Bocken et al., 2016). Større endringer kan være krevende, og noen ganger en umulig prosess for bedriften. For at eksempelvis Bergans skal bli helsirkulære er de nødt til å slutte å produsere og selge nye produkter, noe som vil ha stor betydning for deres inntjening. Om man er født sirkulær eller født lineær vil også ha betydning for lønnsomheten, dette vil vi diskutere nærmere i delkapittelet om finansiering.

Alle de fem kategoriseringene av sirkulære forretningsmodeller bygger opp under et avfallshierarki som deles inn i fem ulike prosesser (Vildåsen & Arbo, 2022; Sander, 2023c). Sirkula definerer det som en avfallspyramide, og at deres sirkulære økonomi kan plasseres under de to øverste delene i avfallshierarkiet, minimere avfall og ombruk. Bergans håndterer avfall ved at de gir gamle produkter nytt liv gjennom vedlikehold og reparasjon. Det kan knyttes til både utleiemodellen og salget av brukte varer. Det gjør at Bergans også kan kobles

til avfallshierarkiets to øverste deler. De fem andre bedriftene kan knyttes til minst en av avfallshierarkiets prosesser. Ombygg, GBD og Parkdressen tilrettelegger for ombruk av varer og produkter som de selger eller leier ut. K. A. Rasmussen og Glava driver mer med ressursgjenvinning, som kan defineres som gjenbruk av brukte innsatsfaktorer til ny produksjon. Alle bedriftene bidrar til avfallsreduksjon, den øverste prosessen i avfallshierarkiet.

5.2 Finansiering

For å lykkes med implementeringen av sirkulære forretningsmodeller er finansiering en nøkkelfaktor (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021). K. A. Rasmussen har i flere tiår forholdt seg til samme bank, og banken er dermed godt kjent med deres virksomhet. K. A. Rasmussen opererer med en annen egenkapital ovenfor banken enn den som benyttes i de offisielle regnskapene. Ut fra de innhentede dataene kom det ikke fram om noen av de andre bedriftene opererer med et sideregnskap ovenfor banken. Det er allikevel interessant fordi det virker i større grad å vise lønnsomheten til den sirkulære driften. Om flere sirkulære bedrifter hadde mulighet til en tilsvarende løsning med sideregnskap, kunne det bidratt til at flere får sikret finansiering og underlettet for sirkulær drift.

Etter gjennomgangen av funnene kan det virke som det er de helsirkulære bedriftene med kortest fartstid, som har støtt på størst utfordringer med å skaffe finansiering. Parkdressen er den bedriften vi intervjuet som har møtt på størst utfordringer med å skaffe finansiering. Bedrifter som har vært sirkulære så lenge som K. A. Rasmussen og GBD, har klart å opparbeide seg finansiering og kapital gjennom flere års drift og før sirkulær økonomi ble et mer aktuelt tema. Nyetablerte sirkulære bedrifter virker til ha større utfordringer med å sikre finansiering og kapital. Er man avhengige av å sikre ekstern finansiering er det også mulig at man blir mer opptatt av utfordringene med regnskapsrapporteringen ettersom det blir viktigere at regnskapet gir et rettviseende bilde på den økonomiske situasjonen.

Sparebank 1 Østlandet har kunder med sirkulære forretningsmodeller, som de har gitt finansiering til. Per i dag har banken gitt de sirkulære bedriftene lån etter standard lineære retningslinjer, men de legger også til grunn samfunnsansvar og bærekraft i vurderingene. Banken har definert et eget rammeverk for reisen mot en sirkulær økonomi, men omstillingen fra en lineær til en sirkulær økonomi har fortsatt en lang vei å gå. Sparebank 1 Østlandet har

gjort enkelte isolerte grep, men dagens verdsettelsesmodeller i finanssektoren er fortsatt basert på en lineær økonomi og ikke tilpasset en sirkulær økonomi. Derfor er det utfordrende å verdsette sirkulære bedrifter og vurdere lønnsomheten på kort sikt. I tillegg er det krevende å få et godt bilde av mulighetene og risikoen på lang sikt, som blir en stor utfordring når bedrifter som for eksempel Parkdressen og Ombygg skal verdsettes. Finanssektorens nåværende syn på risiko overser per i dag verdien av sirkulære bedrifter og hvordan de sannsynligvis vil være mer lønnsomme i det lange løp (Circle Economy, 2022). Dette understreker hvorfor det er behov for å utvikle risikomodeller som i større grad inkluderer faktorer som er unike for sirkulære forretningsmodeller.

I tillegg til bankene, har også andre interessenter som investorer behov for verktøy til å vurdere muligheter og risiko av sirkulære bedrifter. Sirkulærøkonomien krever andre vurderingsregler som er tilpasset sirkulære forretningsmodeller, og er nødvendig for å sikre at sirkulære virksomheter har like konkurransevilkår som de lineære (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021). Når vurderingsreglene per i dag ikke er tilpasset, må bedriftene få fram den sirkulære driften på andre måter i regnskapet. Det vil si at bedriftene bør spesifisere de sirkulære postene i regnskapet for å tydeliggjøre lønnsomheten (Larsen, 2023b). Eksempelvis kan det gjøres gjennom noter i regnskapet, for å følge god regnskapsskikk. Ombygg har et varelager bestående av brukte materialer som ofte blir donert, som gjør at varelageret ikke får noen regnskapsmessig verdi. De sliter med å få fram verdien, noe som kan bli utfordrende dersom bedriften deres blir utvidet og har behov for mer kapital. Per i dag har ikke Ombygg søkt banken om finansiering, men om de skal utvide driften kan det bli et behov. Det er da en fordel om de får vist fram verdien til de sirkulære materialene.

Med DCF-modellen verdsetter man et selskap eller prosjekt basert på nåverdien av de framtidige kontantstrømmene, justert for risiko og inflasjon (Plenborg & Kinserdal, 2021). Ved en DCF-verdsettelse av sirkulære bedrifter kan man risikere å få et feil bilde av den økonomiske situasjonen, spesielt om man lager prognosene med for kort tidsperspektiv. Som i Parkdressen sitt tilfelle vil de gå i minus de første årene og det kan ta noen år før de får den reelle inntjeningen. Dermed må verdsettelsesmetodene ta hensyn til et lenger tidsperspektiv i beregningene, for at ikke sirkulære bedrifter skal komme dårligere ut i analyser av kredittrisiko og regnskap. Skal man kan ta utgangspunkt i lønnsomhet på kort sikt, taper sirkulære bedrifter. På lang sikt vil sirkulære bedrifter være mer lønnsomme, både med tanke

på økonomi, men også sosiale og miljømessige forhold. Teorien om den tredelte bunnlinjen bør legges til grunn i vurderingene av både sirkulære og lineære bedrifter (Elkington, 2014).

Bergans og Glava poengterte at tiltak som premierer sirkularitet, eksempelvis støtteordninger, kan være et insentiv for å gjøre sirkulære forretningsmodeller mer attraktive og lønnsomme. Støtteordningene kan virke motiverende på bedrifter som fortsatt er tvilsomme til å satse sirkulært. Eksempelvis kan støtteordningene bidra til å redusere oppstartskostnader som kan være krevende å håndtere. Premierer man sirkularitet kan man bidra til å stimulere investeringer i bærekraftige løsninger og skape et gunstigere forretningsmiljø for bedrifter som tar i bruk sirkulære forretningsmodeller. Støtten som finansieringen gir vil være avgjørende for å opprettholde og utvikle en vellykket, sirkulær drift (Braam & Ewen, 2018). Støtteordninger vil ikke påvirke hvorvidt regnskapsregler og regnskapsstandarder bør tilpasses mot en sirkulær økonomi eller ikke, men det vil ha betydning for muligheten til å drive sirkulært. En attraktiv og lønnsom sirkulær økonomi kan heller optimaliseres gjennom politiske og samfunnsmessige tiltak.

5.2.1 Lønnsomhet

Hvilken forretningsmodell en bedrift har, og hvorvidt de er født sirkulær eller født lineær, kan ha mye å si for lønnsomheten. Vurdering av lønnsomhet er ett av grunnlagene for å gjennomføre en tradisjonell verdivurdering (Larsen, 2023b). Tradisjonelle verdivurderinger viser som regel bedriftens verdi på kort sikt, som vil være en ulempe for sirkulære bedrifter. For Parkdressen sin del vil det være ugunstig med en slik vurdering, ettersom det vil kunne vise et feil bilde av den økonomiske situasjonen (Larsen, 2023b). Lønnsomheten i en sirkulær forretningsmodell spiller også på andre faktorer enn de tradisjonelle, som blant annet å skape verdi for samfunnet (Braam & Ewen, 2018). Som Parkdressen poengterte, hadde det vært mer ideelt å bli vurdert etter fire til fem år, ettersom det er stor sannsynlighet for å gå i minus de første årene. Å bli vurdert etter ett regnskapsår, mener de gir et feilaktig bilde av deres sirkulære drift. Parkdressen ser behovet for å utfordre 365-dagers syklusen, for å få fram bedriftens lønnsomhet og verdi.

De fleste bedriftene påpekte at det generelt ikke er så lønnsomt å drive sirkulært. For at flere bedrifter skal tørre å gå over til sirkulære forretningsmodeller, tok blant annet Sirkula opp at det generelt er nødt til å bli mer attraktivt og lønnsomt å satse sirkulært. Som Glava

poengterte, trumfer fortsatt pris og lønnsomhet miljø. Den økonomiske lønnsomheten står sterkest, og sosiale og miljømessige konsekvenser får fortsatt ikke nok oppmerksomhet til å høste alle fordelene med en sirkulær økonomi, jf. Elkingtons teori om den tredelte bunnlinjen (Circle Economy, 2022; Elkington, 2014). Om både økonomiske, sosiale og miljømessige forhold blir lagt like mye vekt på i et sirkulært regnskap, vil det være enklere å vurdere lønnsomheten og verdsette bedrifter med sirkulære forretningsmodeller. Dersom det hadde blitt mer lønnsomt å drive sirkulært vil muligens også bedrifter som Bergans og Glava, som i dag ikke er helsirkulære, gått mer bort fra det lineære.

Det kan virke til at det stadig stilles større krav til lønnsomhet, soliditet og likviditet. Hvorvidt man har en salgsmodell eller en utleiemodell, påvirker hvilken inntektsmodell man har. Enhver forretningsmodell er avhengig av å ha en inntektsmodell (Sander, 2023e). Følgelig, påvirkes likviditeten av inntektsmodellen. Bergans har både en salgsmodell og en utleiemodell som del av sin sirkulære forretningsmodell. Dette bidrar til å påvirke likviditeten deres ulikt. I en utleiemodell kommer innbetalingen jevnlig inn fra leietaker etter leieavtale, mens i en salgsmodell kommer innbetalinger fra kunden etter forfall (Ellefsen, 2023). Å drive med utleie kan være mer usikkert, og det bør derfor vurderes hvor lønnsomt det er. Bergans driver med både salg av brukte varer og utleie av produkter til DNT-hytter, og på denne måten kan de sikre sirkulær inntjening fra flere hold. Som igjen kan styrke totaløkonomien. Med tanke på sirkulær netto lønnsomhet kan det være mer sikkert å ha en utleiemodell, framfor en salgsmodell (Ellefsen, 2023). I utleiemodellen eier bedriften fortsatt produktet selv og står for ansvaret for vedlikehold og reparasjon, for å holde produktet i verdikjeden lengst mulig. For å unngå store vedlikeholdskostnader, vil det være i bedriftens interesse å designe produkter av god kvalitet slik som eksempelvis Parkdressen har gjort. Å kunne tilby produkter av god kvalitet, istedenfor å masseprodusere billige produkter, kan dermed bidra til å endre bedriftens syn på lønnsomhet (Jørgensen et al., 2019).

5.3 Regnskapsrapportering og sirkulær økonomi

Vi skal her diskutere funnene fra intervjuene om bedriftenes syn på og regnskapsrapporteringen i en sirkulær økonomi. Det kom fram i intervjuene at alle bedriftene forholder seg til dagens regnskapsreguleringer, og vi har derfor diskutert bedriftenes rapportering opp mot relevante regnskapsregler og regnskapsstandarder.

5.3.1 Virkelig verdi

Rapportering av regnskapet til sirkulære forretningsmodeller kan være en mulig kilde til regnskapsmessig støy. Regnskapsmessig støy kan være reguleringer som fører til misvisende informasjon, og som ikke oppfyller kvalitetskravene for regnskapsinformasjon (Antonsen et al., 2023). I GBD sitt tilfelle bruker de gjennomsnittsverdi for sine brukte bildeler når de balansefører bildelen inn på varelageret. Dette kan være en kilde til regnskapsmessig støy ettersom det er umulig å vite om den balanseførte verdien er riktig eller ikke. På bakgrunn av dette, kan man risikere at varelageret har en mye lavere verdi regnskapsmessig enn det skulle hatt. Ut ifra salget har GBD sett at gjennomsnittsverdien sånn sett kunne vært balanseført med en høyere verdi. Selv om de fleste bedriftene har klart å tilpasse seg dagens regnskapsregler og -standarder, kan det oppstå støy. At regnskapsreguleringen kan være en mulig kilde til regnskapsmessig støy understreker behovet for utvikling av regnskapsregler og -standarder som er bedre tilpasset det sirkulære.

Bedriftene opplever ingen større utfordringer knyttet til regnskapsrapporteringen, men det kan være av ulike årsaker. Det betyr ikke at regnskapsreglene og -standardene er godt tilpasset en sirkulær økonomi. Parkdressen har sett på problemstillinger knyttet til deres sirkulære forretningsmodell og hvordan den skal hensyntas opp imot regnskapsloven, norske regnskapsstandarder og merverdiavgift. Det settes spørsmålstejn i caserapporten til hvordan reglene og standardene på best mulig måte knyttes til de ulike sirkulære elementene i regnskapet, og om verdien tydeliggjøres. Dagens regnskap er tilpasset en lineær økonomi og det finnes ingen regnskapsregler eller regnskapsstandarder som er tilpasset en sirkulær økonomi. Det gjør at man må se på sirkulære regnskap på en annen måte, enn på lineære. Som Larsen (2023b) nevner er det viktig å gi nok og god informasjon til alle regnskapsbrukerne for å sikre at de analyserer og vurderer regnskapet ut fra riktig syn. Sirkulære eiendeler og poster i regnskapet kan med fordel spesifiseres, i henhold til regnskapsloven kapittel 7. Ut fra årsregnskapene for 2022, ser vi ikke at bedriftene har gjort noen spesielle henvisninger eller informert om deres sirkulære drift. Det finnes imidlertid ingen krav til å spesifisere sirkulær økonomi i notene, men det kan være hensiktsmessig.

Glava og Bergans driver med sirkulær økonomi som et tillegg til sine lineære forretningsmodeller. I dag fører Glava de sirkulære innsatsfaktorene på samme måte som nye innsatsfaktorer, og de forholder seg til samme regler og standarder for regnskapsrapportering.

Regnskapet skal gi et nøyaktig bilde av bedriftens økonomiske situasjon (Baksaas & Stenheim, 2020). Måten Glava driver i dag, hvor de kun bruker delvis sirkulære innsatsfaktorer, påvirker ikke regnskapet deres negativt i noen stor grad. Hadde de kun brukt sirkulære innsatsfaktorer, kunne det ført til mer komplekse regnskapsutfordringer. I et slikt tilfelle kan det eksempelvis bli et større behov for å fastslå den faktiske kostnaden og videre verdien av de sirkulære innsatsfaktorene. For å beregne produksjonskostnader må man beregne varekostnaden. Man kan se for seg at varekosten er ulik ved bruk av sirkulære enn ved lineære innsatsfaktorer, noe som videre kan påvirke varelagerverdien. Ved å bestemme den faktiske kostnaden av sirkulære innsatsfaktorer, vil man få et mer nøyaktig bilde på bedriftens økonomiske situasjon. Skal man klare å se helheten av verdiene i en sirkulær økonomi, må man endre på måten man ser på avfall og omdefinere hva som har regnskapsmessig verdi (Circle Economy, 2022). Brukes avfall som en innsatsfaktor, slik som hos Glava, vil avfall ha en verdi som bør gjenspeiles i regnskapet. Denne omdefineringen av verdi er også viktig for veien videre mot en mer sirkulær økonomi, for at sirkulære bedrifter skal kunne sidestilles med lineære.

Det finnes per i dag ingen egen regnskapsstandard for verdsettelse av brukte eiendeler (Ellen MacArthur Foundation Network, 2021). Ingen av intervjubedriftene stilte noe direkte krav om en slik standard, men det kom fram at det kunne bidratt til å lette regnskapsrapporteringen. Spesielt ettersom flere opplevde at regnskapet ikke lyktes i å vise den virkelige verdien av de sirkulære eiendelene. En regnskapsstandard for verdsettelse av brukte eiendeler kunne bidratt til å sikre og optimalisere verdien, for både salg og utleie. På denne måten kunne bedriftene tydeliggjort verdien på en mer korrekt måte enn å sette verdien tilnærmet null, som dagens regnskapsstandarder for verdsettelse legger opp til.

5.3.2 Varelager

Ved salg av varer oppstår transaksjonen når varen går ut av bedriftens varelager og kunden overtar ansvaret for produktet. Salg av brukte varer kan vurderes etter transaksjonsprinsippet og opptjeningsprinsippet, jf. regnskapsloven § 4-1. K. A. Rasmussen, Glava, GBD, Ombygg og Bergans driver med salg, og alle har et varelager som framgår i balanseregnskapet.

Ombygg har et varelager bestående av brukte byggematerialer, som de selger videre til andre bedrifter og privatkunder. En utfordring for Ombygg har vært å verdsette varelageret. I

utgangspunktet er byggevarene Ombygg har på sitt lager, varer som har levd ut sin økonomiske levetid. Materialene som kommer inn til Ombygg anses som brukt og er blitt vurdert som et anleggsmiddel etter regnskapsloven § 5-3. Etter materialene er kommet inn, blir de en del av Ombygg sitt varelager. Materialene er ment å selges og brukes på ny, ettersom holdbarheten til materialet er lenger enn den økonomiske levetiden. På varelageret til Ombygg blir materialene regnet som omløpsmidler og dermed vurdert etter regnskapsloven § 5-2 og NRS 1. Kjøpsutgiften og tilvirkningen er inkludert i varens anskaffelsesverdi (NRS 1, 2022, 3.1). Med tanke på at Ombygg tar imot materialene som donasjon, blir anskaffelsesverdien lik null. Varelageret til Ombygg får dermed ingen verdi selv om de har et fysisk varelager, noe som kan føre til utfordringer på sikt. Som det kom fram under intervjuet er det viktig for Ombygg at det vises i regnskapet at de har et varelager med verdi, for det viser også at materialene har en verdi. Utfordringen ligger i anskaffelseskosten, ettersom den er null, og laveste verdis prinsipp blir lagt til grunn for god regnskapsskikk etter regnskapsloven. En mulighet Ombygg la fram er at de kunne kjøpt materialene ut fra en varekost som har oppstått under demonteringen av bygget, for å få et mer reelt bilde av verdien på materialene. Hadde Ombygg fått kjøpt materialene til en kostpris, ville de hatt en verdi som grunnlag for bokføringen av materialene på varelageret.

Materialene på varelageret bør verdsettes etter laveste verdis prinsipp (Regnskapsloven, 1998, § 5-2). Dette kan bli utfordrende når man hverken har en anskaffelseskost eller vet den virkelige verdien. Virkelig verdi kan eksempelvis være markedsverdi, prisen varen kan bli solgt for i markedet. Å bruke markedsverdi forutsetter at det faktisk finnes et marked. Dagens marked for brukte byggevarer er begrenset og ikke regulert. Derfor kan en slik løsning per i dag være utfordrende, slik som Ellen MacArthur Foundation Network (2021) også påpeker. Hadde det blitt et mer utviklet marked, ville man kunne fått et mer nøyaktig bilde på de brukte materialenes markedsverdi. Dette ses eksempelvis i K. A. Rasmussen som bruker markedspriser utviklet i et eksisterende marked for å verdsette varebeholdningen. Edelmetallene de håndterer er en del av et godt regulert marked, med markedspriser som oppdateres konstant på børs. K. A. Rasmussen tar utgangspunkt i markedsprisene både når de betaler sine kunder for deres metaller og når de balansefører edelmetallene. De bruker sikringsbokføring til å hensynta svingninger i markedet, ettersom markedsprisen eksempelvis kan være lavere ved anskaffelse enn når edelmetallene balanseføres.

GBD står også ovenfor samme utfordring med å verdsette varelageret. Det er allikevel viktig å påpeke at de, etter samtaler med revisor og andre bransjekolleger, har funnet en løsning som fungerer per i dag. Varelageret til GBD er basert ut fra en gjennomsnittsverdi per del, men de er ikke sikre på om denne verdien er riktig verdi å bruke. Ut fra salget kan det, ifølge GBD, argumenteres for at det hadde vært mer riktig at bildelene ble balanseført med en høyere verdi. Etter regnskapslovens vurderingsregler og god regnskapsskikk, gjør imidlertid GBD det riktig i å ikke øke verdien på varelageret, jf. regnskapsloven § 5-2. Avviket som kan oppstå mellom gjennomsnittsverdien og salgspris kan være en mulig kilde til regnskapsmessig støy. GBD har fått det til å fungere, men for spesielt nyetablerte sirkulære bedrifter, kan et slikt avvik bli utslagsgivende i årsregnskapet. Det kan også påvirke finansieringsmulighetene, og være avgjørende for bedriftens overlevelse.

For å vurdere et varelager med sirkulære varer skal det, etter dagens regelverk, vurderes etter NRS 1 og regnskapsloven § 5-2. Utfordringen som oppleves blant bedriftene som selger brukte varer, er at de ofte har en liten eller ingen anskaffelseskost. Selv om bedriften fysisk har varer på lager, vises det ikke i balansen. Selv om man klarer å sette en virkelig verdi, vil fortsatt anskaffelseskost være lavere. Det gjør at laveste verdis prinsipp kan slå feil ut i en sirkulær økonomi.

5.3.3 Varige driftsmidler

En annen inntektsmodell for sirkulære forretningsmodeller er utleie eller leasing, hvor sirkulære produkter kan brukes på ny gjennom vedlikehold og reparasjon (Sander, 2023e). Sirkulære produkter eller tjenester som leies ut er mest hensiktsmessig å vurdere som en eiendel ment til varig eie eller bruk, jf. regnskapsloven § 5-1. Utleie vurderes regnskapsmessig som et anleggsmiddel med en økonomisk begrenset levetid etter regnskapsloven § 5-3. En mulig utfordring er hvorvidt man faktisk kan si at en sirkulær eiendel har begrenset levetid. Sirkulære produkter er ment å vare evig, og det kan dermed mistolkes når de blir betegnet og utrangert med en økonomisk begrenset levetid. En mulighet kan være å iverksette tiltak for å bedre vurdere verdien av de sirkulære eiendelene gjennom hele levetiden, og eventuelt vurdere hva som er beste estimat ved usikkerhet, jf. regnskapsloven § 4-2. En løpende justering kan også bidra til å sikre at regnskapet viser et mer riktig bilde av bedriftens økonomiske situasjon.

Varige driftsmidler er et lite definert begrep i regnskapsloven, annet enn at det etter regnskapsloven § 6-2 er kategorisert som en inndeling under anleggsmidler. Varige driftsmidler er ikke definert i noen norske regnskapsstandarder, med unntak av i høringsutkastet til ny NRS fra 2014 (Baksaas & Stenheim, 2020). Begrepet varige driftsmidler defineres i IAS 16 som materielle enheter, som er forventet brukt i mer enn én regnskapsperiode (IAS 16, 1998, 16.6). Ut fra definisjonen kan utleie defineres som en materiell enhet etter IAS 16.6. I NRS 8 finnes det også en definisjon av varige driftsmidler, som er tilnærmet lik definisjonen i IAS 16 (NRS 8, 2023, 4.3.2). At ikke standardene og reglene i noen stor grad omfatter utleie kan bli utfordrende for sirkulære utleiebedrifter. Når hele driften dreier seg rundt utleie vil det være en fordel med gode retningslinjer for regnskapsrapporteringen slik at man har bedre forutsetninger til å lykkes med god regnskapsskikk.

For Parkdressen er det hensiktsmessig å vurdere dressene som et varig driftsmiddel og ut fra en skjønnsmessig vurdering etter kriteriene i regnskapsloven og god regnskapsskikk. Parkdressen driver kun med utleie av dresser, og det er dermed ikke naturlig å se på lageret som et varelager. Det blir feil regnskapsmessig, ettersom et varelager er ment å vare mindre enn ett regnskapsår. Etter regnskapsloven § 5-1 er det mer relevant å anse utleie som ment til varig eie og bruk, og derfor som et anleggsmiddel, mer konkret som et varig driftsmiddel med økonomisk levetid utover ett regnskapsår. Dette understreker hvordan man kan vurdere, spesielt bedrifter med en sirkulær utleiemodell, over mer enn ett regnskapsår om gangen. Som nevnt kunne regnskapsåret, 365-dagers syklusen, blitt utfordret. Hadde regnskapsloven lagt til rette for å avlegge årsregnskap som er basert på minimum fire år med drift, eller hvor den tredelte bunnlinjen ble lagt til grunn, kunne man fått et mer riktig bilde av den økonomiske situasjonen til sirkulære bedrifter. Alternativt, dersom årsregnskapet hadde hatt en egen post hvor man kan oppgi estimatet for den framtidige inntjeningen ved utleie, eventuelt opplyst om det i notene, kunne man på en mindre omfattende måte fått fram lønnsomheten på sikt.

Ifølge den beregnede avskrivningstiden, har dressene til Parkdressen en brukstid på tre år. Det vil si at dressen varer i mer enn én regnskapsperiode. Hvordan de avskriver dressen påvirkes av hvordan de blir verdsatt underveis i levetiden. Det kan derfor være behov for en mer fleksibel tilnærming til avskrivning og verdsetting hvor man hensyntar produktenes sirkulære natur. Parkdressens produkt består også av ulike deler som har ulik levetid, og det kan dermed

være behov for dekomponering. En avskrivning med dekomponering vil utfolde seg annerledes enn en standard lineær avskrivning. Dekomponering kan være hensiktsmessig dersom det eksempelvis er en del av produktet som må skiftes ut eller vedlikeholdes. Det vil bidra til å forlenge levetiden til dressen i sin helhet og regnskapsloven § 4-2, for regnskapsrapportering av usikkerhet ved tap eller gevinst ved utskifting av deler av dressen, kan benyttes. Når parkdressen er avskrevet i sin helhet vil den etter sirkulærøkonomiske prinsipper fortsatt ha en verdi. Dressen vil ha en residualverdi/utrangeringsverdi som er høyere enn null ved at den kan ombrukes eller gjenbrukes. Det kan derfor være behov for tilpasninger eller revideringer av eksisterende regler for å bedre reflektere produktenes sirkulære natur, og for å sikre at produktene blir korrekt verdsatt underveis i hele levetiden. Sann sett kunne det vært en mulighet å oppskrive verdien til et produkt som kommer tilbake til eier etter avtalt utleieperiode, som blir vedlikeholdt og reparert, før det blir utleid på ny. En slik mulighet kan bidra til å sikre beste estimat av verdien til utleie-produktet, samtidig som det ivaretar sirkulærøkonomiske prinsipper.

Et grunnleggende regnskapsprinsipp er at man skal resultatføre inntekt når den opptjenes (Regnskapsloven, 1998, § 4-1). Som i Parkdressen og Bergans sitt tilfelle, som driver med utleie, vil opptjeningen skje periodisk etter hvert som leieinntektene kommer inn. Det vil kunne ta tid før hele salgsbeløpet er opptjent, og tilvirkningskostnadene er dekt. Det vil derfor være viktig å resultatføre jevnt over hele den langsiktige leieavtaleperioden for å sikre at inntektene rapporteres i samsvar med regnskapsprinsippene. For å sikre løpende regnskapsrapportering er det behov for et vederlag eller en avtale som kan fastslå den framtidige inntjeningen. Et vederlag blir som regel opprettet på produkter til utleie, som er ment å vare i mer enn én regnskapsperiode. Sirkulære eiendeler som leies ut bør derfor identifiseres som «produkt-som-tjeneste», og ikke en vare, etter et avtalt vederlag, jf. NRS (V). Det bør påpekes hvordan kontroll og risiko etter NRS (V) overføres til kjøper når salget er gjennomført, men at med en utleiemodell vil det være mer uklart når kontroll og risiko overføres. Anser man utleie mer som en tjeneste enn som et produkt, vil det være enklere å betegne bedriften som fortsatt eier av produktet.

Parkdressen understreker hvordan utleie-/«produkt-som-tjeneste»-modeller kan bidra til å tilgjengeliggjøre kvalitet for flere, til en lavere pris gjennom periodiske innbetalinger. Dermed er utleiemodeller med på å fremme både kvalitetsmessig produksjon, mindre forbruk og leie

som et godt alternativ til kjøp og salg. Det bør nevnes at utfordringen kan ligge i forbrukeratferden ettersom forbrukerne ikke er vant med sånne forretningsmodeller, spesielt når det gjelder leie av klær. Atferdsendring må til for at sirkulære tiltak skal få grobunn og vekstpotensial, men her vil ikke endring av regnskapsregler og -standarder ha noen påvirkning.

Vedlikehold

Sirkulære produkter er designet for å ha god kvalitet, og de skal være mulig å reparere eller vedlikeholde slik at man kan forlenge levetiden ytterligere. Skal produktene vare lenger, kan det også være hensiktsmessig å vurdere framtidige avsetninger for vedlikeholds- og reparasjonskostnader. Det er viktig å poengtere at vedlikeholdskostnader ikke bare gjelder produkter til utleie. Det kan like mye gjelde andre produkter i den sirkulære verdikjeden. Vedlikehold og reparasjon kan være med på å holde sirkulære varer og tjenester i verdikjeden lenger, og på denne måten redusere avfall. En av problemstillingene som tas opp i caserapporten til Parkdressen er hvordan vedlikeholdskostnader skal håndteres etter dagens regnskapsregler og -standarder. Framtidige vedlikeholdskostnader kan vurderes etter to mulige løsninger etter NRS 13 punkt 7.6 og punkt 3. Utgifter til vedlikehold skal samsvare med hovedprinsippene, og det er ingen forpliktelse å sette av til periodisk vedlikehold. Etter NRS 13 punkt 3 tolker Parkdressen at de ikke kan avsette til framtidig vedlikehold på varige driftsmidler, men etter punkt 7.6 oppleves det som god regnskapsskikk å periodisk avsette til vedlikehold. Ettersom begge løsningene er forenlig med sammenstillingsprinsippet, etter regnskapsloven § 4-1, har Parkdressen konkludert med at de må se på sammenhengen mellom avskrivningsplanen og dekomponering for å vurdere avsetningen til framtidig vedlikeholdskostnader.

I en sirkulær økonomi kan man tenke seg at framtidig vedlikehold er en naturlig del av produktet, for å holde det lengst mulig i verdikjeden. I en lineær økonomi er det mer vanlig i forbindelse med eksempelvis vedlikehold av maskiner. I bedrifter som Parkdressen og Bergans, hvor vedlikeholdskostnadene kan være betydelige bør man ha regler som i større grad tilsier at man kan avsette midler til framtidig vedlikehold av sirkulære produkter. Dette kan blant annet være med på å skape større forutsigbarhet for bedriftene og sikre at de har ressurser til å opprettholde produktkvaliteten, samt kundetilfredsheten og den langsiktige lønnsomheten.

5.3.4 Immaterielle eiendeler

NRS 19 tar for seg den regnskapsmessige behandlingen av de immaterielle eiendelene som er anskaffet til varig eie eller bruk. I tillegg omhandler standarden regnskapsføringen av utgifter til forskning og utvikling, som vurderes etter regnskapsloven § 5-6. Paragrafen kan ses i sammenheng med sammenstillingsprinsippet, jf. regnskapsloven §§ 4-1 første ledd nr 3 og 5-3 andre ledd, ettersom utgifter knyttet til forskning og utvikling skal aktiveres i balansen og avskrives etter en fornuftig avskrivningsplan. Eksempelvis defineres Parkdressen sin plattform (TOOLER) som en immateriell eiendel etter NRS 19. Parkdressen balansefører de indirekte utgiftene som er relatert til arbeidet med utviklingen, og den forholdsmessige andelen av indirekte kostnader. Utvikling skal etter NRS 19 og regnskapsloven § 5-6 balanseføres etter vurderingsreglene om anleggsmidler. Plattformen bør vurderes med en økonomisk levetid på maksimalt 10 år, dersom levetiden er krevende å fastsette.

Forskning og utvikling har en viktig plass i dagens næringsliv. Skal man klare å nå klimamålene og begrense klimaavtrykket vil forskning og utvikling spille en minst like stor rolle i tiden framover. Skal man lykkes med overgangen til en sirkulær økonomi og utnytte de ressurser som finnes, samtidig som man skal tjene penger på det, kreves det mer forsknings- og utviklingsaktiviteter. Med tanke på at forskning og utvikling kan anses som en naturlig del av sirkulære virksomheters daglige drift, vil det være viktig at kostnadene kan måles pålitelig. Dersom forskning- og utviklingsaktivitetene har potensial til å generere framtidige økonomiske fordeler for bedriften, kan det være hensiktsmessig å aktivere kostnader knyttet til disse aktivitetene som immaterielle eiendeler i samsvar med NRS 19. Dette vil være viktig for å gi et mer rettmessig bilde av bedriftens økonomiske stilling og resultat, spesielt i en sirkulærøkonomisk sammenheng.

5.3.5 Merverdiavgift

Redusert merverdiavgift ved salg av brukte varer blir ofte ansett som et mulig virkemiddel for økt sirkularitet (Antonsen og Hanssen, 2023). Flere av intervjubedriftene tok opp tema med merverdiavgift på brukte varer, og poengterte hvordan en redusert avgift kunne ha bidratt til økt salg til privatmarkedet. Som K. A. Rasmussen og GBD poengterte har ikke privatkunder avgiftsfritak. En privatkunde kan kalles for sluttbruker. Flere av bedriftene påpekte at når sluttbruker er avgiftspliktige, blir det krevende å opprettholde og/eller utvide privatmarkedet.

GBD har 30 % av markedet sitt rettet mot privatkunder og de opplever merverdiavgiften som en kjempeutfordring. Brukte varer selges ofte billigere. Når det legges merverdiavgift på prisen blir den brukte delen dyrere igjen, noe kundene ikke er spesielt fornøyde med. Kundene har lite forståelse for hvorfor de må betale merverdiavgift på en brukt vare, ettersom varen er skattlagt tidligere. GBD er sikre på at de kunne hatt et enda større privatmarked om mva-reglene hadde vært annerledes. Det samme påpeker Ombygg. Generelt, mente flere av bedriftene at redusert merverdiavgift ville gjøre det enklere for sirkulære bedrifter å overleve. Det kunne bidratt til økt salgsvolum, ettersom sirkulære varer uten merverdiavgift kunne gjort det rimeligere for kunden.

Bruk av begrep som sluttbruker kan være problematisk etter sirkulærøkonomiske prinsipper. Sirkulære varer er designet for å vare lenge og er ment å forbli i verdikjeden. Skal man produsere med hensyn til at alt skal vare lenger enn dagens standard, vil varer og produkter mest sannsynlig ha flere brukere gjennom sin levetid. Merverdiavgiftsloven utdyper ikke noe om sirkulær økonomi, og det vil si at det må beregnes merverdi for all omsetning av varer og tjenester (Merverdiavgiftsloven, 2009, § 1-1). Uavhengig om det er brukt før eller nytt. Hvorvidt det er et behov for mva-regler som hensyntar sirkulære varer og tjenester, kan være en mulig diskusjon for en mer bærekraftig framtid.

5.3.6 Viktigheten av samarbeid

Flere av bedriftene tok opp viktigheten av samarbeid. Både når det gjelder samarbeid på tvers av og innad i bransjene, men også viktigheten av et godt samarbeid med regnskapsfører. GBD har benyttet seg av sitt nettverk for å utveksle informasjon om hvordan varelageret, bestående av brukte bildeler, burde verdsettes. GBD påpekte at samarbeid med revisor, andre bransjekolleger og bransjeorganisasjoner bidro til at de til slutt fant en løsning.

Bergans poengterte at samarbeid på tvers av og innad i bransjen vil være med på å få fart på lønnsomheten med å drive sirkulært. I dag er det, ifølge Bergans, en uvant setting å skulle samarbeide om eksempelvis reparasjon ettersom det fortsatt er et marked preget av konkurranse.inntekten ligger ikke i selve reparasjonen, så å samarbeide på dette området kan være en overlevelsesfaktor for sirkulær drift. Myndighetene vil også spille en viktig rolle i overgangen til en mer sirkulær økonomi både som tilrettelegger og som pådriver for

velfungerende markeder. Velfungerende markeder som er til det beste for ikke bare samfunnet og forbrukeren, men også miljøet.

Parkdressen trekker fram verdien av lokal klyngevirksomhet, i tillegg til at det har vært avgjørende med en god regnskapsfører som er villig til å tenke nytt. En sirkulær økonomi bringer med seg nye regnskapsmessige utfordringer som regnskapsførerne bør ta stilling til for å opprettholde god regnskapskikk etter regnskapsloven. At regnskapsfører endrer sitt lineære tankesett, vil være viktig for veien videre (Circle Economy, 2022). For å lykkes må regnskapsfører være villig til å endre arbeidsmetode, til en metode bedre tilpasset en sirkulær økonomi. Manglende forståelse eller feilaktig regnskapsrapportering av sirkulære aktiviteter kan føre til feilvurderinger av bedriftens økonomiske situasjon. Dette kan påvirke beslutningstaking, investeringsbeslutninger og vurderinger fra eksterne interessenter som banker og andre investorer. Det er derfor ekstra viktig med regnskapsførere som tørr å utfordre status quo og dagens regnskapspraksis. På denne måten bidrar også regnskapsførerne til reduisering av regnskapsmessig støy, ved at de jobber for å gi et nøyaktig bilde av bedriftens sirkulærøkonomiske aspekter.

6. Konklusjon

I studiens forestående kapitler har vi gjort rede for og kartlagt relevant teori om både regnskapsrapportering og sirkulær økonomi, innhentet data fra sirkulære bedrifter og diskutert disse funnene opp mot studiens teoretiske grunnlag. Formålet har vært å danne et grunnlag for å kunne besvare studiens forskningsspørsmål. I dette siste kapitlet vil vi oppsummere de viktigste funnene i henhold til forskningsspørsmålet:

«Hvordan er dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder tilpasset sirkulære forretningsmodeller og hvilke muligheter har sirkulære bedrifter til å få fram lønnsomheten og de virkelige verdiene i regnskapet?».

Videre vil vi kort nevne forskningens teoretiske og praktiske implikasjoner, før vi avslutningsvis kritisk vurderer studiens begrensinger og fremmer forslag til framtidig forskning. Det bør imidlertid tydeliggjøres at konklusjonen ikke vil være noen fasit på hva som bør gjøres. Det er mer et bidrag i form av forbedringsmuligheter og veien videre for regnskapsrapportering i en sirkulær økonomi.

6.1 Oppsummering av forskningen

Dagens regnskapsregler og regnskapsstandarder er i hovedsak tilpasset en lineær økonomi. Intervjubedriftene opplevde ulik grad av problematikk knyttet til regnskapsrapporteringen. Generelt kan det sies at alle bedriftene har klart å tilpasse seg etter beste evne, men på ulik måte etter hvilken sirkulær forretningsmodell og inntektsmodell de benytter. Selv om de fleste bedriftene har fått dagens regnskapsregler og -standarder til å fungere slik de er per i dag, kan rapporteringspraksisen være en mulig kilde til regnskapsmessig støy. Når det ikke eksisterer konkrete standarder for verdsettelse av brukte eiendeler, og regelverket ikke tar hensyn til eiendelenes sirkulære natur, øker risikoen for å mislykkes med å få fram virkelig verdi i balansen. Videre kan det gi et feilaktig bilde på bedriftens økonomiske situasjon. Gjennom en mer fleksibel tilnærming til eksempelvis avskrivninger og verdsetting av eiendeler til utleie, hensyntas eiendelens sirkulære natur i større grad. Det muliggjør at produkter kan få forlenget levetid og forblir i verdikjeden gjennom reparasjon, vedlikehold og gjenbruk. Verdsettelse av varelager bestående av brukte materialer til salg og ombruk, viste seg også å være en utfordring. Spesielt med tanke på å verdsette etter laveste verdis prinsipp, som i de fleste

tilfeller kan bli unøyaktig på grunn av lav anskaffelseskost eller for lav virkelig verdi regnskapsmessig. Om balanseført verdi settes opp mot den faktiske inntjeningen vil nåværende verdsettelsespraksis være uegnet i en sirkulær økonomi, ettersom inntjeningen blir kunstig høy.

Sirkulære eiendeler til utleie er produkter ment til varig eie og bruk, men regnskapsmessig har det en økonomisk begrenset levetid som er mindre gunstig i en sirkulær økonomi. Gjennom sirkulærøkonomiske prinsipper og praksiser vil ikke lenger eiendelene ha en begrenset levetid. Det gjør at sirkulære virksomheter burde hatt muligheten til å oppskrive verdien etter avskrivning, basert på en ny vurdering av residualverdien. En annen utfordring vil være hvordan sirkulære eiendeler til utleie skal rapporteres i regnskapet når det er lite spesifisert i dagens regelverk. Beste løsning vil være å definere varer til utleie som varige driftsmidler, ettersom eiendelene forblir i bedriftens eie. Kontroll og risiko overføres heller ikke kunden som ved en salgstransaksjon. Forskning og utvikling vil ha sin naturlige plass i en sirkulær økonomi, av den grunn at sirkulære eiendeler er laget for å være i stadig utvikling. Et økt fokus på forskning og utvikling, og immaterielle eiendeler som eksempelvis programvarer og digitale plattformer, kan bidra til å muliggjøre sirkulære verdikjeder.

Det kommer fram at dagens verdsettelsesmetoder ikke er gunstig ved vurdering av bedrifter med sirkulære forretningsmodeller. Verdsettelsesmetodene kan gi et feilaktig bilde av bedriftenes lønnsomhet, som videre kan påvirke finansieringsmulighetene. Generelt kan det virke som det er behov for bedre tilrettelagte metoder for verdsettelse om sirkulære bedrifter skal ha like konkurransevilkår som lineære bedrifter. Å benytte sideregnskap overfor finanssektoren, er en mulighet for sirkulære bedrifter til å tydeliggjøre de virkelige verdiene og lønnsomheten av sirkulær drift. For spesielt sirkulære «produkt som tjeneste»-modeller, vil det å få vist riktig bilde av de økonomiske resultatene og inntjeningen på kort sikt være en utfordring. Det kan derfor være hensiktsmessig å vurdere bedrifter utover ett regnskapsår og utfordre den tradisjonelle 365-dagers syklusen. I all hovedsak tyder funnene på at det bør bli mer lønnsomt å drive sirkulært, for at flere skal tørre å gå over til en sirkulær forretningsmodell. Hensyntas både sosiale og miljømessige forhold i tillegg til de økonomiske i lønnsomhetsvurderingene, vil en sirkulær økonomi stille sterkere.

6.2 Teoretiske og praktiske implikasjoner

Formålet med forskningen har vært å komme med et mulig bidrag til økt kunnskap om sirkulære bedrifter og deres regnskapsrapportering. For å få en bredere forståelse av temaet undersøkte vi hvordan bedrifter med ulike sirkulære forretningsmodeller opplever dagens regnskapsregler og -standarder. Gjennom studien fikk vi bekreftet tidligere forskning på feltet, samtidig som vi har gått i dybden på veien videre og på hvilke felt det kan være muligheter for forbedring i regnskapet og ved finansiering av sirkulære forretningsmodeller.

Studiens praktiske implikasjoner omhandler hvordan det generelt virker som at dagens regelverk for regnskapsrapportering er mangelfullt når det kommer til sirkulær økonomi. Regnskapet spiller en viktig rolle i næringslivet. At regnskapsreglene og -standardene utvikles til å få fram de virkelige verdiene i regnskapet, og samtidig gjør det enklere å vurdere lønnsomheten, vil ha stor betydning for sirkulære bedrifter. Denne studien kan bidra til dette ved at vi har diskutert, men ikke fastslått, mulighetene for forbedring regnskapsmessig, sett opp mot de faktiske utfordringene som sirkulære bedrifter opplever.

6.3 Begrensinger og videre forskning

I denne studien har vi valgt å studere bedrifter med ulike sirkulære forretningsmodeller og inntektsmodeller. Målet var å få et mer helhetlig bilde av de regnskapsmessige utfordringene, og eventuelt identifisere likheter på tvers av bransjer og forretningsmodeller. Studien har poengtert hvordan sirkulære bedrifter ikke er en ensartet gruppe, og at det eksisterer en rekke måter å drive sirkulært på. Vår tilnærming var bred, men vi kunne eksempelvis ha valgt å gå mer i dybden på kun et par bedrifter med samme sirkulære forretningsmodell og inntektsmodell. Vi kunne da fått et annet utfall, og tydeliggjort mer gjennomgående synspunkter rundt eksempelvis sirkulære utleiemodeller. Til tross for at vi har studert et heterogent utvalg, har vi allikevel klart å få fram bedriftenes synspunkter på dagens regnskapsregler og -standarder, som var formålet med studien.

Merverdiavgift var ikke noe vi i utgangspunktet ville gå i dybden på, men det kom allikevel fram som en utfordring blant bedriftene. Et framtidig forskningsområde kan derfor være å gå nærmere inn på merverdiavgift på brukte varer som selges til privatkunder, og hvordan sirkulære bedrifter påvirkes av dette.

Til videre forskning på sirkulær økonomi og regnskapsrapportering kan det være nyttig å gå mer i dybden på mulighetene i eksempelvis en sirkulær utleie- eller salgsmodell. For å fremme lønnsomheten bør det ses på muligheter for å utvikle vurderingsverktøy som bedre tar hensyn til verdien av sirkulær økonomi, noe Sparebank 1 Østlandet påpeker at de er i gang med. Skal regnskapet rapportere om sosiale og miljømessige forhold, i tillegg til de økonomiske, er det behov for mer tilrettelagte løsninger for integrert rapportering. For at integrert rapportering, inkludert bærekraftsrapportering, skal fungere i praksis må løsningene lykkes i å rapportere bedriftenes eksternaliteter på en målbar og sammenlignbar måte. Integrert rapportering og bærekraftsrapportering vil derfor være viktige tema for framtidig forskning på regnskapsrapportering og sirkulær økonomi.

Generelt ser vi at det trengs mer forskning om regnskapsrapportering og sirkulær økonomi. Casearbeid, slik som eksempelvis den sirkulære regnskapsklyngen har gjort, er svært verdifullt for å kunne gå i dybden av temaet. Å konkretisere hvilke regnskapsmessige utfordringer sirkulære bedrifter støter på, vil være viktig for å komme fram til løsninger og eventuelle forslag til nye og/eller reviderte regnskapsregler og -standarder.

Litteraturliste

- Antonsen, S., Granrud, H. R. & Ellefsen, H. C. (2023). Kapittel 2: Regnskapsregulering. I C. L. Larsen, G. Alu, H. C. Ellefsen, S. Antonsen, H. R. Granrud, R. H. Hanssen, J. Strøm-Andresen, L. N. Sundalskleiv & K. Tryggestad (Red.), *Regnskap og økonomistyring i sirkulære virksomheter* (s. 37–86). Cappelen Damm Akademisk.
- Antonsen, S. & Hanssen, R. H. (2023). Kapittel 5: Merverdiavgift. I C. L. Larsen, G. Alu, H. C. Ellefsen, S. Antonsen, H. R. Granrud, R. H. Hanssen, J. Strøm-Andresen, L. N. Sundalskleiv & K. Tryggestad (Red.), *Regnskap og økonomistyring i sirkulære virksomheter* (s. 128–142). Cappelen Damm Akademisk.
- Arjaliès, D. L., Rodrigue, M. & Romi, A. M. (2023). «Come play with us!» A grassroots research agenda for accounting and the circular economy. *Accounting Forum*, 47(4), 497–524. <https://doi.org/10.1080/01559982.2023.2269747>
- Baksaas, K. M. & Hansen, Ø. (2022). *Finansregnskap med analyse* (3. utg.). Gyldendal Akademisk.
- Baksaas, K. M. & Stenheim, T. (2020). *Regnskapsteori* (2. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Bergans. (u.å.-a). *Om oss*. Bergans Norway AS. Hentet 6. mars 2024 fra <https://www.bergans.com/no/info/kundeservice/om-oss>
- Bergans. (u.å.-b). *Produktets livssyklus - Vårt samfunnsansvar*. Bergans Norway AS. Hentet 6. mars 2024 fra <https://www.bergans.com/no/info/baerekraft>
- Bocken, N. M. P., de Pauw, I., Bakker, C. & van der Grinten, B. (2016). Product design and business model strategies for a circular economy. *Journal of Industrial and Production Engineering*, 33(5), 308–320. <https://doi.org/10.1080/21681015.2016.1172124>
- Bocken, N. M. P., Olivetti, E. A., Cullen, J. M., Potting, J. & Lifset, R. (2017). Taking the Circularity to the Next Level: A Special Issue on the Circular Economy. *Journal of Industrial Ecology*, 21(3), 476–482. <https://doi.org/10.1111/jiec.12606>

- Boye, E. (2019). *Sirkulær framtid – om skiftet fra lineær til sirkulær økonomi*. Framtiden i våre hender. <https://www.framtiden.no/filer/dokumenter/Rapporter/2019/2019-aug-sirkulaer-framtid.pdf>
- Braam, G. & Ewen, D. (2018). *Circular route: A roadmap for a circular business model*. Eburon Academic Publishers.
- Circle Economy. (2022). *Financial Accounting in the Circular Economy: Redefining Value, Impact and Risk to Accelerate the Circular Transition*. https://assets-global.website-files.com/5d26d80e8836af2d12ed1269/61f2ae4d99bee2890bffd18c_20220127%20-%20CCA%20-%20Overview%20Paper.pdf
- Circle Economy & Deloitte. (2023). *The Circularity Gap Report 2023*. Circular Economy.
- Clark, T., Foster, L., Sloan, L. & Bryman, A. (2021). *Bryman's social research methods* (6. utg.). Oxford University Press.
- Deloitte. (2020). *Kunnskapsgrunnlag for nasjonal strategi for sirkulær økonomi – Delutredning 2 Barrierer for å utløse potensial for sirkulær økonomi i Norge*. Regjeringen. https://www.regjeringen.no/contentassets/7ca1a81f57cc4611a193570e80c4dafd/deloitte_kunnskapsgrunnlag-sirkular-okonomi_barrierer.-delrapport-2.pdf
- Departementene. (2021). *Nasjonal strategi for ein grøn, sirkulær økonomi* (T-1573 N). Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/contentassets/f6c799ac7c474e5b8f561d1e72d474da/t-1573n.pdf>
- Driveklepp, M. (2019, 14. januar). Sirkulære forretningsmodeller. *Sprint Consulting*. <https://medium.com/sprintconsulting/sirkul%C3%A6re-forretningsmodeller-hvordan-skape-b%C3%A5de-b%C3%A6rekraftig-og-l%C3%B8nnsom-innovasjon-d71f62dfbba>
- Elkington, J. (2014). *The breakthrough challenge: 10 ways to connect today's profit with tomorrow's bottom line*. Jossey-Bass.

- Ellefsen, H. C. (2023). Kapittel 8: Likviditet. I C. L. Larsen, G. Alu, H. C. Ellefsen, S. Antonsen, H. R. Granrud, R. H. Hanssen, J. Strøm-Andresen, L. N. Sundalskleiv & K. Tryggestad (Red.), *Regnskap og økonomistyring i sirkulære virksomheter* (s. 182–188). Cappelen Damm Akademisk.
- Ellen MacArthur Foundation. (u.å.). *What is a circular economy?* Hentet 9. mars 2024 fra <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/topics/circular-economy-introduction/overview>
- Ellen MacArthur Foundation Network. (2021). *ReValu-Parts: Rethinking the Value of Used Parts*. Ellen MacArthur Foundation.
<https://www.regnskapnorge.no/contentassets/0b7b529c85654443a2ee16bfacc2f635/201208-rethinking-value-used-parts.pdf>
- Erichsen, M., Solberg, F. & Stiklestad, T. (2017). *Ledelse i små og mellomstore virksomheter*. Fagbokforlaget.
- European Commission. (2020). *A new Circular Economy Action Plan*. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:9903b325-6388-11ea-b735-01aa75ed71a1.0017.02/DOC_1&format=PDF
- Furseth, I. & Everett, E. L. (2020). *Masteroppgaven: Hvordan begynne - og fullføre* (3. utg.). Universitetsforlaget.
- GBD. (u.å.). *Om oss*. Grønvolds Bil-Demontering AS. Hentet 6. mars 2024 fra <https://gbd.no/om-oss/>
- Glava. (u.å.). *Våre bærekraftsmål*. Glava AS. Hentet 6. mars 2024 fra <https://www.glava.no/baerekraft/vare-baerekraftsmal>
- Greenpeace Norge. (2023, 9. juni). *Earth Overshoot Day 2023*. Greenpeace.
<https://www.greenpeace.org/norway/nyheter/forbruk/dette-er-earth-overshoot-day/>
- IAS 16. (1998). *International Accounting Standard 16: Property, Plant and Equipment*. IASB. https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2004-12-17-1852/KAPITTEL_12#KAPITTEL_12

- Jacobsen, D. I. (2015). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? – Innføring i samfunnsvitenskapelig metode* (3. utg.). Cappelen Damm Akademisk.
- Jensen, H. H. (2022a, 27. januar). *5 circular economy business models that offer a competitive advantage*. World Economic Forum. <https://www.weforum.org/agenda/2022/01/5-circular-economy-business-models-competitive-advantage/>
- Jensen, H. H. (2022b, 20. september). *Why Circular Business Models are Superior in the 2030s*. The European Business Review. <https://www.europeanbusinessreview.com/why-circular-business-models-are-superior-in-the-2030s/>
- Jørgensen, S., Pedersen, L. J. T. & Skard, S. (2019). På vei mot sirkulære forretningsmodeller i varehandelen. *Praktisk økonomi & finans*, 35(1), 46–60. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-2871-2019-01-06>
- Jørgensen, S., Pedersen, L. J. T. & Skard, S. (2023). Resource accounting for a circular economy: Evidence from a digitalised waste management system. *Accounting Forum*, 47(4), 1–30. <https://doi.org/10.1080/01559982.2023.2166001>
- K.A. Rasmussen. (u.å.-a). *150 år med resirkulering av edelmetaller*. Hentet 5. mars 2024 fra <https://karasmussen.com/om-oss/150-ar-med-resirkulering-av-edelmetaller/>
- K.A. Rasmussen. (u.å.-b). *Raffinering*. Hentet 5. mars 2024 fra <https://karasmussen.com/raffinering/>
- Kirchherr, J., Reike, D. & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation and Recycling*, 127, 221–232. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>
- Klima- og miljødepartementet & Nærings- og fiskeridepartementet. (2024). *Handlingsplan for en sirkulær økonomi 2024-2025* (T-1586 B). Regjeringen. <https://www.regjeringen.no/contentassets/0173313ba73941c6b5072c5a0ee27434/no/pdfs/handlingsplan-sirkulaer-okonomi.pdf>
- Larsen, C. L. (2019, 1. februar). *Norges første sirkulære regnskapsklynge er etablert*. Regnskap Norge.

<https://www.regnskapnorge.no/faget/artikler/medlemsaktuelt/norges-forste-regnskapsklynge/>

- Larsen, C. L. (2023a). Kapittel 3: Verdsettelse av brukte varer. I C. L. Larsen, G. Alu, H. C. Ellefsen, S. Antonsen, H. R. Granrud, R. H. Hanssen, J. Strøm-Andresen, L. N. Sundalskleiv & K. Tryggestad (Red.), *Regnskap og økonomistyring i sirkulære virksomheter* (s. 87–105). Cappelen Damm Akademisk.
- Larsen, C. L. (2023b). Kapittel 7: Finansiering og forretningsmodeller. I C. L. Larsen, G. Alu, H. C. Ellefsen, S. Antonsen, H. R. Granrud, R. H. Hanssen, J. Strøm-Andresen, L. N. Sundalskleiv & K. Tryggestad (Red.), *Regnskap og økonomistyring i sirkulære virksomheter* (s. 149–181). Cappelen Damm Akademisk.
- Larsen, C. L., Alu, G., Ellefsen, H. C., Antonsen, S., Granrud, H. R., Hanssen, R. H., Strøm-Andresen, J., Sundalskleiv, L. N. & Tryggestad, K. (2023). *Regnskap og økonomistyring i sirkulære virksomheter*. Cappelen Damm Akademisk.
- Marco-Fondevila, M., Benito-Bentué, D. & Scarpellini, S. (2023). «Old» financial instruments in «new» circular models: Applied environmental accounting in the banking sector for reporting in a circular economy. *Revista de Contabilidad*, 26, 34–45. <https://doi.org/10.6018/rcsar.576251>
- Meinich, P. (2021, 14. desember). *Finansiering*. Store norske leksikon. <https://snl.no/finansiering>
- Merli, R., Preziosi, M. & Acampora, A. (2018). How do scholars approach the circular economy? A systematic literature review. *Journal of Cleaner Production*, 178, 703–722. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2017.12.112>
- Merverdiavgiftsloven. (2009). *Lov om merverdiavgift (LOV-2009-06-19-58)*. Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-58>
- Miller, K. (2020, 8. desember). The Triple Bottom Line: What It Is & Why It's Important. *Harvard Business School Online - Business Insights*. <https://online.hbs.edu/blog/post/what-is-the-triple-bottom-line>

- Murray, A., Skene, K. & Haynes, K. (2017). The Circular Economy: An Interdisciplinary Exploration of the Concept and Application in a Global Context. *Journal of Business Ethics*, 140(3), 369-380. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2693-2>
- Nahikian, A. (2007). Cradle to Cradle: An Environmental Evolution. I *Environmental Design + Construction* (Bd. 10, Nummer 7, s. 143–144). BNP Media.
- Nilsen, H. R. (2020, 5. november). *Den tredelte bunnlinje*. Store norske leksikon. https://snl.no/Den_tredelte_bunnlinje
- NOU 2017: 4. (2017). *Delingsøkonomien—Muligheter og utfordringer*. Finansdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2022-20/id2951826/?ch=1>
- NOU 2019: 11. (2019). *Enklere merverdiavgift med én sats*. Finansdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2019-11/id2645213/>
- NRS 1. (2022). *Norsk RegnskapsStandard 1 Varer*. Norsk RegnskapsStiftelse. <https://www.regnskapsstiftelsen.no/wp-content/uploads/2023/01/2022-NRS-1-Varer-2022-desember.pdf>
- NRS 8. (2023). *Norsk RegnskapsStandard 8 God regnskapsskikk for små foretak*. Norsk RegnskapsStiftelse. <https://www.regnskapsstiftelsen.no/wp-content/uploads/2023/05/NRS-8-God-regnskapsskikk-for-sma-foretak-2023-oktober-ren.pdf>
- NRS 13. (2022). *Norsk RegnskapsStandard 13 Usikre forpliktelser og betingede eiendeler*. Norsk RegnskapsStiftelse. <https://www.regnskapsstiftelsen.no/wp-content/uploads/2023/01/2022-NRS-13-Usikre-forpliktelse-og-betingede-eiendeler-2022.pdf>
- NRS 19. (2022). *Norsk RegnskapsStandard 19 Immaterielle eiendeler*. Norsk RegnskapsStiftelse. <https://www.regnskapsstiftelsen.no/wp-content/uploads/2023/01/2022-NRS-19-Immaterielle-eiendeler-2022-desember.pdf>
- NRS (V). (2010). *Norsk RegnskapsStandard (V) Regnskapsføring av inntekt*. Norsk RegnskapsStiftelse. <https://www.regnskapsstiftelsen.no/wp-content/uploads/2022/09/NRSV-Regnskapsforing-av-inntekt-oktober-2010.pdf>

- Olerud, K. (2020, 10. mars). *Verdenskommisjonen for miljø og utvikling*. Store norske leksikon. https://snl.no/Verdenskommisjonen_for_milj%C3%B8_og_utvikling
- Ombygg. (u.å.). *Om oss*. Ombygg AS. Hentet 6. mars 2024 fra <https://www.ombygg.no/om-ombygg>
- Oppen, M., Mørk, B. E. & Haus, E. (2020). *Kvantitative og kvalitative metoder i merkantile fag: En introduksjon*. Cappelen Damm Akademisk.
- Parkdressen. (u.å.). *Om oss*. Hentet 6. mars 2024 fra https://parkdressen.no/om_oss
- Plenborg, T. & Kinserdal, F. (2021). *Financial statement analysis: Valuation - credit analysis - performance evaluation* (2. utg.). Fagbokforlaget.
- Regnskapsloven. (1998). *Lov om årsregnskap m.v.* (LOV-1998-07-17-56). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-56/>
- Reike, D., Vermeulen, W. J. V. & Witjes, S. (2018). The circular economy: New or Refurbished as CE 3.0? - Exploring Controversies in the Conceptualization of the Circular Economy through a Focus on History and Resource Value Retention Options. *Resources, Conservation and Recycling*, 135, 246–264. <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.08.027>
- Rethinking Economics Norge. (2021). *Rethinking Accounting - Kan regnskap redde verden?* Finansmarkedsfondet. <https://www.finansmarkedsfondet.no/contentassets/bb21e7a724f841bc916dd287562fdcdc/rethinkingaccountinge-bok.pdf>
- Sander, K. (2023a, 8. oktober). *Sirkulær økonomi*. eStudie.no. <https://estudie.no/sirkulaer-okonomi/>
- Sander, K. (2023b, 10. november). *Delingsøkonomi (deling som forretningsmodell)*. eStudie.no. <https://estudie.no/delingsokonomi/>
- Sander, K. (2023c, 10. november). *Gjenbruk*. eStudie.no. <https://estudie.no/gjenbruk/>
- Sander, K. (2023d, 10. november). *Sirkulær økonomi - en modell*. eStudie.no. <https://estudie.no/sirkulaer-okonomi-modell/>

- Sander, K. (2023e, 19. desember). *Sirkulære forretningsmodeller*. eStudie.no.
<https://estudie.no/sirkulaere-forretningsmodeller/>
- Schrumpf, E., Bull, E. & Tvedt, K. A. (2023, 30. mai). *Den industrielle revolusjon*. Store norske leksikon. https://snl.no/den_industrielle_revolusjon
- Sikt. (u.å.). *Meldeskjema for personopplysninger i forskning*. Hentet 27. januar 2024 fra <https://sikt.no/tjenester/personverntjenester-forskning/fylle-ut-meldeskjema-personopplysninger>
- Sirkula. (u.å.-a). *Om Sirkula IKS*. Sirkula IKS. Hentet 6. mars 2024 fra <https://www.sirkula.no//om-sirkula-iks/>
- Sirkula. (u.å.-b). *Ombruk - gi ting lengre liv*. Sirkula IKS. Hentet 6. mars 2024 fra <https://www.sirkula.no/ombruk/>
- Skatteetaten. (u.å.). *Slik fungerer mva*. Skatteetaten. Hentet 11. mars 2024 fra <https://www.skatteetaten.no/bedrift-og-organisasjon/avgifter/mva/slik-fungerer-mva/>
- Sparebank 1 Østlandet. (u.å.-a). *Bærekraft og samfunn*. Hentet 13. mars 2024 fra <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/om-oss/samfunnsansvar.html>
- Sparebank 1 Østlandet. (u.å.-b). *Om oss*. Hentet 13. mars 2024 fra <https://www.sparebank1.no/nb/ostlandet/om-oss.html>
- Stoltz, G. & Andresen, M. E. (2021, 30. desember). *Samfunnsøkonomisk historie*. Store norske leksikon. https://snl.no/samfunns%C3%B8konomisk_historie
- Sundalskleiv, L. N. & Alu, G. (2023). Kapittel 9: Starthjelp for sirkulære oppstartsvirksomheter. I C. L. Larsen, G. Alu, H. C. Ellefsen, S. Antonsen, H. R. Granrud, R. H. Hanssen, J. Strøm-Andresen, L. N. Sundalskleiv & K. Tryggestad (Red.), *Regnskap og økonomistyring i sirkulære virksomheter* (s. 189–199). Cappelen Damm Akademisk.
- Tjora, A. H. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (4. utg.). Gyldendal.
- Tryggestad, K. & Larsen, C. L. (2023). Kapittel 1: Regnskapets rolle i sirkulærøkonomiske virksomheter – en introduksjon. I C. L. Larsen, G. Alu, H. C. Ellefsen, S. Antonsen,

H. R. Granrud, R. H. Hanssen, J. Strøm-Andresen, L. N. Sundalskleiv & K. Tryggestad (Red.), *Regnskap og økonomistyring i sirkulære virksomheter* (s. 15–36). Cappelen Damm Akademisk.

Vildåsen, S. S. & Arbo, S. M. (2022, 19. mai). Hva er sirkulær økonomi? *SINTEF Blogg*.
<https://blogg.sintef.no/vareproduksjon-nb/hva-er-sirkular-okonomi/>

Aase, T. H. & Fossåskaret, E. (2014). *Skapte virkeligheter* (2. utg.). Universitetsforlaget.

Aastorp, H. (2004, 12. mai). *Bakgrunn: «The Wealth of Nations»*. Forskning.no
<https://www.forskning.no/okonomi-bakgrunn-forskningens-historie/bakgrunn-the-wealth-of-nations/1062183>

Vedlegg

Vedlegg 1

Intervjuguide til masteroppgave om regnskapsmessig behandling av sirkulær økonomi

Før vi setter i gang ønsker vi å spørre om det er greit at vi tar lydopptak av intervjuet, om det er greit for deg.

Hei og velkommen til intervju!

Lydopptaket vil vi lagre i et sikkert system hos Høgskolen. Vi vil bruke lydopptaket til etterarbeid og analysen til oppgaven vår. Etter vi er ferdig med masteroppgaven våres vil vi slette lydopptakene helt. Vi vil gi deg beskjed om at det er gjort. I tillegg til lydopptak kommer vi til å ta noen notater underveis.

Vi skal starte med en kort introduksjon av oss selv og vår forskning, før vi går over til selve intervjuet. Jeg, Heidi, og min medstudent Silje, er to masterstudenter som nå er inne i vårt siste semester av mastergraden. Vi går begge Master i økonomi og ledelse, med hovedprofil økonomistyring på Høgskolen i Innlandet, avdeling Rena. Vi skal i vår masteroppgave forske på sirkulær økonomi og regnskap. Formålet våres er å få en forståelse av hvordan bedrifter med en sirkulærøkonomisk forretningsmodell fører og verdsetter sirkulær økonomi i regnskapene sine, og hvilke regnskapsstandarder som brukes. Vi ønsker å finne ut om dette oppleves som utfordrende eller ikke, og hvorvidt dagens regelverk og standarder er godt nok tilpasset en sirkulær økonomi.

Før vi starter ønsker vi å gjøre det klart at du har rett til å avbryte intervjuet når du vil. Intervjuet er anonymisert, og vi kommer ikke til å oppgi ditt navn eller din rolle, og vi kommer heller ikke til å stille noen spørsmål som kan kobles til deg. Eneste vi tenker å benytte vil være bedriftsnavn, om det er greit?

Intervjuet vil ta fra en halvtime til en times tid.

Har du noen spørsmål før vi setter i gang?

Åpningsspørsmål

1. Har deres bedrift vært sirkulær fra start eller har dere vært gjennom en omstilling og blitt sirkulære?
2. Hvor lenge har dere drevet sirkulært?
3. Hvor mange i bedriften er involvert i den regnskapsmessige behandlingen av sirkulær økonomi?
 - a. Opplever dere for eksempel mangel på ressurser/kunnskap?
4. Kan du gi oss en kort oversikt over hvordan deres bedrift opererer sirkulært, altså hva gjør deres bedrift og forretningsmodell sirkulær?

Forretningsmodell

5. Hva var motivasjonen bak beslutningen om å implementere en sirkulær forretningsmodell?
6. Hvordan opplever dere at det offentlige regelverket og samfunnsøkonomien legger til rette for implementering av en sirkulær forretningsmodell?
 - a. Har dere opplevd noen spesifikke utfordringer eller muligheter knyttet til dette?

Finansiering

7. Hvordan påvirker den sirkulære forretningsmodellen deres finansiering og kapitalstruktur?
8. Har dere møtt på spesielle utfordringer, eventuelt muligheter, knyttet til å sikre finansiering for sirkulære initiativer?
 - a. Har dere for eksempel vært i møte med banken og hvordan reagerte de på deres forretningsmodell?
9. Dersom omstilling til sirkulær:
 - Før dere gikk over til en sirkulær økonomi – gjennomførte dere noen vurdering, en verdsettelse av selskapet? Omså, hvordan?
 - Opplevde dere endringer blant aksjonærene? Hvordan tok de overgangen?

Regnskapsmessig behandling av en sirkulær forretningsmodell

10. Hvordan tilpasser dere regnskapet for å håndtere deres sirkulære forretningsmodell?

11. Hvilke spesifikke regnskapsstandarder og bokføringsprinsipper anvender dere for å registrere og rapportere sirkulære aktiviteter/eiendeler og transaksjoner?
 - a. For inntektsføring, kostnadsføring, bokføring og annet.
12. Opplever dere noen utfordringer eller mangler i disse standardene når det gjelder å håndtere sirkulære forretningsmodeller?
13. Hvordan verdsetter dere sirkulære ressurser og poster i regnskapet?
 - a. Gi gjerne konkrete eksempler
14. Vil du si at nåværende praksis lykkes i å reflektere den virkelige verdien av de sirkulære eiendelene?
 - a. Føler dere at dere får oppgitt riktig verdi på sirkulære aktiviteter/eiendeler?
15. Har dere møtt på utfordringer knyttet til verdsettelsen av sirkulære poster, for eksempel ved bruk av resirkulerte materialer? Omså, hvilke?
16. Kan du beskrive noen spesifikke regnskapsmessige utfordringer dere har møtt på i forbindelse med overgangen til en sirkulær forretningsmodell?
17. Hvordan har dere håndtert disse eventuelle utfordringene, og har dere implementert noen spesifikke løsninger?
18. Er det andre momenter innen økonomi dere som en sirkulær bedrift er opptatt av? Omså, hvilke?

Veien videre for regnskapsbehandling av sirkulær økonomi

19. Hvordan ser dere på fremtiden for regnskapsmessig behandling av sirkulære forretningsmodeller?
20. Ser dere behov for endringer i regnskapsstandarder eller praksiser for å bedre imøtekomme behovene til sirkulære virksomheter og for å motivere til mer sirkularitet?

Avrundning

Det var det vi hadde. Har du noe du ønsker å tilføye, eller noe annet du føler vil være relevant for oss å vite?

Om vi skulle ha noen flere spørsmål senere, kan vi kontakte deg igjen?

Er det noen andre du mener vi bør kontakte i deres bedrift? Eller er det noen andre utenfor deres bedrift som du mener vil være relevant for oss å kontakte?

Takk for at du tok deg tid til å bidra til vår forskning!

Vedlegg 2

Intervjuguide bank

Vi er to studenter som går Master i økonomi og ledelse med en hovedprofil på økonomistyring. Vi jobber nå med vår masteroppgave, hvor vi har som formål å finne ut mer om den regnskapsmessige behandlingen av sirkulær økonomi bedrifter står ovenfor. I tillegg ønsker vi å finne ut mer rundt finansieringen for bedrifter som enten ønsker å starte opp en sirkulær bedrift eller som skal gå over fra en lineær til en sirkulær økonomi. Vi har fått en forståelse av at bedriftens økonomi blir noe annerledes når de har en sirkulær forretningsmodell. Vi ønsker derfor å kunne få med oss bankens perspektiv i vår oppgave, gjennom følgende spørsmål:

1. Hva er dere som bank sitt syn på sirkulærøkonomiske forretningsmodeller?
2. Har dere fått forespørsler fra sirkulære virksomheter om finansiering?
3. Hvilke retningslinjer har dere, og hvilke vurderinger foretar dere når det kommer til å innvilge lån til bedrifter med en sirkulær forretningsmodell?
4. Hvilke grep har dere som bank tatt for å bedre imøtekomme en sirkulær omstilling?
5. Vil du si disse grep er tilstrekkelige, har dere eventuelt fått tilbakemeldinger på ting som burde vært annerledes?
6. Hva er årsaken(e) til at dere velger å innvilge eller ikke innvilge lån til sirkulære virksomheter?
7. Hvordan fungerer dagens strukturer og regelverk i finanssektoren for sirkulære forretningsmodeller og verdikjeder?
8. Hva vil du si er de største utfordringene når det kommer til å vurdere sirkulære virksomheters lønnsomhet?
9. Gjør dere noen andre vurdering når det kommer til å vurdere en sirkulær bedrift, mot for lineære bedrifter? Omså, på hvilken måte?

Vedlegg 3

Informasjonsskriv personvern

Vil du delta i forskningsprosjektet «sirkulær økonomi og regnskap»?

Formålet med prosjektet

Dette er et spørsmål til deg om du vil delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke den regnskapsmessige behandlingen av sirkulærøkonomiske forretningsmodeller og hvorvidt regnskapet er med på å understøtte eller motvirke en sirkulær økonomi.

Prosjektet er i forbindelse med vår masteroppgave i økonomi og ledelse ved Høgskolen i Innlandet, avd. Rena.

Vi vil kun benytte lydopptak på intervjuene. Personopplysninger ellers vil ikke bli brukt til noe og vil bli slettet i etterkant av prosjektet. Vi vil kun bruke navn på bedrift og intervjuobjekt vil på ingen måte identifiseres. Lydopptaket og informasjon, vil kun bli brukt til denne oppgaven.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får denne forespørselen fordi du innehar informasjon om den regnskapsmessige behandlingen av den sirkulære forretningsmodellen i deres virksomhet. Vi har valgt oss ut ca 10 ulike bedrifter fra ulike bransjer, som vi gjennom informasjon på nett har funnet ut at jobber med sirkulær økonomi. Derfor er dere relevante til vårt forskningsstudie om sirkulær økonomi og regnskap.

Vi har funnet alle generell kontaktinformasjon til virksomheten og videre fått kontaktinformasjon til deg spesifikt.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskolen Innlandet avd. Rena er ansvarlig institusjon. Prosjektansvarlig og en av våre veiledere til denne masteroppgaven ved Høgskolen, er Stein Antonsen.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å be om å få dine opplysninger slettet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Vi vil samle inn data ved hjelp av intervju (enkeltintervju) på ca. 30-60 minutter. Vi vil ikke samle inn personopplysninger, annet enn at vi ønsker å ta lydopptak under intervjuet. Navn og andre kontaktopplysninger, vil vi ikke bruke i selve oppgaven, vi kommer kun til å oppgi navnet til virksomheten. Disse opplysningene vil derimot ikke brukes i masteroppgaven, bare som kontaktinformasjon. Spørsmålene vil kun omhandle bedriftens regnskapsmessige behandling av din sirkulære virksomhet.

Intervjuet vil bli tatt opp med lyd-/videoopptak for å sikre at vi får med oss all den informasjonen vi trenger, og den vil kun brukes i analysearbeidet i etterkant og generelt i oppgaveskrivingen. Lyd-/videoopptak vil bli slettet i etterkant av innlevering av oppgaven.

Kort om personvern

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler personopplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Du kan lese mer om personvern på neste side.

Med vennlig hilsen

Stein Antonsen

Prosjektansvarlig og veileder

Silje Fremstad Strickert

Heidi Syversen

studenter

Utdypende om personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Det er kun vi masterstudenter som i hovedsak vil ha tilgang til personopplysningen og delvis våre to veiledere.

Navnet og kontaktopplysninger lagres utelukkende på høgskolens server med to-faktorautorisering, dokumentet har bare vi to studenter tilgang på.

Som deltaker i prosjektet vil man ikke kunne gjenkjennes i publikasjonen da vi kun vil bruke navn på virksomheten vedkommende arbeider i. Vi vil heller ikke stille spørsmål eller bruke informasjon som kan knyttes mot deltakeren.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysningene om deg fordi forskningsprosjektet er vurdert å være i allmennhetens interesse.

På oppdrag fra Høgskolen i Innlandet avd. Rena har personverntjenestene ved Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør, vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til å protestere, be om innsyn, og til retting og sletting av opplysninger vi behandler om deg. Du vil da høre fra oss innen en måned. Vi vil gi deg en god begrunnelse hvis vi mener at du ikke kan identifiseres, eller at rettighetene ikke kan utøves. Du har også rett til å klage til Datatilsynet om hvordan vi behandler dine opplysninger.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes i juni måned, etter vi er ferdig med muntlig forsvaring innen 14.06.24.

Opplysningene vil da slettes når vi er helt ferdig med masteroppgaven.

Spørsmål

Hvis du har spørsmål eller vil utøve dine rettigheter, ta kontakt med:

Stein Antonsen

Veileder/prosjektansvarlig

Stein.antonsen@inn.no

90147337

Høgskolen i Innlandet avd. Rena

Fakultet for økonomi og samfunnsvitenskap

eksamenrena@inn.no

62430510

Hvis du har spørsmål knyttet til Sikts vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt på epost:

personverntjenester@sikt.no, eller på telefon: 73 98 40 40.